د افغانستان اساسی حقوق

حقوق اساسی افغانستان

دقضائی روزنی کورس

کورس آموزش قضائی

Ketabton.com

خپرندویه اداره:
دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه
کابل، افغانستان

منتشر شده توسط:
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اساسی حقوق

دقضائی روزنی کورس

تیار شوی:

د قضائی روزنی خانگه

دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کره کتنه:

دکتور عبدالملک کاموی

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دقضائی زدکرو مشاور

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

دکابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی استاد

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

د نشراتو تخنیکي مسوول

د افغانستان دعدلی او قضائی چارو پروژه

د افغانستان ستری محکمی نوموری کورس د قضائی روزنو لپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

حقوق اساسی افغانستان

کورس آموزش قضائی

تهیه شده توسط:

بخش آموزش قضائی

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

بازنگری:

دکتور عبدالملک کاموی

آمر عمومی اداری قوۀ قضائیه

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

پروژه امورعدلی وقضائی افغانستان

محمد هارون معتصم

استاد پوهنحی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکی نشرات

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در برنامه های آموزش قضائی مورد تاید قرار داده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارو ته چې په قضائی روزنو بوخت دی، اجازه ورکول کیږی ترخو دا خپره شوی نسخه تکثیر کری او په خپلو قضائی روزنو کی ورخخه کار واخلی. نوموری کورس ته په
www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com
انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپریدو نیټه: جولای ۲۰۰۸
دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

بدین وسیله به سازمان هائی که آموزش قضائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست که این نسخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه های آموزشی خود منتشر سازند. این کورس همچنان در آدرس های انترنتی
www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com
قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي حقوقو لوستونه
د قــضائــي زده کــړې کورس

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضـايي کانديدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نيول شـويدي. او پـه هغـه کـې دافغانسـتان د اسـلامي جمهوري دولت د يوه خپلواک ارګان پـه توګـه د قضائيه ځــواک پــه فـرد پـورې تړلـې دنـدو تـه پاملرنه شوېده.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونيزي موخې پداسې شـکل جـوړ شـوي دي چـې د لکچـړ پـه ځـاي د مباحثوي ښـوونې او پـوهنې پـه طريقـه د معلومـاتو انتقال پياوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفيـت په څنګ کې ښوونيزې موخې هم شاملې دي.

همدارنګه پوښتنې او فرضـي قضـيې چـې پـه دغـه لوستونو کې ځاي پـه ځـاي شـوي، ددې لپـاره دي چـې د هغـه د محتويـاتو لېـږد د صـنفي مباحثـاتو ظرفيت لوړ کړي. پدې پروګرام کـې درسـي مـواد پداسې شـکل ځـاي پـه ځـاي شـوي چـې پـه دغـه ځانګړي ښوونيز پروګرام کې د دغه مضمون لپـاره وخت ته پام د ٦ څخـه تـر ١٢ سـاعته دوره کـې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمينه برابره شـي. د زياتو ساعاتو د شته والي پـه صـورت کـې ښـايي دغه مضمون د مباحثوي تمرينـاتو او بهرنيـو مـوادو په وسيله بشپړ شي.

يو ١٢ ساعته مضمون ښايي پـه لانـدې ډول ترتيـب او تنظيم شي:

(١ او ٢ درسي ساعتونه): د هغه اصـولو او مفـاهيمو معرفـي کـول چـې د حقوقـو او د اساسـي حقوقـو بنسټ ږدي.

دروس حقوق اساسی
کــورس آمــوزش قضــائــی

ایـــن دروس حقـــوق اساسـی بـرای تعلیمـات مـداوم قضـات و کـانـــدیدان قضـایی در نظـر گرفته شده و در آن به مســـئولیت هـای منحصـر بـــه فـــرد قـوه قضـائیه بـه حیـث ارگـان مسـتقل دولـت جمـــهوری اسـلامی افغانسـتان، توجـه صورت گرفته است.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنـب مکلفیـت مطالعـه دروس، اهـداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همچـــنان سوالات و قضیه هـای فرضـی کـه در ایـن دروس گنجانیـده شـده، بـرای آن میباشـد تـا انتـــقال محتـــویات آن ظرفیت مباحثـات صـنفی را ارتقاء بخـــشد. مـواد درسـی دریـن برنامـه بـه شکلی جابجـا گـــردیده تـا ارائـه کـورس را در یک دوره زمانی ٦ تـا ١٢ ســـاعت، بـا توجـه بـه وقـت موجـود بـرای ایـن مضـمون درایـن برنامـه آمـوزش اختصاصـی، مسـاعد سـازد. در صـورت مـوجـــودیت ساعـات اضـــافی، امکـان دارد تـا ایـن مضـمون بـــا تمـــرینات مبـاحثوی و مـواد بیرونی تکمیل گردد.

یک مضمون ١٢ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیـب و تنظیم شود:

(ساعت درسی ١ و ٢): معرفـی اصـول و مفـاهیم کلی که اساسات حقوق و حقـوق اساسـی را بنـاء می نهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٣-٦ درسي ساعتونه): د قوا د تفکیک په بنسټ د سیاسي سیستم توضیح کول چې د افغانستان د ٢٠٠٤ کال د اساسي قانون په وسیله په رسمیت پېژندل شویدي.

(٧-٨ درسي ساعتونه): د ٢٠٠٤ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجایبو بیاکتنه، تحلیل او په اړه یې مبسوطه مباحثه.

(٩-١٠ درسي ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړیوالو تعهداتو او کنوانسیونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي یا هغوي ته پراختیا ورکوي.

(١١-١٢) درسي ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبیق په برخه کې د قضائیه ځواك په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه یې مباحثه.

(ساعات درسی ٣ – ٦): توضیح سیستم سیاسی برمبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ٢٠٠٤ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(ساعات درسی ٧ – ٨): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ٢٠٠٤.

(ساعات درسی ٩ – ١٠): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(ساعات درسی ١١ – ١٢): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه درحمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲)........ ۵
(الف). قرارداد اجتماعی ۵
(ب). اساس و هدف قانون........ ۷
(ج). قانون اساسی........ ۸
(د). دیگر منابع قانون........ ۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی ۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده ۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری ۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم........ ۱۴
عرف و عادات محلی ۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲........ ۱۸
(الف).نظام سیاسی........ ۱۸
(ب). دولت........ ۲۰
(ج). قوه مجریه ۲۲
هدف قوه مجریه........ ۲۲
تشکیل قوه مجریه........ ۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور........ ۲۳
وزراء........ ۳۰
لوی خارنوال........ ۳۲
واحد های اداری محلی ۳۳
حالات اضطرار........ ۳۵
(هـ). قوه مقننه دولت ۳۶
مقدمه........ ۳۶
شورای ملی ۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی ۴۶
(هـ). قوه قضائیه دولت........ ۴۸
قوه قضایی مستقل........ ۴۸
ترکیب ستره محکمه........ ۵۱
محاکم تحتانی و قضات........ ۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند ۵۳
(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن ۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعات درسی ۷ و ۸ .... ۵۹
(الف). مقدمه ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب). حقوق و وجایب اساسی...... ۶۰
IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰)...... ۸۱
(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل...... ۸۱
(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر...... ۸۲
مقدمه...... ۸۲
منشور ملل متحد...... ۸۳
اعلامیه جهانی حقوق بشر...... ۸۳
کنوانسیون منع شکنجه ، ظلم، سایر تنبیهات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی...... ۸۵
کنوانسیون حقوق طفل...... ۸۷
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان...... ۸۸
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی...... ۸۹
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی...... ۹۱
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی...... ۹۱
V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲)...... ۹۵
(الف). مقدمه...... ۹۵
(ب). استقلال قضایی...... ۹۶
(ج). مرور قضایی...... ۹۶
سناریو های فرضی...... ۹۷

ضمایم:

منشور سازمان ملل متحد...... ۱۰۴
اعلامیه جهانی حقوق بشر...... ۱۲۹
میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز...... ۱۳۹
میثاق حقوق طفل...... ۱۶۳
میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان...... ۱۹۹
میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی...... ۲۲۰
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی...... ۲۴۳
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی...... ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـریـزه

ښوونیزې موخې- ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشریح کړئ.
- د دولت موخه تشریح کړئ.
- د قانون موخه او حاکمیت بیان کړئ.
- د یوه اساسي قانون مقصدونه او موخې بیان کړئ.
- مدون قانون تعریف کړئ.
- د قانون نورې سرچینې تشریح کړئ.

(الف): ټولنیز تړون

کوم علت دی چې خلک هېوادونه جوړوي او دولت جوړوي؟

- د ګاونډیو او متجاوزینو څخه خوندیتوب (اردو)
- د ټولنې د ننه امنیت او ثبات (پولیس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکیو ساتنه

د ضروري خدمتونو ځینې بېلګې کومې دي؟

- روغتیا ساتنه او پاملرنه
- ښوونه
- بېخبناء
- د جزايي عدالت سیستم

مقـدمـه

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضیح کنید
- هدف دولت را تشریح کنید
- هدف و حاکمیت قانون را بیان دارید
- مقاصد او اهداف یک قانون اساسی را از برخوانید
- قانون مدون را تعریف کنید
- منابع دیگر قانون را تشریح کنید

(الف): قرارداد اجتماعی

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسیس میکنند ودولت را تشکیل مینمایند؟

- محافظت و امان از همسایگان و متجاوزین (اردو)
- امنیت و ثبات در داخل جامعه (پولیس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها

بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ ومراقبت صحی
- تعلیم
- زیربناء
- سیستم عدالت جزائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مدني قضاياوو د حل طريقه
- په نړيواله ټولنه کې ګډون

هغه تړون او يا موافقه چې د يوه هېواد اتباع يې له دولت سره کوي کوم دي؟

د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خونديتوب او د خدماتو د وړاندې کولو د زياتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواکۍ او صلاحيتونو څخه صرفنظر کوی او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنيز تړون په نامه ياديږي. همدارنګه دوي پدې معاوضه کې د هغه حقوقو او اساسي خپلواکيو څخه چې د دولت لخوا يې ملاتړ کيږي، برخمن ګيږي.

د اساسي حقوقو او خپلواکيو ځينې بېلګې کومې دي؟

- د وينا او ټولنو ته دغوره کېدلو خپلواکي
- د غونډو او اعتراض خپلواکي
- د سفر خپلواکي
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري کار منعه
- مساوي حقوق او مکلفيتونه د قانون په اساس
- د برائت الذمه له حالت څخه مستفيد کېدل کله چې څوک د يوه جرم په تور، تورن کيږي.
- د نيول کېدو يا پر يو جرم د تورن کېدو په وخت کې د مدافع وکيل د نيولو حق

- شیوه حل و فصل قضایای مدنی
- اشتراک در جامعه بین المللی

قرارداد و یا موافقت که اتباع یک کشور با دولت خویش عقد مینمایند کدام است؟

افراد جامعه در ازای حمایت، مصئونیت و ارائه خدمات ازطرف دولت تا حدود متفاوت از خود مختاری و صلاحیت های شخصی و فردی خویش صرفنظر نموده و آنرا به دولت واگذار میگردند که این موافقت بنام قرارداد اجتماعی یاد میشود. همچنان ایشان درین معاوضه از حقوق و آزادی های اساسی ای که توسط دولت حمایت میگردند، نیز برخوردار میگردند.

بعضی نمونه های حقوق اساسی و آزادی ها کدام ها اند؟

- آزادی بیان و انتساب به انجمن ها
- آزادی گردهمایی و اعتراض
- آزادی سفر
- منع بردگی و کار اجباری طفل
- حقوق مساوی و مکلفیت ها براساس قانون
- مستفید بودن از حالت برائت الذمه هنگامیکه یک شخص به یک جرم متهم میگردد
- حق گرفتن وکیل مدافع هنگام دستگیری یا متهم شدن به یک جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقرار تـه د اړ ایسـتلو لپـاره د شـکنجې څخـه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت

مشترك قاسم کوم دي؟

قانون

(ب) د قانون بنسټ او موخه:

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیـا لـري چـې د هغـه ټـولنې او د هغـه د غـړو د سـلوك پـه هکله لارښوونه وکړي.

ډېره اړتیا نـده چـې دغـه قـوانین او قواعـد ثبـت او مکتوب شي، بلکه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ویې مني.

د هغه څخه پرته پایله به د خلکو ګـډوډي او خپـل سري وي.

لـــدې کبـــله د قـانـــون بنـــسټ او اســـاس هغـــه څـرګـنده اړتیـا ده چـې ټـولنـه داسـې تنظیم کـــړي چـــې سولـــه، عـــدالــت او عـــامـــه نظم وساتي.

د یـوې ټـولنې ټـول قـوانین، پالیسـۍ او نظرونـه منعکسوي.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)

- معافیـت از شنکـجه جهـت مجبـور سـاختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولـت در رابطـه بـه ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض

قاسم مشترک کدام است؟

قانون.

(ب). اساس و هدف قانون

تمام جوامع مـنظم، بـه قواعـد و قـوانین ضـرورت دارند تا رفتا و روند آن جامعـه و هـر عضـو آنـرا رهنمایی نماید.

ضـرورت نبـوده تـا ایـن قواعـد و قـوانین ثبـت و مکتوب شوند، بلکه مهم است تا هر عضـو جامعـه آنها را درک کرده وبپذیرد.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مـردم خواهد بود.

از اینـــرو، اســـاس و شـــالوده قـــانون عبـــارت از ضرورت مبرمی بـوده تـا جامعـه را طـوری تنظیم نماید که صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظـت و نگهداری نماید.

تمام قوانین، پالیسـی هـا و نظریـات موجـود یـک جامعه را منعکس میسازد.

- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مذهبي او اخلاقي ښوونې
- ښوونيز او پوهنيز معرفت

له قوانينو سره د نورمونو، عادتونو، دودونو او اخلاقي اصولو تر منځ توپير څه دی؟

نورمونه، عادتونه، دودونه او اخلاقي اصول د اشخاصو د شخصي سلوک د لارښوونې لپاره دي پداسې حال کې چې د قوانينو موخه الزامي ده، تر څو د ټولنې د يوه مشخص غړي د تاييد او رد په پام کې نه نيولو سره د هغوی پيروي وشي.

د قوانينو دتنفيذ پرلپسې دنده د دولت په غاړه ده او معمولاً د نه اطاعت په وخت کې د مجازاتو د تحميل په تهديد سره تامينيږي.

د تعذيراتو بېلگې کومې دي؟

- جزايي مجازات
- د مدني زيانونو جبران
- د يو کار د کولو لپاره د امتيازاتو بيرته اخيستنه مثلاً دجوازنامې بيرته اخيستنه

و مو ليدل چې د ټولنې خلک د ټولنيز تړون د مقابل لوري په توگه د حراست، امنيت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکيو د ضمانت په وړاندې د خپلو خپلواکيو څخه صرفنظر کوي. همدارنگه وموليدل چې پر ټولنيز تړون د قوانينو د خپرېدو او انفاذ له لارې د صحت مهر اېښودل کيږي.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانين څرنگه رامنځته کيږي؟

- تعالیم مذهبی و اخلاقی
- معرفت آموزشی وعلمی

یک تفاوت اساسی میان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانین چه است؟

نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی منحیث یک رهنمود برای سلوک شخصی اشخاص میباشند در حالیکه، هدف قوانین الزامی بوده، تا بدون در نظر داشت تایید یا عدم تایید یک عضو مشخص جامعه، از آنها بطور پیوسته پیروی بعمل آید.

امر نافذ نمودن پیوسته قوانین به ذمه دولت میباشد و معمولاً توسط تهدید به تحمیل موءیدات (مجازات) در صورت عدم اطاعت، تأمین میگردد.

بعض از مثالهای تعذیرات کدام ها اند؟

- مجازات جزایی
- جبران خسارات مدنی
- استرداد امتیازات مثلاً جوازنامه برای اجرای یک چیزی یا چیز دیگری

مشاهده نمودیم که مردم جامعه به حیث طرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنیت، انجام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی ها، از آزادی خود صرف نظر مینمایند. همچنان مشاهده نمودیم که به قرارداد اجتماعی، از طریق انتشار و انفاذ قوانین، مهرصحه گذاشته میشود.

(ج) قانون اساسی

قوانین اساسی چه گونه بوجود میایند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کــوم ځــایه بایـد ددغـه پوښـتنې ځـواب پیـل شي؟

راځئ لومړیو ته ورو ګرځو.

هــر کلــه چــې د ټــولنې غـړي پرېکـړه کـوي چې د دولت په ګټـه د خپلـې خپلـواکۍ څخـه تېـر شــي، تــر ټولو لمړنی ګـــام چې پورتـه کـوي، کوم یو دي؟

- یوه پادشاه ته بیعت کول
- د یوه رئیس ټاکل
- د یوه ولسمشر ټاکل
- د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د یوې شـورا یـا جرګې جوړول
- د یـــوې اعـــلامیــې یـــا اساسـي قـانون چمتو کول

په اوسنۍ زمانه کې په لویو ټولنو یا هېوادونـو کـې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د یـوه مـدون اساسي قانون چمتو کول او تصویب دی.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې یا دولـت او د هماغـه هېـواد د اتبـاعو تـر منـځ د اړیکـو تعیـن او پیاوړي کول دي.

د اساسي قانون ځینې نورې موخې کومې دي؟

- د دولت د اساسي شکل جوړول
- د دولت د ارګانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړیکو ټینګول او همدارنګـه د دوي د ذات البیني اړیکو مشخص کول

از کجا باید آغاز کرد تا برای ایـن سـوال جـواب دهیم؟

بیاید به ابتدا برگردیم.

هرگاه اعضاء جامعه تصـمیم میگیرنـد تـا از خـود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظـر نماینـد، اولـین گـــامی کـه آنهـا آنـرا برمیدارنـد، کـدام خواهد بود؟

- بیعت به یک پادشاه
- برگزیدن یک رئیس
- انتخاب یک رئیس جمهور
- تشکیل یک شوری یـا جرگـه جهـت اتخـاذ تصمیم لازمه
- آمــاده نمـــودن یـــک اعـلامـیه یـا یـک قانون اساسی

در عصر معاصر، در جوامـع بـزرگ یـا کشـورها، اولین چیزی کـه شـکل میگیـرد عبـارت از آمـاده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

هدف اصلی قانون اساسی تعیـین و برقـرار نمـودن روابط میان جامعه یا دولت و اتبـاع همـان کشـور میباشد.

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

- تأسیس شکل اساسی دولت
- مشخص کردن وظـایف ارگانهـای دولـت و روابـط آنهـا بـا اتبـاع و روابـط ذات البینـی خودشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مشخصو نړیوالو معاهداتو او میثاقونو منلو او هغوي ته د ځاي ورکولو لپاره اشاره کول
- د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او مکلفیتونو تعیین
- د دولت د بقا د ساتنې لپاره د یوه میکانیزم جوړول
- د یوه هېواد د اتباعو لخوا د اساسي قانون د تصویب لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- په اساسي قانون کې د تعدیلاتو د منلو لپاره د یوې کړنلارې جوړول

- اشاره به پذیرفتن و جادادن معاهدات و میثاق های مشخص بین المللی
- تعیین کردن حقوق اساسی و مکلفیت های اتباع کشور
- تأسیس یک میکانیزم برای محافظت بقای دولت
- تأسیس یک طرزالعمل برای تصویب قانون اساسی از سوی اتباع کشور
- تأسیس یک طرز العمل برای پذیرفتن تعدیلات در قانون اساسی

قوانین څه ډول رامنځته کېږي؟ د دغه پوښتنې ځواب څه دی؟

قوانین چطور بوجود میایند؟ جواب بدین سوال چه میباشد؟

قوانین د مقننه ځواك لخوا جوړېږي او د هغه څخه وروسته د ولسمشر لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم توشیح کېږي. دغه ډول قوانین موضوعه قوانین یا مدون قوانین نومېږي.

قوانین توسط قوه مقننه دولت ساخته میشوند و به تعقیب آن از سوی رئیس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشیح میگردند. این نوع قوانین، **قوانین موضوعه** یا **قوانین مدون** نامیده میشوند.

که مدون قوانین د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آیا دغه ډول قوانین د هېواد د اتباعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟

اگر قوانین مدون مطابق به احکام قانون اساسی ساخته نه شوند، آیا چنین قوانین از سوی اتباع کشور لازم الاجرا میباشند؟ نخیر.

ولې منفي ځواب؟ دغه ډول قوانین ځکه الزامي کېداي نشي چې هغه ځواك چې د اساس قانون د احکامو پر بنسټ د قانون د جوړولو صلاحیت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحیت د خلکو لخوا دولت ته ورکړل شویدي، د هغه پر بنسټ هغه مدون قوانین چې د اساسي قانون د احکامو سره سم نه وي یا دا چې د اساسي قانون د احکامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.

چرا جواب منفی؟ این چنین قوانین بخاطری نمیتوانند الزام آور باشند که قوۀ که برمبنا احکام قانون اساسی صلاحیت ساختن قانون را دارا میباشد، مشخص گردیده و صلاحیت آن توسط مردم به دولت تفویض گردیده است بنا برآن آنعده قوانین مدونیکه مطابق به احکام قانون اساسی نبوده یا اینکه منافی احکام قانون اساسی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نمیباشند.

آیا امکان لري چې نورې الزامي حقوقي اعلامیې

آیا امکان دارد که اعلامیه های حقوقی الزام آور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودې وي چې د مدونو قوانينو ځواك او اغېزه ولري؟

د هغوي ځينې بېلګې كومې دي؟

- نړيــــوال مــــعاهــــدات، ميثاقونــــه او كنوانسيونونه
- هغه مقررات چې د اجرائيه ځواك لخوا تصويب شويدي
- د ولسمشرۍ د مقام تقنيني فرمانونه
- د محاكمو مقررات او پرېكړې
- محلي عرف او عادات

(د). د قانون نورې سرچينې:
اجازه راكړئ لاندې عمومي كټګورۍ وګورو ((د قانون نورې سرچينې))

معاهدات، ميثاقونه او نړيوال كنوانسيونونه:
نړيــوال معاهـدات، ميثاقونـه او ځـانګړي نړيــوال كنوانسيونونه د يوه ځانګړي هېواد لپاره او بالوسيله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء كيږي،

ددي دپاره چې يو بين المللی معاهده، ميثاق او كنوانسيون په يو مملكت باندی او په دی وسيله د هغه مملكت پر اتباعو باندی د تطبيق ور وګرزي لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قانون د احكامو سره سم د منلو وړ وګرځي. د تاييد دغه طرزالعمل ته د تصويب پروسه وايي.

د معاهداتو، ميثاقونو او كنوانسيونونو تصديق او تصويب يو اختياري عمل دي، او هېڅ هېواد په يوه نړيوال سازمان مثلاً ملګرو ملتونو كې د غړيتوب څخه پرته چې په هغه كې غړيتوب د هغه د

دیگرنیز موجود باشند که نیرو و تأثیر قوانین مدون را داشته باشند؟

بعضی از مثال های آنها کدام اند ؟

- معــــاهــــدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی
- مقررات که از سوی قوه اجرائیه تصویب شده اند
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات و فیصله های محاکم
- عرف و عادات محلی

(د). دیگر منابع قانون
اجازه دهید تا در ذیل به کتگوری های عمومی نگاه کنیم ″ دیگر منابع قانون.″

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی:
معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی قواعدی را به میان میاورند تا روابط میان کشور ها و اتباع کشور های مختلف را تنظیم نمایند.

برای اینکه یک معاهده، میثاق و کنوانسیون خاص بین المللی بالای یک کشور و بالوسیله بالای اتباع آن کشور مرعی الاجرا قرار گیرد، ضرور است تا از سوی همان کشور مطابق به احکام قانون اساسی اش مورد قبول واقع گردد. این طرزالعمل تأیید را پروسه تصویب مینامند.

تصدیق وتصویب معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون ها یک عمل اختیاری بوده، و هیچ کشوری را نمیتوان به استثنا عضویت در یک سازمان بین المللی مثلاً ملل متحد که عضویت در آن مشروط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېداي چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدي سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توګه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کېږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانګړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

هغه مقررات چې د اجرائیه ځواک لخوا تصویب شویدي:

د یوه دولت د اجرائیه ځواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه ځواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلګې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابه قوانین مدون نافذه همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

مقرراتیکه از سوی قوه اجرایه اتخاذ گردیده اند:

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون را نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ښځو د چارو وزارت
- د سوداګرۍ وزارت
- د ټولګټو (فواید عامه) وزارت

هغه پروګرامونه چې د یوه ځانګړي وزارت په صلاحیت کې راځي، ښايي پراخ او پېچلي وي.

زیاتره وخت قوانین داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئیات تر پوښښ لاندې نه نیسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړیکه نیسي، ځواب نه ورکوي.

په همدې علت هغه قوانین چې د یوه وزارت د پروګرام رامنځته کوونکي دي، ښايي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحیت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبیق کنټرول وکړي.

په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرره د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرره پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانینو په شان او اندازه چې د تقنيني رکن لخوا منل شويدي، لازم الاجراء دي.

د ولسمشرۍ د مقام تقنيني فرمانونه:

ځینې وختونه په انتقالي دوره کې یا په بېړنیو حالاتو کې ، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحیت لري چې تقنيني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنيني فرمانونه د مدونو قوانینو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعیت په نسبت په یوه زماني دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بیا تصویب ته محول دي.

- وزارت امور زنان
- وزارت تجارت
- وزارت فواید عامه

برنامه هایکه تحت حوزه صلاحیت یک وزارت ویژه قرار میگیرد ممکن گسترده و پیچید باشد.

غالب اوقات، قوانین برنامه هایرا ایجاد مینمایند که همه جزئیات پروگرام را مورد پوشش قرار نمیدهدو پاسخگوی تمام سوالاتی که به تطبیق پروگرام ربط میگیرند، نمیباشند.

به همین علت، قوانینکه ایجاد کننده برنامه یک وزارت میباشد ممکن است صلاحیت را نیز برای وزارتیکه تطبیق پروگرام را بعهده دارد، محول نماید تا مقرراتی را اتخاذ نمایند که از تطبیق آن پروگرام کنترول بعمل آورد.

در صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرره به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرره بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهورطبق قانون اساسی کشورصلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکمو پرېکړې او مقررات:

راځئ یو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دریو جلا برخو (اجرائیه څواک، مقننه څواک او قضائیه څواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی یو سیاسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې یوه سیستم کې قضائیه څواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دودیز ډول د یوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې یوه سیستم کې آیا ستره محکمه ددې صلاحیت لري چې د هغه هېواد د قضائي فعالیتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړي؟

د دغه ډول قضائي فعالیتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررینو او اداري آمرینو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضایاوو احاله
- د دوسیو د درج او د راپور ورکولو سیستم
- د محکمې د تعمیراتو او تجهیزاتو ساتنه
- د قضایي سلوک د معیارونو ایجاد او تنفیذ
- د سترو قضائی تعلیماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحیت له کوم ځایه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فیصله ها و مقررات محاکم:

بیائید یک قانون اساسی را که در لابلای آن یک دستگاه سیاسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجریه، قوه مقننه، و قوه قضائیه)، اما مساوی ترکیب گردیده، فرض کنیم.

در یک چنین سیستم، قوه قضائیه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورسنتی تحت کنترول اداری یک ستره محکمه قرار دارند.

در این چنین دستگاه، آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا مقرراتی بمنظورپیشبرد فعالیت های قضایی آن کشور اتخاذ نماید ؟

مثال های چنین فعالیت های قضایی کدام ها اند؟

- استخدام محررین وآمران اداری محاکم
- احاله قضایا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسیه و سیستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعمیرات و تجهیزات محکمه
- ایجاد و تنفیذ معیارهای سلوک قضایی
- انتقال برنامه های تعلیماتی قضایی مستمر

ستره محکمه صلاحیت خویش را در قبال پذیرفتن مقررات از کدام جا اخذ میکنند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيا دغه ډول مقررات په لاندې شعباتو او افرادو لازم الاجراء دي؟

- قضات؟
- د دولت پر نورو شعباتو؟
- د هېواد پر اتباعو؟

د قضائي اداري برسېره د سترې محکمې لومړني فعاليتونه څه دي؟

ځواب: د هغه قضاياوو په اړه غور او وروستۍ پرېکړه چې د لاندېنيو محاکمو لخوا هغې ته راجع کېږي.

آيا دغه ډول پرېکړې د ځانګړو قضاياوو په اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آيا ځينې وخت امکان لري چې يو وزارت يا د حکومت يوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

فرضي سناريو:
راځئ فرض کړو چې يوه قضيه د غور لپاره د يوې ابتدائيه محکمې قضائي هيئت ته وړاندې کېږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنه کې يې زياته نوم بدي ترلاسه کړېده. ښاريان او رسنۍ د محاکمې د پايلو اورېدو ته ډېر لېوال دي. راځئ يو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هيئت رئيس پرېکړه کوي چې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذيعلاقه خلکو د منلو ظرفيت نلري.

د يوې سيمه ايزې خبرپاڼې خاوند د قضائي هيئت د رئيس د پرېکړې سره ننګونه کوي، او قضيه سترې محکمې ته راجع کېږي ترڅو ستره محکمه

آيا چنين مقررات بر شعبات و افراد ذيل لازم الاجرا خواهد بود؟

- بالای قضات؟
- بالای شعبات ديگر دولت؟
- بالای اتباع کشور؟

برعلاوه اداره قضايی، فعاليت های اوليه ستره محکمه چه ميباشد؟

جواب: رسيدگی و تصميم گيری نهايی در مورد قضايای که از طرف محاکم تحتانی به آن راجع ميگردد.

آيا چنين فيصله ها در ارتباط قضايايی مخصوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا ميباشند؟

آيا بعضی اوقات امکان ميرود که يک وزارت يا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

سناريوی فرضي:
بيايد فرض کنيم که يک قضيه برای رسيدگی به پيشگاه هيئت قضايی محکمهٔ ابتدائيه ميايد که در اخبار محلی نشر گرديده و بدنامی زيادی را در جامعه بخود کسب نموده است. شهروندان و رسانه ها در رابطه به نتايج محاکمه بسيار دلچسپی دارند. بيايد يک قدم ديگر جلوتر رفته تصور کنيم که رئيس هيئت قضايی محکمه فيصله ميکند که محاکمه را بصورت علنی انجام ندهد، بخاطريکه او فکر ميکند که اطاق محکمه گنجايش پذيرفتن همه مردم ذيعلاقه را ندارد.

صاحب يک اخبار محلی فيصله رئيس هيئت قضايی را به چالش ميگيرد، و قضيه به ستره محکمه احاله ميگردد، تا ستره محکمه احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې مدون قوانین تفسیر کړي.

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دایرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعایت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصریح شوي، یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي، جلسه سري دایرېږي مګر د حکم اعلان باید په هر حال علني وي.

آیا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه څیز مبهم دي؟

د ((یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي)) اصطلاح څه معني لري؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمایل لري او سري محاکمه یو استثنایي حالت دی، مګر په عین وخت کې قانون د بېړني حالت څخه پرته نور معیارونه ندي بیان کړي چې د سري محاکمې تطبیق توجیه کړي.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فیصله کوي چې د قضاتو د هیئت د رئیس لخوا وړاندې شوی دلیل د رسنیو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجیه کړي او د دغه قانون دپلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځینې لارښوونې بیانوي.

آیا امکان لري چې ددغه قانون تفسیر د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضایاوې تر پوښښ لاندې ونیسي؟

که داسې وي، آیا دغه تفسیر په راتلونکو قضایاوو کې پر ټیټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

قانون مدون ذیل را تفسیر کند:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر میگردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد. محکمه میتواند در حالاتیکه در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند و لی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد.

آیا حکم این ماده وضاحت دارد؟

چه چیزی راجع به این حکم ماده مبهم میباشد؟

اصطلاح " یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد"، چه معنی دارد؟

خط مشی قانون تمایل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنایی میباشد، اما در عین حال قانون بجز از حالت اضطرار، معیار های دیگری را بیان نداشته است تا تطبیق محاکمه سری را توجیه نماید.

بیاید فرض کنیم که ستره محکمه فیصله میکند که دلیل ارائه شده از سوی رئیس هیئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نمیتواند سری بودن محاکمه را توجیه نماید و بعضی رهنمایی ها را برای تطبیق این قانون در فیصله خویش بیان میدارد.

آیا امکان دارد تفسیراین قانون از سوی ستره محکمه طوریکه در فیصله اش اعلان گردید، قضایای آینده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

اگر چنین باشد، آیا این تفسیر در قضایای آینده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسو داسې فکر کوئ، آيا پدې معني ندي چې ستره محکمه په حقيقت کې د مدون قانون د تبديلولو صلاحيت لري؟

که داسې وي، او اجرائيه يا مقننه ځواک د دغه ځانګړې قضيې په اړه د سترې محکمې له تفسير سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واک کې لري؟

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترګې پټول
- پدې پرېکړه د بياغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنيو کې چلينج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضيانو د عزل غوښتنه چې د قضيې په اړه يې پرېکړه کړېده
- د سترې محکمې د تفسير د صلاحيت د سلب لپاره د هېواد د قوانينو د تعديل په برخه کې د هڅو شريکول

دغه پوښتنې چلنج راوړونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راګرځو.

محلي عرف او عادتونه:

کوم وخت کولاي شو د يوې قضيې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پيدا کولای شو؟

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه يوه لنډه

اگر شما چنین فکر میکنید، آیا این بدین معنی نبوده که ستره محکمه در حقیقت صلاحیت تغیردهی قانون مدون را دارد؟

اگر چنین باشد، و اگر قوه اجرائیه و یا مقننه با تفسیر ستره محکمه راجع به قضیه خاصی موافق نباشد ، آنها کدام امکانات را دارا میباشند؟

- نادیده گرفتن فیصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجدید نظر بر این فیصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبیدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضیه فیصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعدیل قوانین کشور، غرض سلب صلاحیت تفسیر ستره محکمه

این سوال ها چالش برانگیز و مهمی اند، مثلاً هنگامیکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان را بررسی میکنیم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنید بخاطریکه ما به آنها بعداً در این مضمون بر میگردیم.

عرف و عادات محلی:

چی وقت میتوانیم جهت حل وفصل یک قضیه به عرف محلی مراجعه نمائیم؟

عرف وعادات محلی را در کجا میتوان پیدا نمود؟

این یک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه وه.

اوس د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون د مطالعې په لور ځو (د راتلونکي ټولګي د لوستلو دنده – اساسي قانون، سريزه، ۱-۲۱، ٦۰-۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦-۱٤۸ او ۱۵۱-۱۵۷ مادې)

II.د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

ښوونيزې موخې- ۳-٦ ساعتونه

- په افغانستان کې د سياسي نظام تشريح
- د دولت د دندو بيان
- د هېواد د اجرائيه ځواک د موخې او دندو توضيح
- د هېواد د مقننه ځواک د موخې او دندو توضيح
- د هېواد د قضائيه ځواک تشريح
- د يوه خپلواکه قضائيه ځواک د ځانګړتياوو ذکر
- د کنټرول او توازن (**Cheks and Balances**) د سيستم د اهميت اثبات

(الف) سياسي نظام:
د يوه اسلامي جمهوري دولت په توګه د افغانستان سياسي نظام څه ډول توضيح کوئ؟

لکه څرنګه چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېداي شو چې افغانستان يو اسلامي جمهوري دولت دي؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

حقوق اساسی بود.

اکنون ما بسوی مطالعه قانون اساسی سال ۲۰۰٤ میرویم[وظیفه خوانش صنف بعدی – قانون اساسی، مقدمه، ماده های ۱ – ۲۱، ٦۰ – ۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦– ۱٤۸، و ۱۵۱ – ۱۵۷]

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

اهداف آموزشی – ساعت های ۳ – ٦

- تشریح نظام سیاسی در افغانستان
- بر شماری وجایب دولت
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مجریه کشور
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مقننه کشور
- تشریح قوهٔ قضائیه کشور
- ذکر ویژگیهای یک قوهٔ قضائیه مستقل
- اثبات اهمیت سیستم کنترول و توازن (**Checks and Balances**)

(الف). نظام سیاسی
نظام سیاسی افغانستان منحیث یک جمهوری اسلامی را چگونه توضیح می دهید؟

طوری که در قانون اساسی ۲۰۰٤ آمده است، چگونه می توان دانست که افغانستان یک جمهوری اسلامی است؟

طرز حکومت آزاد و جمهوری به چه معنی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې ځواب ورکوونکي وي.

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

- مطلقه سلطنت
- مشروطه سلطنت
- فردي استبدادي (دیکتاتوري)
- پوځي دیکتاتوري
- کمونیستي جمهوري
- سوسیالیستي جمهوري

په افغانستان کې سیاسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

- د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
- د دولت درې خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
- کنټرول او توازن (Checks and Balances)
- د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
- د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
- په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

پرېږدئ په ځیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گردیده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

- سلطنت مطلقه
- سلطنت مشروطه
- استبداد فردی (دیکتاتوری)
- دیکتاتوری نظامی
- جمهوری کمونیستی
- جمهوری سوسیالیستی

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

- انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم
- سه قوهٔ مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)
- کنترول و توازن (Checks and Balances)
- تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی
- تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت
- پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث لاندې ونیسو، البته د درې ګونو څواکونو څخه په پیل سره.

مورد بحث قرار دهیم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپیر په څه کې دئ؟

(ب) . دولت

فرق بین مفهوم وسیع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) درچیست؟

- په دولت کې درې ګونه څواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفیتونو لرونکی دی. (۱-۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

- دولت دربر گیرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجایب می باشد. (ماده های ۱- ۲۱)
- خلاصه اینکه دولت عبارت است از کشور افغانستان.

راځئ د دولت ځینې حقوق او وجایب وڅېړو.

بیایید برخی از این حقوق و وجایب دولت را بررسی نمائیم.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غیر قابل تجزیه می باشد.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دین د اسلام سپیڅلی دین دی.

دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است.

د نورو دینونو پیروان د خپل دین په پیروۍ او د دیني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(ماده ۲) پیروان سایر ادیان در پیروی از دین و اجرای مراسم دینی شان در حدود احکام قانون آزاد می باشند.

(۳ ماده) په افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپیڅلي دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(ماده ۳) در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد.

(٤ ماده) په افغانستان کې ملي حاکمیت په ملت پورې اړه لري چې په مستقیم ډول یې پخپله یا د خپلو استازو له لارې عملي کړي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چې د

(ماده ٤) حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که به طور مستقیم و یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان تابعیت ولري.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانینو د احکامو تطبیق، د خپلواکۍ، ملي واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتیا دفاع او د امنیت او د هېواد د دفاعي وړتیا تأمین د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(٦ ماده) دولت د انساني کرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډیموکراسۍ د تحقق، ملي یووالي د تامین، د ټولو قومونو او قبایلو تر منځ د برابرۍ او د هېواد په ټولو سیمو کې د متوازنې پراختیا او ټولنیز عدالت پر بنسټ د یوې هوسا او پرمختللې ټولنې په جوړولو مکلف دی.

(۷ ماده) دولت د ملګرو ملتونو د منشور، د بین الدول معاهدو، د نړیوالو میثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړیوالې اعلامیې رعایت کوي. دولت د هر راز تروریستي اعمالو، د مخدره توکو د کرلو او قاچاق او د مسکراتو د تولید او استعمال مخنیوی کوي.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرنی سیاست د خپلواکۍ، ملي ګټو او ځمکنۍ بشپړتیا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډیتوب، دوه اړخیزه درناوي او د حقوقو د برابرۍ پر بنسټ تنظیموي.

دولت باید د خصوصي پانګې اچونې، اقتصادي ودې، د کرنې د پراختیا، د استوګنځي د چمتو کولو او مستحقینو ته د ځمکې د توزیع ملاتړ وکړي او د ځنګلونو او د ژوند چاپیریال په ساتنه کې لازم تدابیر ونیسي. (۱۰–۱۵ مادې)

(۱۷ ماده) دولت په بېلابېلو کچو د پوهنې د ودې او د دیني زده کړو د پراختیا، د جوماتونو، مدرسو او دیني مرکزونو د وضعې د ښه والي او تنظیم

افغانستان را دارا باشند.

(ماده ۵) تطبیق احکام این قانون اساسی و سایر قوانین، دفاع از استقلال، حاکمیت ملی و تمامیت ارضی و تأمین امنیت و قابلیت دفاعی کشور از وظایف اساسی دولت می باشد.

(ماده ٦) دولت به ایجاد یک جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ کرامت انسانی، حمایت حقوق بشر، تحقق دموکراسی، تامین وحدت ملی، برابری بین همه اقوام و قبایل و انکشاف متوازن در همه مناطق کشور مکلف می باشد.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بین الدول، میثاق های بین المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیۀ جهانی حقوق بشر را رعایت می کند. دولت از هر نوع اعمال تروریستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و تولید و استعمال مسکرات جلوگیری می کند.

(ماده ۸) دولت سیاست خارجی کشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تمامیت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظیم می نماید.

دولت باید از سرمایه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهیه مسکن، توزیع زمین به مستحقین حمایت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست تدابیر لازم را اتخاذ نماید. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انکشاف تعلیمات دینی، تنظیم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراکز دینی تدابیر لازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره تدبیرونه نیسي.

پښتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقویم مبداء د پیغمبر اکرم(ص) پر هجرت ولاړ دي. د افغانستان بیرغ او ملي سرود تنظیمیږي. د هېواد پایتخت د کابل ښار دی (۱٦، ۱۸-۲۱ مادې).

(ج) د دولت اجرائیه څواک:

د اجرائیه څواک موخه:

د دولت د اجرائیه قوی هدف څه دی؟

- د هغه خدماتو وړاندې کول چې د افغانستان په اساسي قانون کې تصریح شویدي.
- د اساسي قانون لخوا د ورکړل شویو فردي حقوقو او شخصي خپلواکیو ملاتړ او تضمین
- د هېواد د قوانینو تطبیق
- د دولت د نورو څواکونو سره د دغه څواک د اړیکو په تړاو د اساسي قانون د احکامو تطبیق

د اجرائیه څواک تشکیل:

د اجرائیه څواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنګه دي؟

- ولسمشر (٦۰-۷۰ مادې)
- د ولسمشر لمړی مرستیال (٦۰ ماده)
- د ولسمشر دوهم مرستیال (٦۰ ماده)
- وزیران (۷۱-۸۰ مادې)
- سیمه ایزې اداري (۱۳٦-

اتخاذ می نماید.

پشتو و دری زبانهای رسمی دولت می باشند. مبدأ تقویم کشور بر هجرت پیغمبر اکرم (ص) استوار است. بیرق و سرود ملی افغانستان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱٦، ۱۸ – ۲۱).

(ج) قوهٔ مجریهٔ دولت

هدف قوهٔ مجریه:

هدف قوهٔ مجریه دولت چیست؟

- ارائه خدماتی که در قانون اساسی افغانستان تصریح گردیده است
- حمایت و تضمین حقوق فردی و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی
- اجرا و تطبیق قوانین کشور
- تطبیق احکام قانون اساسی در ارتباط با روابط این قوه با دیگر قوه های دولت

تشکیل قوهٔ مجریه:

تشکیل قوهٔ مجریه در پرتو قانون اساسی چگونه می باشد؟

- رئیس جمهور (ماده های ٦۰ – ۷۰)
- معاون اول رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- معاون دوم رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- وزراء (ماده های ۷۱ – ۸۰)
- واحد های اداری محلی (ماده های

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤۲ مادې)

ولسمشر او مرستيالان:

ټـــاکنـــې، شــــرايط، کـاري دوره، اسـتعفي او عزل

- ولســـــمشر د افــغانســـــتان د اســـلامي جمهوري دولت مشري پـه غـاړه لـري، خپـل صلاحيتونه پـــه اجــــرائيه، مقننـه او قضـائيه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سـم عملي کوي.
- ولســـمشر دوه، لـومړی او دوهـم مرسـتيالان لـــــري.
- د ولسمشـری کانديـد د خپلـو دو مرسـتيالانو نومونه د خپل کانديد کېدو سره سم ملت تـه اعلانوي.
- (٦۰ مـاده) د ولسمشـر لـومړی مرسـتيال د ولسمشر د غياب، استعفي يا وفات پـه حالـت کې د دغه اساسي قـانون د منـدرجو احکـامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رايو ورکوونکو د آزادو، عمومي ، پټو او مستقيمو رايو له لارې په سلو کـې تـر پنځوســـو د زياتـــو رايـو پـه ترلاسـه کولـو ټاکل کيږي.
- د ولسمشـر وظيفـه د ټـاکنو وروسـته د پـنځم کــال د غبرګـولي پـه لـومړی نېټـه پـاي تـه رسيږي.
- (٦١ مـاده) د ولســـمشر کـــار تـر پـاي تـه رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشـــو تر شپېتو ورځـو پـه موده

۱۳٦ – ۱٤۲)

رئيس جمهور و معاونين:

انتخابـات، شــرايط، دوره تصــدی، اســتعفاء، و برکناری

- رئـيس جمهـور در راس دولـت جمهـوری اسلامی افغانستان قرار داشته، صلاحيت های خـود را در عرصـه هـای اجرائيـه، تقنينيـه و قضائيه، مطابق به احکام ايـن قـانون اساسـی، اعمـال می کند.
- رئـيس جمهـور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کـانـديـد رياســت جمهــوری نـام هــر دو معاون را همزمان با کـانـديـد شدن خـود بـه ملت اعلام ميدارد.
- (مــاده ٦۰) معــاون اول رئـيس جمهــور در حالـت غيـاب، اسـتعفاً و يـا وفـات رئـيس جمهـور، مطابــق بــه احکـام منــدرج ايــن قانون اساسی، عمل می کند.
- رئـيس جمهـور بـا کسـب اکثريـت بـيش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طريـق رأی گيری آزاد، عمومی، سـری و مسـتقيم انتخاب می گردد.
- وظيفــه رئيـــس جمهـور در اول جـوزای ســـال پنجم بعـــد از انتـــخابات پـايان می يابد.
- (ماده ٦۱) انتخابات بـه منظـور تعيـين رئـيس جمهـور جديـد در خــلال مـدت سـی الـی شصــت روز قبـل از پايـان کـــار رئــيس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کېږي.

- که چېرې په لومړي پړاو کې له کاندیدانو څخه یو هم ونه کړای شي چې په سلو کې تر پنځوسو زیاتې رایې تر لاسه کړي ، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونیو په اوږدو کې ترسره کېږي. دا ځل یوازې هغه دوه تنه کاندیدان په ټاکنو کې برخه اخلي چې په لومړي پړاو کې یې تر ټولو زیاتې رایې تر لاسه کړې وي.

- د ټاکنو په دویم پړاو کې هغه څوک چې د رایو اکثریت تر لاسه کړي، ولسمشر ګڼل کېږي.

- که چېرې د ولسمشرۍ یو کاندید د رای ګیرۍ د لومړي یا دویم پړاو په بهیر او یا تر ټاکنو وروسته او یا د انتخاباتو د نتایجو له اعلان پخوا مړ شي، نوې ټاکنې د قانون له حکمونو سره سم کېږي.

- څوک چې ولسمشرۍ ته کاندید کېږي باید لاندې شرایط ولري:

۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغان مور او پلار څخه زیږېدلی وي او د بل هېواد تابعیت ونلري؛

۲) د کاندیدېدو په ورځ یې عمر تر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛

۳) د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنایت په ارتکاب او یا له مدني حقوقو څخه په محرومۍ محکوم شوی نه وي؛ (۶۲ ماده)

جمهور برگزار میگردد.

- هرگاه در دور اول هیچ یک از کاندیدان نتواند اکثریت بیش از پنجاه فی صد آرا را به دست آورد، انتخابات برای دور دوم در ظرف دو هفته از تاریخ اعلام نتایج انتخابات برگزار می گردد و در این دور تنها دو نفر از کاندیدانی که بیشترین آرا را در دور اول به دست آورده اند، شرکت می نمایند.

- در دور دوم انتخابات، کاندیدی که اکثریت آرا را کسب کند، رئیس جمهور شناخته می شود.

- هرگاه یکی از کاندیدان ریاست جمهوری در جریان دور اول یا دوم رای گیری و یا بعد از انتخابات و قبل از اعلام نتایج انتخابات وفات نماید، انتخابات مجدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.

- شخصی که به ریاست جمهوری کاندید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:

۱) تبعهٔ افغانستان، مسلمان و متولد از والدین افغان بوده و تابعیت کشور دیگری را نداشته باشد؛

۲) در روز کاندید شدن سن وی از چهل سال کمتر نباشد؛

۳) از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد. (ماده ۶۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ شخص نشي کولاي له دوو دورو زيات د ولسمشر په توګه وټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستيالانو په برخه کې هم تطبيقېږي. (٦٢ ماده)

هیچ شخص نمی تواند بیش از دو دوره به حیث رئیس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج این ماده در مورد معاونین رئیس جمهور نیز تطبیق می گردد. (ماده ٦٢)

آيا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستيال په توګه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

آیا کسی که منحیث معاون رئیس جمهور ایفای وظیفه نموده باشد می تواند دو دوره دیگر متصدی پست ریاست جمهوری باشد؟

بلې- د ولسمشر مرستيالان کولاي شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کانديد کړي. (٦٧ ماده)

بلی - معاونین رئیس جمهور می توانند مطابق به احکام این قانون اساسی خود را به ریاست جمهوری کاندید نمایند. (ماده ٦٧)

د ولسمشر د استعفی، عزل يا وفات يا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدوپه صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستيال د ولسمشر صلاحيتونه او دندې په غاړه اخلي.

در صورت استعفا، عزل یا وفات رئیس جمهور و یا مریضی صعب العلاج که مانع اجراء وظیفه شود، معاون اول رئیس جمهور صلاحیتها و وظایف رئیس جمهور را به عهده می گیرد.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شورۍ ته اعلانوي.

رئیس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نماید.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبيت د هغه طبي هيئت لخوا کېږي چې ستره محکمه يې ټاکي.

تثبیت مریضی صعب العلاج توسط هیئت طبی با صلاحیت که از طرف ستره محکمه تعیین میگردد صورت میگیرد.

(٦٧ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په درېيو مياشتو کې دننه د اساسي قانون د يوشپيتمې مادې سره سم ټاکنې کېږي.

(ماده ٦٧) در این حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید طبق مادهٔ شصت و یکم این قانون اساسی برگزار میگردد.

د ولسمشر لومړی مرستيال د لنډمهاله ولسمشر په توګه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندينی چارې نشي ترسره کولاي:

(ماده ٦٧) معاون اول رئیس جمهور در زمان تصدی به حیث رئیس جمهور موقت امور ذیل را انجام داده نمی تواند:

۱. د اساسي قانون تعديل؛ ۲. د وزيرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

۱. تعدیل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦٨ ماده) که چېرې د ولسمشر يو مرستيال استعفي وکړي يا مړ شي د هغه پر ځاي بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تاييد ټاکل کېږي.

(ماده ٦٨) هرگاه یکی از معاونین رئیس جمهور استعفاء و یا وفات نماید عوض وی شخص دیگری توسط رئیس جمهور به تأیید ولسی جرگه تعیین میگردد.

د ولسمشر او د لومړي مرستيال د يوځايي مړينې په صورت کې په ترتيب سره دويم مرستيال، د مشرانو جرګې رئيس، د ولسي جرګې رئيس، او د بهرنيو چارو وزير يو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حکم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(٦٨) در صورت وفات همزمان رئیس جمهور و معاون اول وی، بالترتیب معاون دوم، رئیس مشرانو جرگه، رئیس ولسی جرگه و وزیر خارجه یکی بعد دیگری مطابق به حکم مندرج مادهٔ شصت و هفتم این قانون اساسی وظایف رئیس جمهور را به عده میگیرد.

(٦٩ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خيانت يا جنايت د ارتکاب تور لګول د ولسي جرګې د ټولو غړيو د دريمې برخې له خوا غوښتل کېداي شي. که چېرې دا غوښتنه د ولسي جرګې د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو لخوا تاييد شي، ولسي جرګه د يوې مياشتې د ننه لويه جرګه دايروي. که لويه جرګه منسوب شوی شخص د اتهام د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو د رايو په اکثريت تصويب کړي، ولسمشر له وظيفې څخه ګوښه او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي. ځانګړې محکمه د ولسي جرګې له دريو غړيو، د سترې محکمې له دريو غړيو چې لويه جرګه يې ټاکي، او د مشرانو جرګې له رئيس څخه جوړېږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لويې جرګې لخوا ټاکل کېږي، اقامه کېږي.

(ماده ٦٩) اتهام علیه رئیس جمهور به ارتکاب جرایم ضد بشری، خیانت ملی یا جنایت، از طرف یک ثلث کل اعضای ولسی جرگه تقاضا شده می تواند. در صورتیکه این تقاضا از طرف دو ثلث کل آرای ولسی جرگه تائید گردد، ولسی جرگه در خلال مدت یک ماه لویه جرگه را دایر می نماید. هرگاه لویه جرگه اتهام منسوب را به اکثریت دو ثلث آرای کل اعضا تصویب نماید، رئیس جمهور از وظیفه منفصل و موضوع به محکمهٔ خاص محول میگردد. محکمهٔ خاص متشکل است از رئیس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضای ولسی جرگه و سه نفر از اعضای ستره محکمه به تعیین لویه جرگه، اقامهٔ دعوی توسط شخصی که از طرف لویه جرگه تعیین می گردد صورت میگیرد.

همدارنګه د اساسي قانون ٦٩ ماده تصريح کوي چې : ((پدې حالت کې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده کې راغلي حکمونه تطبيقېږي)) د دغه جملې منظور څه دی؟ آيا منظور يې دادی چې ولسمشر مخکې لدې چې د هغه پر وړاندې محکمه حکم صادر کړي، استيضاح کېږي؟

ماده ٦٩ قانون اساس همچنین تصریح می دارد: "در این حالت احکام مندرج مادهٔ شصت و هفتم این قانون اساسی تطبیق می گردد" منظور از این جمله چیست؟ آیا منظور این است که رئیس جمهور قبل از اینکه محکمه علیه وی حکمی را صادر نماید، مورد استیضاح قرار می گیرد؟.

(٧٠ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

(ماده ٧٠) رئیس جمهور بعد از ختم دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د عزل له حالته پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري رياست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحیتونه او وجایب:

د ولسمشر صلاحیتونه او وجيبې د اساسي قانون په ٦٤ او تريوه حده په ٦٣ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضيح شوي دي.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ٦٤ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ٦٣ توضیح گردیده است.

د ٤٦ مادې سره سم د ولسمشر صلاحيتونه او وجيبې کوم دي؟

طبق ماده ٦٤، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

- د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ٦٤ مادې ١ فقره)

- مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ١ماده ٦٤).

- د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شوري په تاييد د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتيا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمې پرېکړې کول؛ د ملي شوري په تاييد د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګيو لېږل. (٢-٦ فقرې)

- قیادت اعلای قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ٢-٦)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لويې جرګې راغوښتل؛ (٧ فقره)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج مادۀ شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ٧).

د ملي شوري او لويې جرګې د غونډو پرانيستل؛ (٩ فقره)

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ٩).

د ولسمشرۍ د مرستيالانو د استعفی منل (١٠ فقره)

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ١٠).

- د ولسي جرګې په تاييد د وزيرانو، لوي څارنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنيت او د

- تعیین وزرا، لوی څارنوا ل، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرې میاشتې د رئیسانو ټاکل او د هغوي عزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)

- د ولسي جرګې په تایید د سترې محکمې د رئیس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د قاضیانو، د وسله والو ځواکونو، پولیسو، د ملي امنیت د منصبدارانو، او د لوړ پوړو مامورینو ټاکل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنیو هېوادونو او نړیوالو موسسو کې د افغانستان د سیاسي نمایندګیو د مشرانو ټاکل؛ په افغانستان کې د بهرنیو سیاسي استازو د باورلیکونو منل؛ د قانون له حکمونو سره سم د دولتونو تر منځ د معاهدو د عقد لپاره د باورلیکونو ورکول؛ (١٤، ١٥ او ١٧ فقرې).
- د قوانینو او تقنیني فرمانونو توشیح کول (١٦ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د جزاګانو تخفیف او ببنل؛ (۱۸ فقره)
- د قانون له حکمونو سره سم د مډالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د اداري د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسیونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اساسي قانون کې نور راغلي واکونه او دندې.

د یادو شویو واکونو برسېره ولسمشر د ٦٥ مادې په بنسټ کولای شي د مهمو ملي، سیاسي، ټولنیزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کې ټولپوښتنه وکړي، ټولپوښتنه باید ددې

میاشت به تایید ولسی جرگه و عزل و قبول استعفای آنها؛ (فقره ۱۱).

- تعیین رئیس و اعضای ستره محکمه به تایید ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعیین، تقاعد، قبول استعفا و عزل قضات، صاحب منصبان قوای مسلح، پولیس و امنیت ملی و مامورین عالی رتبه مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعیین سران نمایندگی های سیاسی افغانستان نزد دول خارجی و مؤسسات بین المللی؛ قبول اعتماد نامه های نمایندگان سیاسی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه به غرض عقد معاهدات بین الدول مطابق به احکام قانون؛ (فقره های ١٤، ١٥ و ١٧).
- توشیح قوانین و فرامین تقنینی (فقره ١٦).
- تخفیف و عفو مجازات مطابق قانون؛ (فقره ۱۸)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۹)
- تأسیس کمیسیون ها به منظور بهبود ادارهٔ کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۲۰).
- سایر صلاحیتها و وظایف مندرج این قانون اساسی (فقره ۲۱)

برعلاوه صلاحیت های فوق الذکر، رئیس جمهور طبق ماده ٦٥ می تواند در ارتباط با موضوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی و یا اقتصادی به آرای عمومی مردم افغانستان مراجعه نماید، مادامیکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعديل مستلزم نه وي.

د يوه بنسټيز اصل په توګه د شپږ شپيتمې مادې سره سم ولسمشر پـدې اساسي قانون کې د منـدرجو واکونو د عملي کولو پـه برخـه کې د افغانسـتان د خلکو لوړ مصلحتونه پـه پـام کې نيسي. او نشي کولاي د قانون د حکـم پرتـه، دولتي ملکيتونـه او شتمنۍ وپلوري يـا يې وبښي.او همدارنګـه نشي کولای د خپل کـار پـه دوران کې لـه خپـل مقـام څخـه پـه ژبنيـو، سيمه ييـزو، قـومي، مـذهبي، او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي.

لکه څرنګه چې وينو په ٦٤ ماده کې تصريح شوي واکونه او وجايـب پـدې قيـد سره چې بايـد ټـول واکونه د قانون سـره سم عملي شي، محدود شوي دي.

دا څه معني لري؟

- يعنـي ولسمـشر پـه خپـل سر کـار نشي کولای.
- د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې دپارلمـان د هغه په اړه يو قانون تصويب کړي.
- د ولسمشر واکـونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانسـتان پـه قوانينـو کـې راغلـي دي، محدودوي.

د ولسمشر يا د اجرائيه ځواک د واکونـو پـه اړه دوه نور لوي محدوديتونه کوم دي؟

- د ولسـمشر او اجـرائـيه ځـواک هـر اقـدام او فـعاليـت بايـد پـه اساسي قـانون کـې د ورکـړل شـويو صـلاحيتونو پـر بنست وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قـانون اساسی و يا مستلزم تعديل آن باشد.

به عنـوان يـک اصـل اساسـی، طبـق مـاده شصـت وششـم، رئـيس جمهـور در اعمـال صـلاحيتهای مندرج ايـن قـانون اساسی، مصـالح عليـای مـردم افغانـستان را رعـايت مـی کنـد. و نمـی توانـد بـدون حکـم قـانون، ملکيـت هـای دولتـی را بفـروشـد يـا اهـداء کنـد. و همچنـين وی نمی تواند در زمـان تصدی وظيفه از مقـام خـود بـه ملحوظـات لسـانی، سـمتی، قـومی، مـذهبی و حزبی استفاده نمايد.

طوری که می بينيم، اعمـال صـلاحيتها و وجايـب تصريح شده در ماده ٦٤ با اين قيد کـه بايـد همـه اين صلاحيتها در مطابقت با قـانون اعمـال گـردد، محدود گرديده است.

اين به چه معنا است؟

- يعنی رئيس جمهـور نمـی توانـد خـود سـرانه عمل نمايد
- و عملکرد وی اقتضا می نمايـد تـا در مـورد، پارلمان اقدام بتصويب يک قانون نمايد
- صلاحيت و اختيارات رئيس جمهور را نسبت بـه آنچـه در قـوانين افغانسـتان آمـده اسـت، محدود می نمايد.

دو محـدوديت عمـده ديگـر در مـورد صـلاحيت های رئيس جمهور يا قوه اجرايه کدام هايند؟

- هريـک از اقـدامات و فعاليـت هـای رئـيس جمهـور و قـوهٔ اجرائيـه بايـد اسـتوار بـا صـلاحيتهای اعطـاء شـده در قـانون اساسـی باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اجرائیه څواک هېڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېداي نشي.

د اجرائیه څواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه ګټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولیږي؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه څواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن **(Checks and Balances)** ته راګرځو. مګر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

وزیران:

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنی دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه څواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توګه ټاکل کیږي باید د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنګه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷٤ ماده) او د دوي دندې د حکومت

- هیچ اقدام ویا فعالیت قوهٔ اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوهٔ اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن **(Checks and Balances)** بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

وزراء

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوهٔ اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ٧٤) و وظایف ایشان عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دندو څخه چې د اساسي قانون په ۷۵ ماده کې توضيح شويدي:

است وظايف حکومت طوريکه در ماده ۷۵ قانون اساسی توضيح گرديده است:

- د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو او د محکمو د قطعي پريکړو عملي کول؛ (۱ فقره)
- تعميل احکام اين قانون اساسي و ساير قوانين و فيصله هاى قطعي محاکم؛ (فقره ۱)
- د خپلواکۍ ساتل، له ځمکنۍ بشپړتيا څخه دفاع او په نړيواله ټولنه کې د افغانستان د حيثيت او ګټو ساتل: (۲ فقره)
- حفظ استقلال، دفاع از تماميت ارضي و صيانت منافع و حيثيت افغانستان در جامعه بين المللي؛ (فقره ۲)
- د عامه نظم او امن ټينګلول اود هر راز اداري فساد له منځه وړل؛ (۳ فقره)
- تأمين نظم و امن عامه و از بين بردن هر نوع فساد اداري؛(فقره ۳)
- د بوديجې تر تيبول، د دولت د مالي وضعې تنظيمول او د عامه شتمنۍ ساتل؛ (٤ فقره)
- ترتيب بودجه، تنظيم وضع مالي دولت و حفاظت دارايي عامه؛ (فقره ٤)
- د ټولنيزو ، فرهنګي، اقتصادي او ټکنالوژيکي پرمختيايي پروګرامونو طرح او تطبيق؛ (۵ فقره)
- طرح و تطبيق پروگرام هاي انکشافي اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي و تکنالوژيکي؛ (فقره ۵)
- ملي شورا ته د مالي کال په پاي کې د سرته رسيدلو چارو او د نوي مالي کال د مهمو پروګرامونو په باب راپور ورکول؛ (٦ فقره)
- ارائه گزارش به شوراي ملي در ختم سال مالي درباره امور انجام شده و پروگرام هاي عمدۀ سال مالي جديد؛ (فقره ٦)
- د هغو نورو دندو تر سره کول چې د دې اساسي قانون او نورو قوانينو له مخې د حکومت له دندو څخه ګڼل کيږي. (۷ فقره)
- انجام ساير وظايفي که به موجب اين قانون اساسي و قوانين ديگر از وظايف حکومت دانسته شده است. (فقره ۷)
- ۷٦ ماده حکومت ته اجازه ورکوي چې د هيواد د سياست د اساسي کرښو د تطبيق او د خپلو دندو د تنظيم لپاره ، مقررات وضع او تصويب کړي. پدې شرط چې دغه مقررات د هيڅ نص او د هيڅ قانون د روحيې مناقض نه وي.
- ماده ۷٦ به حکومت اجازه ميدهد تا براى تطبيق خطوط اساسي سياست کشور و تنظيم وظايف خود، مقررات وضع و تصويب نمايد. بشرط آنکه اين مقررات مناقض نص يا روحيه هيچ قانون نباشد.
- د ۷۷ مادې سره سم وزيران د ولسمشر او
- طبق ماده ۷۷، وزرا از وظايف مشخصۀ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي جرګې په وړاندې د خپلو مشخصو دندو په اړه مسئولیت لري او دوي خپلې دندې په اداري واحدونو کې د آمرینو په توګه د هغه حدودو په دننه کې چې دغه اساسي قانون او نور قوانین یې ټاکي، سرته رسوي.

خود نزد رئیس جمهور و ولسی جرگه مسئولیت داشته و ایشان وظایف خود را به حیث آمرین واحدهای اداری در داخل حدودی که این قانون اساسی و سایر قوانین تعیین می کند، اجرا می نمایند.

- (۸۰ ماده) وزیران نشي کولای د خپل کار په دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنیو، سیمه ییزو، قومي، مذهبي او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي. او که چېرې وزیر په بشر ي ضد جرمونو، ملي خیانت او یا په نورو جرمونو تورن شي، موضوع د دې اساسي قانون د (یو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعایت ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي. (۷۸ ماده)

- (ماده ۸۰) وزراء نباید از مقام خود برای پیشبرد اهداف زبانی، قومی، سمتی، قبیلوی، مذهبی، و یا حزبی استفاده نمایند. و در صورتیکه یکی از وزراء به جنایت علیه بشریت، خیانت ملی، و یا سایر جرائم متهم گردد، قضیه با رعایت ماده ۱۳٤ این قانون اساسی به محکمه خاص محول می گردد.(ماده ۷۸)

لکه څرنګه چې مخکې یادونه وشوه، اجرائیه ځواک هم د قانون جوړونې لپاره محدود صلاحیت لري. مثلاً حکومت کولای شي د ولسي جرګې د تعطیل او د بېړنۍ اړتیا په وخت کې، د بودیجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنیني فرمانونه صادر کړي. تقنیني فرمانونه د ولسمشر د توشیح څخه وروسته د قانون حکم غوره کوي. تقنیني فرمانونه باید د ملي شوري د لمړۍ جلسې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو په اوږدو کې هغه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شوري لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

طوریکه قبلا ذکر شد، قوۀ مجریه نیز دارای صلاحیتهای محدودی برای قانونگذاری می باشد. مثلا حکومت می تواند در حالت تعطیل ولسی جرگه در صورت ضرورت عاجل، به استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامین تقنینی را صادر نماید. فرامین تقنینی بعد از توشیح رئیس جمهور حکم قانون را حایز می شود. فرامین تقنینی باید در خلال سی روز از تاریخ انعقاد نخستین جلسه شورای ملی به آن تقدیم شود و در صورتی که ازطرف شورای ملی رد شود، از اعتبار ساقط می گردد. (ماده ۷۹)

لوي څارنوال

لکه څرنګه چې مخکې مو هم ولیدل، لوي څارنوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقرر کېږي، او د دولت د اجرائیه ځواک یوه برخه ده. لوي څارنوال د قضائیه ځواک تر اغېزې لاندې نه دی.

لوی ځارنوال

طوریکه قبلاً نیز دیدیم، لوی څارنوال توسط رئیس جمهور انتخاب و مقرر می گردد. و بخشی از قوۀ اجرائیه دولت می باشد. لوی څارنوال تحت اثر قوۀ قضائیه قرار ندارد.

اساسي قانون په خپله ۱۳٤ ماده کې لوي

قانون اساسی در ماده ۱۳٤ خود لوی څارنوالی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښارنوالي پــــه رسـمیت پېژنـي او دغـــه شـان وړاندوینه کوي:

- د جرمونـو کشـف د پولیسـو پـه وسـیله او د جرمونـو څېړنـه او پـه محکمـه کـې پـر تـورن باندې د دعوی اقامه د ښارنوالی لخوا د قـانون له احکامو سه سم کېږي.
- ښارنوالي د اجرائیه ځواک یوه برخه ده او پـه خپلو اجرآتو کې خپلواکه ده.
- د ښارنوالی تشکیل ، صـلاحیت او د اجراآتـو څرنګوالی د قانون له لورې تنظیمیږي.
- د وسله والو ځواکونو ، پولیسو او د ملي امنیت د کارکوونکو د وظیفـوي جرمونـو کشـف او څېړنه د ځانګړي قانون له لارې تنظیمیږي.

به رســـمیت شـــناخته و ایـن چنین پـیش بینـی کرده است:

- کشف جرایم، توسط پولیس و تحقیق جرایم و اقامـــه دعـوی علیـه مـتهم در محکمـه، از طـرف ښـارنوالی مطـابق بـه احکـام قـانون صورت میگیرد.
- ښـارنوالی جـزء قـوهٔ اجرائیـه و در اجـراآت خود مستقل می باشد.
- تشکیل، صلاحیت و طـرز فعالیـت ښـارنوالی توسط قانون تنظیم میگردد.
- کشـف و تحقیـق جـرایم وظیفـوی منسـوبین قوای مسلح، پولیس و مـوظفین امنیـت ملـی، توسط قانون خاص تنظیم می گردد.

سیمه ییز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سیمه ییز اداري واحدونه وړاندوینه شوي چې د هېواد د اجرائیه ځواک یوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکـــزي اداري د واحدونو او د سیمه ییـزو ادارو په بنسټ د قانون سره ســـم تنظیمیږي. مرکزي اداره په یو شـــمېر اداري واحـدونو وېشل کېږي چې د هر یـــوه په مشرتابه کې یو وزیر وي. (۱۳٦ ماده)
- حکومت د مرکزیت د اصل په سـاتلو سـره د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي چارو د ګړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختـګ کـې د خلکـو د لازیـاتې ونـډې اخیسـتو پـه منظــور لازم صـــــلاحیتونه د قـانون لــه حکمونـو سـره سـم سیـــمه ییـزو ادارو تـه سپاري. (۱۳۷ ماده)

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پیشبینی گردیده است کـه بخشـی از قـوهٔ اجرائیـه کشور را تشکیل میدهد.

- ادارهٔ جمهـوری اسـلامی افغانسـتان براسـاس واحــدهای اداره مرکـزی و ادارات محلــی، طبق قانون، تنظیم میگـردد. ادارهٔ مرکـزی بـه یـک عـده واحـدهای اداری منقسـم میگـردد که در راس هـر کـدام یـک نفـر وزیـر قـرار دارد. (ماده ۱۳٦)
- حکـــومت بـا حـــفظ اصـل مرکزیـت بـه منظــور تسـریع و بهبــود امــور اقتصــادی، اجتمـــاعی و فـــرهنگی و سـهم گیـری هـر چـه بیشـتر مـردم در انکشـاف حیـات ملـی، صلاحیـــــتهای لازم را مطـابق بــه احکــام قـــانـــون، بـه اداره محـــلی تفـویض مـی نماید. (ماده ۱۳۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر ولایت کې یوه ولایتي جرګه جوړیږي، چې د لاندې صلاحیتونو او وجایبو لرونکي دي:

در هر ولایت یک شورای ولایتی تشکیل می شود که دارای صلاحیت ها و وجایب ذیل می باشد:

- د ولایتي جرګې غړي له قانون سره سم د نفوسو په تناسب د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له مخې د ولایت د اوسېدونکو لخوا د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي. (۱۳۸ ماده)

- اعضای شورای ولایتی طبق قانون، به تناسب نفوس، از طریق انتخابات ازاد، عمومی، سری و مستقیم از طرف ساکنین ولایت برای مدت چهار سال انتخاب می گردند. (ماده ۱۳۸)

- ولایتي شورى د دولت د پرمختیایي موخو په تامین او د ولایت د چارو په ښه کولو کې لکه څنګه چې په قوانینو کې څرګنده شوې، برخه اخلي او په ولایت پورې د اړونده چارو په باب مشوره ورکوي. ولایتي جرګې خپلې دندې د سیمه ییزې ادارې په مرسته سرته رسوي. (۱۳۹ ماده)

- شورای ولایتی در تأمین اهداف انکشافی دولت و بهبود امور ولایت به نحوی که در قوانین تصریح می گردد سهم گرفته و در مسایل مربوط به ولایت مشوره می دهد. شورای ولایتی وظایف خود را با همکاری ادارهٔ محلی اجرا می نماید. (ماده ۱۳۹)

ولایتي جرګې چې غړي یې د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې د سیمې د اوسېدونکو لخوا د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي، د چارو د تنظیم او د کوچیانو په ګډون د خلکو د فعالې ونډې د تامین لپاره په ولسوالیو او کلیو کې د قانون د احکامو سره سمې جوړیږي. (۱٤۰ ماده)

شوراهای ولایتی که اعضای آنها از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از سوی ساکنین محل برای مدت سه سال انتخاب می شوند، جهت تنظیم امور و تامین اشتراک فعال مردم، به شمول کوچی ها، در ولسوالی ها و قریه ها، مطابق به احکام قانون تشکیل می گردند (ماده ۱٤۰).

لکه څرنګه چې په قانون کې بیان شویدي، ښاروالۍ ګانې د ښاري چارو د ادارې لپاره جوړیږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسو غړي د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې ټاکل کیږي. (۱٤۱ ماده)

طوری که در قانون بیان گردیده است، شاروالیها برای اداره امور شهری ایجاد می گردند. شاروال و اعضای مجالس شاروالی از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می شوند (ماده ۱٤۱).

په پای کې دولت د احکامو د عملي کولو او د اساسي قانون د مندرجو ارزښتونو د تامین لپاره لازمې اداري جوړوي. (۱٤۲ ماده)

نهایتاً، دولت به مقصد تعمیل احکام و تامین ارزشهای مندرج این قانون اساسی، ادارات لازم را تشکیل می نماید (ماده ۱٤۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړني حالات

د بېړني حالت د موجوديت په موده کې د دولت اجرائيه ځواک ته ځانګړي صلاحيتونه ورکړل شويدي، دغه صلاحيتونه تعيين شوي او محدود دي.

که د جګړې ، د جګړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبيعي آفتونو او يا هم ورته حالت له امله د خپلواکی او د ملي ژوند ساتنه په هغه طريقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وګرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شوري په تاييد د هېواد په ټولو او يا ځينې برخو کې بېړنی حالت اعلانيږي.

که بېړنی حالت تر دوو مياشتو زيات دوام ومومي د اوږدولو لپاره يې د ملي شورا موافقه شرط ده.(۱٤۳ ماده)

په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي او د سترې محکمې له رئيسانو سره په مشوره د ملي شورا ځينې صلاحيتونه حکومت ته وليږدوي. (١٤٤ ماده)

پدې برسېره د ١٤٥ مادې سره سم په بېړني حالت کې ولسمشر کولای شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئيسانو د تاييد څخه وروسته تنفيذاً لاندې احکام وځنډوي او يا پر دوي قيدونه وضع کړي:

- د اووه ويشتمې ماده دوهمه فقره (هېچا ته سزا نشي ورکول کېداي مګر د با صلاحيته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)
- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجوديت حالت اضطرار، به قوه مجريه دولت صلاحيتهای خاص داده شده است، اين صلاحيت ها تعيين شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخيم، آفات طبيعی و يا حالت مماثل، حفظ استقلال و حيات ملی از مجرايی که در قانون اساسی تعيين شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئيس جمهور با تائيد شورای ملی در تمام يا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱٤۳).

هرگاه حالت اضطرار بيش از دو ماه دوام نمايد، برای تمديد آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱٤۳).

در حالت اضطرار رئيس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضات، بعضی از صلاحيتهای شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ١٤٤).

علاوتا، برطبق ماده ١٤٥، در حالت اضطرار، رئيس جمهور می تواند بعد از تاييد روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفيذ احکام ذيل را معطل سازد و يا بر آنها قيودی وضع نمايد:

- فقره دوم ماده بيست و هفتم (هيچ شخص را نمی توان تعقيب، گرفتار و يا توقيف نمود مگر بر طبق احکام قانون)
- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تظاهراتو حق)

غیر مسلحانه)

- د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مګر د قانون د احکامو سره سم)

- فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتیش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احکام قانون)

- د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوک نشي کولای د ساکن د اجازې یا د باصلاحیته محکمې د حکم څخه پرته استوګنځي ته ننوځي او هغه وپلټي)

- فقره دوم ماده سی و هشتم (هیچ شخص نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتیش نماید)

- په بېړني حالت کې اساسي قانون نه تعدیلیږي (۱٤٦ ماده)

- در حالت اضطرار، قانون اساسی تعدیل نمی شود (ماده۱٤٦).

که چېرې د ولسمشر دوره او یا د ملي شوري تقنیني دوره په بېړني حالت کې پای ته ورسیږي، د نویو ټاکنو ترسره کېدل ځنډیږي، او د ولسمشر او ملي شوري د غړو د خدمت موده تر څلورو میاشتوپورې تمدیدیږي. که بېړنی حالت تر څلورو میاشتو زیات اوږد شي، لویه جرګه د ولسمشر لخوا راغوښتله کیږي. د بېړني حالت تر پای ته رسېدو وروسته د دوو میاشتو په دننه کې ټاکنې کیږي.(۱٤۷ ماده)

هرگاه دوره ریاست جمهوری و یا دوره تقنینیه شورای ملی در حالت اضطرار ختم شود، اجرای انتخابات جدید ملتوی گذاشته شده، مدت خدمت رئیس جمهور و اعضای شورای ملی تا چهار ماه تمدید می شود. هرگاه حالت اضطرار بیش از چهار ماه دوام نماید، لویه جرگه از طرف رئیس جمهور دعوت می شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار می گردد (ماده ۱٤۷).

د بېړني حالت په پای ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (یوسلو څلور څلوېښتمې او یو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لوېږي. (۱٤۸ ماده)

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد یکصد و چهل و چهارم و یکصد و چهل و پنجم این قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ۱٤۸).

[د راتلونکي درسي ټولګي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۸۱-۱۱۵، او ۱٤۹، ۱۵۰ مادې]

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آینده – قانون اساسی، مواد ۸۱ – ۱۱۵، و ۱٤۹، ۱۵۰]

(د). د دولت مقننه ځواک

(د). قوه مقننه دولت

سریزه:

په ټولیزه توګه د دولت مقننه ځواک د د ملي شورا (۸۱-۱۰۹ مادې) او لویې جرګې (۱۱۰-۱۱۵ مادې)

مقدمه

بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ۸۱ – ۱۰۹) و لویه جرگه (مواد ۱۱۰ –

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه جوړ شويدي، که څه هم چې د لويې جرګې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

ملي شورا:

جوړښت او د غړيتوب لپاره لازم شرايط:

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

ملي شورا چې زياتره د پارلمان په نامه يادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنيني اورګان په توګه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندويه ده او د ټول ملت استازيتوب کوي، د شوري هر غړی د رايې د څرګندونې په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې ګټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده) .

شـــورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد مـــی شـــود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهـر اراده مـردم اسـت، و از قاطبـه ملـت نمایندگـــی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهـــار رای، مصـــالح عمومی و منافع علیای مـــردم افـــغانستان را مـــدار قضـــاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

ملي شـــوري له دوو جرګو، ولسي جرګې او مشـرانو جرګې څخه جوړه ده، هېڅوک نشي کــولاي پـــه يوه وخت کـــې د دواړو جرګو غړی وي. (۸۲ ماده)

شـــورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تـــوانـــد در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

د افغانستان د ملي شورا د غړيتوب د ترلاسه کولو لپاره يو شخص بايد د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنايت په ارتکاب او يا له مدني حقوقو څخه په محرومی محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرګې د غړيتوب لپاره د ۲۵ کلنۍ او د مشرانو جرګې لپاره د ۳۵ کلنۍ عمر ولري. (۸۵ ماده)

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲لازم است که سن ۲۵ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

د ملي شوري د غړو انتخاباتي وثيقې د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کميسيون لخو اد قانون له حکمونو سره سم څېړل کېږي (۸٦ ماده)

وثایق انتخاباتی اعضای شورای ملی توسط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸٦).

۸۳ مـــــاده د ولســـــي جرګې د غـړو ټاکـل تنظيموي:

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- د ولســي جرګــې غــړی د خلکــو د آزادو، عمــومي، پټــو او مســتقيمو ټــاکنو لــه لارې انتخابېږي.

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ولسي جرګې د کـار دوره د پـنځم کال د چنګاښ په لومړۍ نیټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پاي ته رسیږي، او نـوې شـوري په کار پیل کوي.
- د ولسي جرګې د دورې تر ختمېدو له دېرشـو څخه تر شپېتو ورځـو پـورې پـه مـوده کـې د ولسي جرګې د غړو ټاکنې کیږي.
- د ولسي جرګې د غړو شمېر د هرې حـوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیـات نـه زیـات تـر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.
- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کیږي، د انتخابـاتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونیول شـي چـې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولـو خلکـو لپـاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې لـه هـر ولایـت څخـه پـه منځنۍ کچه لږ تر لږه دوه ښـځینه اسـتازې پـه ولسي جرګه کې غړیتوب تر لاسه کړي.

۸٤ مــاده د مشرانو جرګـې د غـړو پـه اړه حکـم کوي:

- د هرې ولایتي جرګې له غړو څخـه یـو تـن د اړونده جرګې په ټاکنه د څلـورو کلونـو لپـاره ټاکل کیږي.
- د هر ولایت د ولسوالیو د جرګو له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د دریو کلونـو لپاره ټاکل کیږي.
- پاتې دریمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي

- پـس از اعـلان نتـایج انتخابـات، دوره کـار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدیـد به تاریخ اول سرطان سال پنجم کـار خـود را آغاز می نماید.
- انتخابـات اعضـای ولسـی جرگـه در خلالـ مدت سی الی شصت روز قبل از پایـان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.
- تعـــداد اعضـای ولسـی جرگـه بـه تناسـب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفـر می باشد.
- حوزه های انتخاباتی، و سـایر مسـایل مربـوط به آن، در قانون انتخابـات تعیـین مـی گـردد، کـه در آن بایـد از طریـق سیسـتم انتخابـات تـدابیری اتخـاذ گـردد کـه نظـام انتخابـاتی، نماینـدگی عمـومی و عادلانـه را بـرای تمـام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسـط حـداقل دو وکیـل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.

ماده ۸٤ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکـم می کند:

- از جمـــــله اعضـــــای شـورای هـر ولایـت، یک نفـــر برای مـــدت چهار سال انتخـاب می شود
- از جمله اعضـای شـوراهای ولسـوالی هـا هـر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخـاب می شود
- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیـر و بـا تجربـه بـه شـمول دو نفـر از میـان معلــولین و معیــوبین و دو نفــر نماینــدگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغه اشخاصو پنځوس په سلو کې بايد ښځې وي.

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

- هغه شخص چې د مشرانو جرګې د غړي په توګه ټاکل کيږي په اړونده جرګه کې خپل غړيتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځاي د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کيږي.

- اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

د ملي شوري د غړي د مړينې، استعفى، عزل او يا د داسي معلولېدو يا معيوبېدو په صورت کې چې په دايمې توګه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتې تقنينيه دورې لپاره د نوي استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کيږي (۱۰۸ ماده)

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

د ملي شوري هېڅ يو غړی د هغه رايې يا نظريې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې يې څرګندوي، تر عدلي تعقيب لاندې نه نيول کېږي (۱۰۱ ماده)

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

که د ملي شوري غړی په يوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرګې ته چې تورن يې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقيب لاندې راتلاي شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولاي شي د هغه جرګې له اجازې پرته چې دی يې غړی دي تر عدلي تعقيب لاندې راولي او ويې نيسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقيب د قانون له مخې د توقيف ايجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرګې ته خبر ورکړي او تصويب يې ترلاسه کړي. که تور د شوري د رخصتی په وخت کې رامنځ ته شي، د نيولو او توقيف اجازه د اړونده جرګې له اداري هيئت څخه ترلاسه کيږي او موضوع د نوموړې جرګې لمړنی غونډې ته د پرېکړې کولو لپاره وړاندې کېږي. (۱۰۲ ماده)

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره یوه د کار د دورې په پیل کې د خپلو غړیو څخه یو تن د رئیس په توګه د یوې تقنینیه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نایب، او یو منشي او نایب منشي په توګه د یو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هیئت جوړوي، د اداري هیئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظایفو په اصولو کې ټاکل کیږي. (۸۷ ماده)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره یوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظایفو د اصولو له مخې کمیسیونونه جوړوي (۸۸ ماده)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانینو یا تقنیني فرمانونو تصویب، تعدیل یا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو تصویب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بودیجې تصویب او د پور اخیستو یا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعدیل یا لغو کول (٤ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړیوالو میثاقونو تصدیق او یا له هغویڅخه د افغانستان بېلول (۵ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (٦ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر یک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنینیه، یک تیم اداری را متشکل از یک رئیس برای یک دوره تقنینیه، و نایب اول و نایب دوم، یک منشی، و یک نایب منشی برای مدت یکسال انتخاب می کنند، وظایف تیمهای اداری توسط اصول وظایف داخلی هر مجلس تعیین می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کمیسیونهایی را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظایف داخلی، تشکیل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظایف ذیل می باشد:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین یا فرامین تقنینی (پاراگراف ۱)
- تصویب پروگرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژیکی (پاراگراف ۲)
- تصویب بودجه دولت و اجازه اخذ یا اعطای قرضه (پاراگراف ۳)
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل و یا الغای آنها (پاراگراف ٤)
- تصدیق معاهدات و میثاقهای بین المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراگراف ۵)
- سایر صلاحیتهای مندرج در قانون اساسی (پاراگراف ٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مجریه ځواک پر کړنو د یوه سیاسي کنټرول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولای شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولای شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولای شي د ملي شورای د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شوري هره جرګه کولای شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي(۹۳ او ۱۰۳ ماده).

بعنوان یک کنترول سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می توانند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نماید، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می توانند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

د قوانینو جوړول د ملي شوري خاصه کاري ساحه ده:

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شوري د غړو او د قضایي چارو د تنظیم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له لیارې وړاندې کېدای شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې دحکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).

- که چیری د قانون دطرحی پیشنهاد له دواړو جرګو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشي، پیشنهاد د نوموړی جرګی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرګی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).

- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي ويي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹٦ ماده)

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹٦).

- په استثنا د بودیجی او د حکومت پراختیایی پروګرامونو په برخه کښی د حکومت لخوا د

- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون دطرحې وړاندیز لومړی ولسي جرګې ته وړانـدې کېږي، ولسـي جرګـه د بـودیجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړاندیز او د پور اخیستو یا ورکړې وړانـدیز لـه بحث وروســـته د یـو کـل پـه توګـه تصـویب یـا ردوي، کـه وړانـدیز تصـویب شـي، د مشـرانو جرګې ته سپارل کیږي، چې باید د ۱۵ ورځـو په اوږدو کې د هـــغه پـه بـاره کـې پرېکـړه وکړي (۹۷ ماده).

طـرف حکومـت، نخسـت بـه ولسـی جرگـه تقدیم می گردد؛ ولسی جرگه مکلـف اسـت کـه در مـدت یـک مـاه پـس از دریافـت پیشنـــهاد، مــــذکور پـس از بحـث آنـرا بـه صــورت کــل تصــــویب یــا رد نمایـــد؛ درصـورتی کـه پیشـنهاد تصـویب گـردد، بـه مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که بایـد در ظـرف ۱۵ روز در مـورد آن تصـمیم اتخـاذ نماید (ماده ۹۷).

- ملي شوراي د دولت د هغو قوانینـو، معاهـداتو او پرمختیایي پروګرامونو په باره کې پرېکـړې کولو ته لومړیتوب ورکوي چې د حکومـت د وړاندیز په بنسټ د عاجل غور غوښـتنه کـوي. (۹۷ ماده)

- در هنگـام تصـمیم در مـورد طـرح قـوانین، شورای ملی باید به معاهـدات و پروگرامهـای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

- که چېرې د یوې جرګې مصوبه د بلې جرګې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپـاره د دواړو جرګـو د غـړو لخـوا یـو برابـر شـمېر هیئت تاکل کیږي؛ د هیئت پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته نافذه ګڼل کېږي؛ کـه ګـډ هیئـت ونکـړاي شـي چـې د نظـر اخـتلاف لـه منځه یوسي، تصـویب رد شـوی ګـڼل کېږي. پدې حالت کې ولسي جرګه کـولاي شـي پـه خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دريو څخه د دوو برخو د رایـو پـه اکثریـت تصـویب کـړي، دا تصـویب بې لـه دې چـې مشـرانو جرګـې تـه وړانـدې شـي، تـر توشـیح وروسته نافذ ګڼل کیږي.(۱۰۰ ماده) .

- اگـر مصـوبه یـک مجلـس از طـرف مجلـس دیگـر رد شـود، بـرای حـل اخـتلاف، هیئـت مختلط بـه تعـداد مساوی از اعضـای هـر دو مجلـس تشـکیل مـی گـردد؛ در صـورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشـــیح رئیـــس جمهـور نافـذ شـمرده مـی شـود؛ درصـــورتیکه هیئــت مخــتلط نتوانــد اخـــتلاف نظـــر را رفـع کنـد، مصـوبه مـی توانـد دوبـاره تـــوسط دو ثلـث آرای کـل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگـه تصـویب گـردد و پـس از توشـــیح رئـیس جمهـور، بدون ارائه به مشـــرانــو جرگه، نافـذ شـمرده می شود (ماده ۱۰۰).

د ۹۸ مادې پـر بنسـټ د حکومـت د بـودیجې او د هغـه د پرمخـــتیایي پروګرامونـو پـه اړه ځـانګړي قواعد شته:

برطبق ماده ۹۸، قواعـد خاصـی در ارتبـاط بـا بودجـــه حکومـــت و پروگـــرام انکشـــافی حکومت وجود دارد:

- حکومـت د مـالي کـال د ځلـورمې ربعـې پـه اوږدو کـې د راتلـونکي کـال بودیجـه د روان

- حکومت در خلال ربع چهـارم سـال مـالی، بودجـــه سـال آینـده را بـا حسـاب اجمـالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د بوديجې له اجمالي حساب سره ملي شورا ته وړانـدې کـوي، د تېر مـالي کال د بـوديجې قطعـي حسـاب د راتلـونکي کال د شپږو مياشتو په موده کې د قانون لـه حکمونـو سره سم ملي شورا ته وړاندې کيږي.

بودجه ســال جاری بـه شـورای ملـی تقـدیم می نماید، حساب قطعی بودجه سال مـالی قبـل، در خلال مـــدت شــــش ماه آینـده، مطابق بـه احکـــام قـانون، بـه شـورای ملی تقدیم می گردد.

- که چېرې د ځينو عواملو له مخې د مالي کال تر پيل مخکې بوديجه تصـويب نشي، د نـوي بوديجې تر تصويب پورې د تېر کال بوديجه تطبيقيږي.

- در صورتی که تصویب بودجه قبل از آغاز سال مالی جدید صورت نگیـرد، تـا تصـویب بودجـــه جدید، بودجه سال گذشته تطبیـق می گردد.

- ولسي جرګه نشي کولای د بوديجې تصـويب د يـوې مياشـتې څخه زيـات او د هغه پـور د اخيستلو يا ورکولو اجازه چې په بوديجـه کـې شـامل نـه وي تـر پنځـه لسـو ورځـو زيـات وځنډوي (که چېـرې ولسـي جرګـه پـدې مـوده کـې د پـور د ورکولـو يـا اخيسـتلو د وړانــديز پــه اړه پرېکــړه ونکــړي، وړانــديز تصويب شوی ګڼل کيږي).

- ولسی جرگه نمی توانـد تصـویب بودجـه را پـس از دریافـت بـیش از یکمـاه بـه تـاخیر اندازد، و نمـی توانـد اجـازه اخـذ یـا اعطـای قرضـه را کـه شـامل بودجـه نباشـد، بـیش از پانزده روز به تاخیر انـدازد (در صـورتی کـه این اجـازه در ظـرف پـانزده روز داده نشـود، پیشنهاد اخذ یا اعطای قرضـه تصـویب شـده پنداشته خواهد شد)

- د دولـت بوديجـه او د حکومـت پراختيـايي پروګرامونو د مشـرانو جرګـې لـه لارې د دې جرګـې لـه مشـــورتي نظريـې سـره يوځـای ولسـي جرګـې تـه ســـپارل کېـږي. د ولسـي جرګې پرېکړه د ولسمشر تـر توشـيح وروسـته مشرانو جرګې ته د وړانـدې کېـدو پرتـه نافـذ ګڼل کيږي.

- بـــودجـــــه دولـــت و پروگـــرام انکشـــافی حکومت از طـــریق مشـرانو جرگـه تـوام بـا نظریـــه مشـــورتی آن بـــه ولسـی جرگـه تقدیـــم مـــی شـود تصـمیم ولسـی جرگـه بـــدون ارائـــه به مشـــرانو جـــرگـــه بعـد از تـــوشـــیح رئیس جمـــهور نافـذ شـمرده می شود.

که چېـرې د ملـي شـورې پـه اجـلاس کـې کلنـۍ بوديجـــه او پـــرمختيايي پروګـرام، يـا لـه عامـه امنيت د هـــېواد له خپلـواکۍ او ځمکنـۍ بشـپړتيا سـره اړونـده موضـــــوع تـر خبـرو لانـدې وي د اجلاس موده د هـــغه تر تصويب مخکـې پـای تـه نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

درصورتی کـه در اجـلاس شـورای ملـی، بودجـه ســـالانـــه، یا پروگرام انکشافی، موضوع مربـوط بـه امنیـــت عامـــه، تمامیـت ارضـی و اسـتقلال کشور مطرح باشـــد مـدت اجلاس شـوری قبـل از تصـمیم گـــیری در مـــورد آن خاتمـه یافتـه نمی تواند (ماده ۹۹).

د تقنينيه دورې په وروستي يوه کال کې د انتخاباتو

در یک سال اخیر دوره تقنینیه، پیشـنهاد تعـدیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د بدلېدلو وړانديز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نېول کېداي (۱۰۹ ماده)

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

د ملـي شـــوراي جلســـې بايـد پـه لانـدې ډول جوړې شي:

- د ملي شوراي دواړې جرگې په عين وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرگو غونډې، کله چې تقنينيه دوره يا کلنۍ غونډه د ولسمشر لخوا پرانيستل شي يا په هغه صورت کې چې ولسمشر يې ضروري تشخيص کړي د ولسي جرگې رئيس د گډو غونډو مشري لاندې، جوړېداي شي. (۱۰٤ ماده)
- هېڅوک نشي کولاي چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مگر دا چې د مجلس رئيس يا لږ تر لږه لس غړي يې د سري توب وړانديز وکړي او جرگه دا وړانديز ومني (۱۰۵ ماده)
- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رايې د اخيستو په وخت کې د هرې جرگې د غړو د اکثريت په حضور بشپړيږي، او پرېکړې يې د حاضرو غړو د رايو په اکثريت نېول کېږي، مگر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصريح کړي وي (۱۰٦ ماده)
- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دايروي، د ملي شوراي د دواړو جرگو د غونډو د کار موده په کال کې نهه مياشتې ده، د اړتيا په وخت کې شوراي کولاي شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتيو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دايرېداي

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترک شورای ملی در موقعی که دوره تقنینیه یا اجلاس سالانه از طرف رئیس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئیس جمهور ضروری تشخیص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ١٠٤)
- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نماید و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)
- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (١٠٦)
- شـــورای ملـــی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي (۱۰۷ ماده)

- د ملي شوراي د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظايفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)

د ولسي جرګې د ځانګړې ساحې اړوند حکمونه
د اجرائيه څواک د فعاليت د کنټرول په موخه، ولسي جرګه لاندې واکونه لري:

- د غړو د دريمې برخې په وړانديز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانګړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)

- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرګراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرګې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړانديز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرګه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيمه او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرګې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)

د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرګه د پرمختيايي پروګرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنګه د مقررېو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

<u>د مقننه څواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه څواک کنټرول</u>
اساسي قانون په خپله ۹٤ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړی دی؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراي د دواړو جرګو لخوا تصويب او د

می تواند (ماده ۱۰۷)

- امور مرتبط با حضور و غیاب اعضای شورای ملی در اصول وظایف داخلی تنظیم می گردد (ماده ۱۰۸)

احکام مربوط به ساحه اختصاصی ولسی جرگه
به منظور کنترول عملکرد قوه مجریه، ولسی جرگه صلاحیتهای ذیل را دارا میباشد:

- ایجاد یک کمیسیون خاص، به پیشنهاد یک ثلث اعضا، جهت بررسی و مطالعه اعمال حکومت (ماده ۸۹)

- استیضاح از هر یک از وزرا به پیشنهاد ۲۰ فیصد از اعضای ولسی جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضیحی یاد شده است)؛ در صورتی که توضیح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسی جرگه موضوع رای عدم اعتماد را بررسی می کند، که باید صریح، مستقیم و بر اساس دلایل موجه باشد؛ این رای باید با تایید اکثریت اعضای ولسی جرگه صورت گیرد (ماده ۹۲)

طبق ماده ۹۱، ولسی جرگه دارای دیگر صلاحیت ها، جهت تصمیم گیری در مورد پروگرام انکشافی و بودجه حکومت بوده، و همچنان صلاحیت تایید یا رد مقرری ها را طبق احکام قانون اساسی دارا میباشد.

<u>کنترول قوه مجریه در مورد إعمال صلاحیت های قوه مقننه</u>
قانون اساسی، در ماده ٩٤ خویش قانون را چگونه تعریف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر لخوا توشېح شوې وي، مګر دا چې پدې اساسي قانون کې بل ډول څرګنده شوې وي)).

هغه اصلي کنټرول چې ولسمشر يې د ملي شورا پر فعاليتونو لري څه دی؟ اصلي کنټرول د ولسمشرۍ د ويټو (Veto) حق دي چې په ۹٤ ماده کې بيان شوی دي:

- که ولسمشر د ملـــي شـــوري لـه مصوبې ســره موافــقه ونــه لـــري کــولای شي چـــــې د وړانـــــدې کېـــدو تـر نېټـــې وروســـته يـــــې په پنځلسو ورځـو کې د دلايلو لـه ښـــوولو ســره ملي شوري تـه مسترده کړي.
- ددې وخت په تېرېدو او يا داچې ولسي جرګه يو ځل بيا هغه د ټولو غړيو لـه دريـو برخـو څخـه پـه دوو برخـو رايـو تصـويب کـړي، مصوبه توشيح شوې ګڼله کېږي او نافذيږي.
- که چېرې ولسمشر مصوبه ويټو کړي، ولسي جرګه کولای شي هغه مجدداً د حاضرو غـړو د رايو پـه ثلـث سره تصويب کـړي او ويټـو باطله کړي.

لويه جرګه او په اساسي قانون کې بدلونونه:

لويه جرګه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراي د غړو او د ولايتي او د ولسواليو د شوراګانو د رئيسانو څخه جوړه شوېده(۱۱۰ ماده)

وزيران، د سترې محکمې رئيس او غـړي او لـوي څارنـوال کولای شي د لويې جرګې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولـري، ګـډون وکړي.

لويـه جرګـه د هېـواد دخپلـواکی، ملـي حاکميـت،

رئيس جمهور رسيده باشد، مگر اينکه در اين قانون اساسی طور ديگری تصريح شده باشد."

کنترول اصلی که رئيس جمهور بالای فعاليتهای شورای ملی دارد چيست؟ کنترول اصلی حق ويتوی(Veto) رياست جمهوری است که در ماده ۹٤ بيان گرديده است:

- در صورتيکه رئيس جمهور با پيشنهادی که از سوی شورای ملی تصويب شده موافق نباشـد، بايد آن را در ظرف پانزده روز پس از تاريخ دريافت، همراه با پيامی که بيان کننده دلايل رد آن است، به ولسی جرگه مسترد نمايد.
- اگر رئيـس جمهور در ظـــرف پـــانـزده روز در ايـن رابطـه اقـدامـــــی ننـــمايد، مصـــوبـــه توشـــيح شده محسوب و نافذ می گردد.
- درصـورتيکه رئـيس جمهورمصـوبه را ويتـو نمايد، ولسی جرگه می تواند آنـرا مجدداً با ثلث آرای اعضای حاضر تصويب نموده و ويتو را باطل سازد.

لويه جرگه و تعديلات در قانون اساسی

لويه جرگه عالی ترين مظهر اراده مردم افغانستان مـی باشـد، و متشکل از اعضـای شـورای ملـی و روسای شوراهای ولايات و ولسوالی ها می باشـد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئـيس و قضـــات ســــتره محکمـه و لـــوی څارنـوال می تـــواننـد در جلسات لويه جـرگـــه بـــدون حـــق رای اشـتراک ورزنـد (ماده ۱۱۰).

لويه جرگه جهت تصميم گيری در مورد مسائل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکنۍ بشپړتیا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعدیل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه دایرېږي(۱۱۱ ماده).

مرتبط با استقلال، حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، و مصالح علیای کشور، تعدیل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئیس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی دایر می گردد (ماده ۱۱۱).

لویه جرګه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه یو تن د رئیس، یو تن د رییس د مرستیال او دوه تنه د منشي او نایب منشي په توګه ټاکي (۱۱۲ ماده)

در اولین جلسه، اعضای لویه جرگه از میان خود یک نفر را به حیث رئیس، یک نفر را به حیث معاون، یک نفر را به حیث منشی و یک نفر را به حیث نایب منشی انتخاب می نمایند (ماده ۱۱۲).

د لویې جرګې نصاب د رایې اخیستو په وخت کې د غړو په اکثریت سره بشپړېږي، مګر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بیان شوي وي(۱۱۳)

نصاب لویه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثریت اعضاء تکمیل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بیان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

د لویې جرګې بحثونه علني دي مګر داچې د غړو څلورمه برخه یې د سري توب غوښتنه وکړي، او لویه جرګه دا غوښتنه ومني(۱۱٤ ماده)

مباحثات لویه جرگه علنی می باشد، مگر اینکه یک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمایند و لویه جرگه این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۱٤).

د لویې جرګې د جریان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبیقېږي (۱۱۵ ماده)

در هنگام دایر بودن لویه جرگه، احکام مندرج مواد یکصدو یکم و یکصد و دوم این قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبیق می گردد (ماده ۱۱۵).

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعدیل وړاندیز چې لویې جرګې ته وړاندې کېږي باید د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثریت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نیولو سره تصویب شي.

برطبق ماده ۱۵۰، پیشنهاد تعدیل قانون اساسی که به لویه جرگه ارائه می گردد باید توسط اکثریت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصویب گردد.

د اسلام د سپېڅلي دین له حکمونو څخه د پیروۍ اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعدیلېږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعدیل یوازې د هغوي د حقوقو د ښېګڼې په منظور

اصول پیروی از احکام دین مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعدیل نمی شوند، و تعدیل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز لري (۱٤۹ ماده)

د تعدیل د وړاندیز لپاره د ولسمشر په فرمان د حکومت، ملي شوراي او ستري محکمې د غړو له منځه یو هیئت جوړیږي او د تعدیل طرحه تیاروي، او د ولسمشر په فرمان د هغه د پلټنې لپاره لویه جرگه دایریږي (۱۵۰ ماده).

[د راتلونکي ټولگي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۱۱٦-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

(هـ). د دولت قضائیه څواک

خپلواک قضائیه څواک:

سریزه:

د یوه دولت د جمهوري سیستم د بریالیتوب لپاره له نورو څواکونو څخه د یوه خپلواک قضائیه څواک موجودیت یو ضروري امر دي او دغه اصل په نړیواله کچه د تایید وړ گرځیدلی دي:

د قضائیه څواک د خپلواکی په اړه اساسي اصول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د میاشتې پریکړه لیك او د ۱۹۸۵ د ډیسمبر د میاشتې ٤۰/۱٤٦ گڼه پریکړه لیك).

د دغه اداري اصولو څخه دوه اصول زیات ارزښتناك دي چې پدې ځاي کې باید یادونه وشي:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائي ماهیت لري د قضائیه څواك د صلاحیت په کړښه کې اېښودل کیږي او قضائیه څواك ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پریکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، په قانون کې د یاد شوي تعریف په بنسټ د هغه د صلاحیت په حوزه کې راځي که نه، انحصاري صلاحیت به ولري)).

می باشد (ماده ١٤٩).

به منظور اجرای پیشنهاد تعدیل، هیئتی از بین اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمه به فرمان رئیس جمهور تشکیل گردیده طرح تعدیل را تهیه می کنند، و لویه جرگه بر اساس فرمان رئیس جمهور جهت بررسی آن پیشنهاد، دایر می گردد (ماده ۱۵۰).

[وظیفه خوانش برای صنف آینده – قانون اساسی، مواد ١١٦- ۱۳۵، و ۱۵۵]

(هـ). قوه قضائیه دولت

قوه قضائیه مستقل:

مقدمه:

برای موفقیت سیستم جمهوری یك دولت موجودیت یك قوه قضائیه مستقل از دیگر قوای دولت، یك امر ضروری است و این اصل در سطح بین المللی مورد تایید قرار گرفته است:

اصول اساسی ملل متحد در مورد استقلال قوه قضائیه (قطعنامه مجمع عمومی ٤٠/٣٢ به تاریخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامه ٤٠/١٤٦ به تاریخ دسمبر ۱۹۸۵).

دو اصل از این اصول دارای اهمیت به سزایی بوده که در اینجا باید خاطرنشان گردند:

نمبر ۳. ″ تمام مسائلی که ماهیت قضائی دارند در حیطه صلاحیت قوه قضائیه قرار خواهند داشت و قوه قضائیه در مورد اینکه مسئله ای که برای تصمیم گیری به آن ارائه گشته است نسبت به تعریف متذکره در قانون در حوزه صلاحیت اش قرار دارد یا خیر، صلاحیت انحصاری خواهد داشت.″

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ نمبـر: ((بایـد پـه قضـایي پروسـه کـې هـېڅ ډول بېځایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شـي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکـړې بایـد د بیـاکتنې سـره مخ نه وي...))

قضایي خپلواکي پـه مناسـبه توګـه لـه دوه لیـدلورو څخه د پام وړ ګرځېـدلې: سـازماني خپلـواکي او د پرېکړه کوونکي په توګه خپله د قاضي خپلواکي.

آیـا افغـانسـتـــان یـو ربښـتینی خپلـواک قضـائیه څواک لري؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولـو لپـاره ، راځـئ د قضائي خپلواکۍ دواړه اړخونه وڅېړو.

سازماني خپلواکي:

سازماني خپلواکي څه معني لري؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په ربښـتیا هـم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دئ؟

د سازماني خپلواکۍ ځانګړتیاوې کومې دي؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ۱۱٦ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چـې د سـترې محکمـې، د اسـتیناف محـاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوي جوړښت او واکونه د قانون له لیاري تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایي ارګان دي، د ټولو په سر کې ده.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسـېره پـر دې د ۱۲۵ مـادې پـه اسـاس د قضـائیه ځـواک بودیجـه د سـترې محکمــې لخــوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کیږي او ملـي شـورا

نمبر ٤. "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصـامیم اتخـاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قـرار داشته باشند ...."

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و اسـتقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیــــا افــغانســــتان یـک قــــوه قضـائیه واقعـا مستقل دارد؟

برای پاسخدهی به این سوال، بیایید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

استقلال نهادی

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مسـتقل از دیگـر قوای دولت است؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ۱۱٦، قوه قضائیه "یک رکن مسـتقل از دولت جمهوری اسـلامی افغانسـتان" اسـت کـه متشـکل از سـتره محکمـه، محـاکم اسـتیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی تـرین ارگـان قضـائی اسـت در راس آن قرار دارد.

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ۱۲۵، بودجـه قـوه قضـائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومـت تهیـه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ملي بوديجې د يوې برخې په توګه وړاندې کيږي، او د سترې محکمې لخوا تطبيقيږي.

د مناسبو معاشاتو تضمين:

د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمين شوي دي.

د محاکمو د ادارې کنټرول:

د ۱۲٤ مادې په پيروۍ د حکومت د ملکي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانينو سرپه سم، ستره محکمه د قضائيه څواک د اداري پرسونل د تقرر، انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظيموي.

د اساسي قانون لخوا د قضائيه څواک د کړنو ساتل:

د قضائيه څواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زيات حفاظت څخه برخمنه شوېده: ((هيڅ قانون په هيڅ ډول شرايطو کې نشي کولاي قضيه يا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعريف شوې، د قضائي ارګان د صلاحيت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته يې وسپاري))، د ځانګړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ٦٩، ۷۸ او ۱۲۷ مادو کې مجاز ګڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې بايد د قانون له لياري تنظيم شي.

<u>د پريکړه کوونکي په توګه د قاضي خپلواکي</u>

اساسي قانون د پريکړه کوونکي په توګه د قاضي د خپلواکی په اړه چپ پاتې دی.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قاضيانو لپاره د قضايي سلوک مقرره مستقيماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قاضيان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قاضيانو په ګډون چې په دعوي کې ګډون نلري،

ارائــه خواهد شــد، و از سوی ستره محکمه تطبيق خواهد شد.

تضمين معاشات مناسب:

معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمين شده اند.

کنترول اداره محاکم:

به تاسی از ماده ۱۲٤، در تطابق با قوانين مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقرر، انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائيه را تنظيم می کند.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائيه:

استقلال قوه قضائيه براساس ماده ۱۲۲ بيشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هيچ قانونی، تحت هيچ شرايطی، نمی تواند قضيه يا ساحه ای را از حوزه صلاحيت ارگان قضائی طوری که در اين فصل تعريف گرديده خارج ساخته و آنرا به مرجع ديگری واگذار نمايد"، به استثنای ايجاد محاکم خاص که در مواد ٦٩، ۷۸ و ۱۲۷ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که بايد از سوی قانون تنظيم گردند.

<u>استقلال قاضی بعنوان تصميم گيرنده</u>

قانون اساسی در مورد استقلال قاضی بعنوان تصميم گيرنده سکوت اختيار کرده است.

با وجود اين، مقرره سلوک قضايی برای قضات جمهوری اسلامی افغانستان مستقيما به اين مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمينان حاصل نمايند که آنها از سوی هيچ يک از اشخاص، به شمول ديگر قضات، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېڅچا لخوا نه متاثر کېږي.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بیان شویدي، د سترې محکمې غړي باید د لاندې شرایطو لرونکي وي:

- د افغانستان تبعه وي او عمر یې د ۴۰ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو یا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضایي سیستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصیت او نېک شهرت خاوند وي.
- د بشریت ضد جرمونو، بل جرم یا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ یوه سیاسي ګوند کې غړیتوب ونلري.

ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تایید ټاکل کېږي، او د هغوي څخه یو د قاضي القضات په توګه تعیینېږي. (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې قاضیان په لومړیو کې پدې ترتیب ټاکل کېږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستی ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې غړي د دندې تر پیل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)،او د خدمت د دورې د پاې ته

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

ترکیب ستره محکمه:

طــــوری کـه در مـاده ۱۱۸ بیـان گشـته اسـت، اعضـای سـتره محکمـه بایـد از شـرایط ذیـل برخوردار باشند:

- تبعه افغانستان بوده و نباید کمتر از ۴۰ سال عمر داشته باشند
- تحصیلات عالی در مطالعات حقوقی یا فقه اسلامی داشته، و تخصص و تجربه کافی در سیستم عدلی و قضایی افغانستان داشته باشند
- دارای شخصیت خوب و شهرت نیک باشند
- محکوم به جرایم علیه بشریت، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظیفه در هیچ یک از احزاب سیاسی عضویت نداشته باشند

ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئیس جمهور و با تایید ولسی جرگه تعیین می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضی القضات تعیین می گردد (ماده ۱۱۷).

قضات ستره محکمه در ابتدا به این ترتیب تعیین می گردند: سه نفر برای مدت چهار سال، سه نفر برای هفت سال، و سه نفر برای ده سال. تعیینات بعدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).

اعضای ستره محکمه قبل از اشغال وظیفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې له مالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سياسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲٦ ماده)

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲٦).

د ستري محکمې غړي نشي کولای د یوې دورې څخه زيات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرايطو پرته، د ستري محکمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پایه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د ګوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرګې تر دریمې برخې زيات غړي د ستري محکمې د رئیس يا غړيو محاکمه د وظيفوي جرم يا د جنايت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرګه دا غوښتنه د ټولو غړيو له دريو څخه د دوو برخو په اکثريت تصويب کړي، متهم له وظيفې څخه عزل او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي.

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، درصورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعین گشته است ارجاع گردد.

ټيټې محکمې او قضات

۱۱٦ ماده استيناف محکمې او ابتدائيه محکمې سپړلې چې د ستري محکمې تر څارنه لاندې، د قضائيه ځواک د اداري عمومي آمريت له لارې چې د اجرايي او قضايي چارو د لا ښه تنظيم او د ستري محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامين په موخه جوړ شوي، فعاليت کوي (۱۳۲ ماده)

محاکم تحتانی و قضات

ماده ۱۱٦ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قاضيان د ستري محکمې په وړانديز اود ولسمشر په منظورۍ ټاکل کېږي، او د قاضيانو تقرر، تبديل، ترفيع، مواخذه او د تقاعد وړانديز د قانون د حکمونو سره سم د ستري محکمې له صلاحيت څخه دي (۱۳۲ماده).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ مـاده بیـانوي چـې د تشـکیل، صـلاحیت او محاکمو د اجراآتـو او د قاضیانو اړونـده چـارې د قانون له لیاري تنظیمیږي.

ماده ۱۲۳ بیـان مـی دارد کـه مسـائل مربـوط بـه تشـکیل، صـلاحیت و اجـراآت محـاکم و امـور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د سترې محکمې د اړونده مسائلو پـه ګـډون، د افغانسـتان د اسـلامي جمهـــوري دولـــت د محکمـــو د تشـــکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظیمیږي.

مسـائل متـذکره در مـاده ۱۲۳، بـه شـمول مسـائل مرتبط با سـتره محکمـه، توسـط قـانون تشـکیل و صـلاحیت محـاکم جمهـوری اسـلامی افغانسـتان تنظیم می گردند.

د سترې محکمې غـړي او قاضـیان نشـي کـولاي د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پـر نـورو بوختیـاوو بوخت شي، او نشـي کـولاي پـه سیاسـي ګونـدونو کې غړیتوب ولري(۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

اعضـای سـتره محکمـه و قضـات نمـی تواننـد در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشـتغال ورزنـد، و نمـی تواننـد در احـزاب سیاسـی عضـویت داشـته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

پـر قـــاضـــیانـــو د څـــارنـــې پـــه اړه، که قاضـي د جـــنایـــت پـــه ارتکـــاب مـتهم شـي، سـتره محکمه د قانون له حکمونو سره سـم د قاضـي پـه حالت غور کـــوي، که ستره محکمـه دده د دفـاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وبولي، ولسمشر تـه د عـزل وړانـدیز کـوي. کـه ولسمشـر دغـه وړانـدیز ومني، متهم قاضـي لـــه دنـدې څخـه ګوښـه او د قـــانون لـــه حکـــمونو سره سـمه جـزا ورکـول کېږي (۱۳۳ ماده).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضـی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسیدگی نمـوده، پس از استماع دفاع او، درصورتیکه ستره محکمـه اتهـام را وارد بدانـد پیشـنهاد عـزلش را بـه رئـیس جمهـور تقـدیم مـی کنـد. درصـورتیکه رئـیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق بـه احکـام قـانون مجازات می شود (ماده ۱۳۳).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه څواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او یکې په ټولو هغو دعواوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقـي یـا حکمـي اشخاصـو لخـوا د مـدعي یـا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

احکـــامی که بطـور عـام بـا قـوه قضـائیه مـرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شـامل رسـیدگی بـه تمـام دعـاویی اسـت کـه از طـرف اشخاص حقیقی یا حکمی، بـه شـمول دولـت، بـه حیث مـدعی یـا مـدعی علیـه در پیشـگاه محکمـه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

او همدارنګه ستره محکمـه صـلاحیت لـري چـې د اساسـي قـانون سـره د موضـــوعه قوانینـو سـمون کنټرول کړي:

و همـــچنان ســـتره محکمـه صـلاحیت دارد تـا تــطابـــق قـوانین موضـوعه را بـا قـانون اساسـی کنترول نماید:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اساسي قانون سره د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو، او نړيوال ميثاقونو د سمون څېړل او د هغوي تفسير د حکومت يا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د سترې محکمې صلاحيت دي (۱۲۱ ماده)

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (مادهٔ ۱۲۱).

وروسته د قضايي بياکتنې موضوع په اړه په مشرحه توګه هغه ته بيراګرځو:

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت مشرح بدان برخواهیم گشت:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علني ډول دايرېږي او هر څوك حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې ګډون وکړي، محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرګند کړي وي، يا د محکمې سري توب ضروري وګڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي (۱۲۸ ماده)

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (مادهٔ ۱۲۸).

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فيصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فيصلو عملي کول واجب دي خو د شخص د مړګ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (مادهٔ ۱۲۹).

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توګه تعيين شوېده:

سلسلهٔ مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محکمې تر غور لاندې قضاياوو کې د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ماده)

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (مادهٔ ۱۳۰).

که د غور لاندې قضاياوو له ډلې څخه د کومې قضيې لپاره په اساسي قانون او نورو قوانينو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفي فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسي قانون ټاکلي قضيه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره ښه توګه تامين

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. (۱۳۰ ماده)

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعـواوو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینـو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل وفصل کوي. (۱۳۱ ماده)

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضـي دیـوې قضیې د پرېکړې په وخت کـې لمړی کـوم ځـای ته مراجعه وکړي؟

- اساسي قانون
- نور موضوعه قوانین
- نړیـــوال معاهـــدات، میثاقونـــه او الزامـــي کنوانسیونونه
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- هغه جوړ شوي مقررات چې قـانوني ځـواك ولري

په کومو مـواردو کـې بایـد قاضـي حنفـي فقـې تـه مراجعه وکړي؟

یواځې په هغه صورت کـې چـې اساسـي قـانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

پـه کومـو مـواردو کـې قاضـي بایـد د اهـل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

- د شخصـي احوالـو پـه قضـایاوو کـې لکـه د کـورنۍ او میـراث موضـوعات چـې د قضـیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کـې

نماید (ماده ۱۳۰).

محاکم بـرای اهـل تشـیع، در قضـایای مربـوط بـه احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق بـه احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قـوانین دیگـر حکمـی موجود نباشد، محاکم قضـیه را مطـابق بـه احکـام این مذهب حل و فصل می نمایند (مادۀ ۱۳۱).

در صـورت موجودیـت ایـن منـابع، قاضـی حـین فیصـله نمـودن یـک قضـیه، اولاً بکجـا مراجعـه خواهد کرد؟

- قانون اساسی
- سایر قوانین موضوعه
- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامـی بین المللی
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات اتخاذ شده که متضـمن نیـرو و تـأثیر قانونی باشد

در کدام موارد قاضی باید بـه فقـۀ حنفـی مراجعـه نماید؟

تنها در صورتیکه قانون اساسی وسـایر قـوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

در کدام موارد قاضی بایـد بـه مـذهب اهـل تشیع مراجعه نماید؟

- در قضایای احوال شخصیه ماننـد موضـوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشـیع باشند، دراین صـورت اجـراأت طبـق احکـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقیږي.

قانون تطبیق میگردد.

- په نورو دعواګانو کې چې د دعوي طرفین اهل تشیع وي او په اساسي قانون او نورو قوانینو کې د دغه ډول دعوی د غور لپاره حکم وجود ونلري.

- در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوي طرفین په هغه ژبه چې محاکمه پرې کیږي، ونه پوهیږي، د قضیې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسیله ورته تامینیږي. (۱۳۵ ماده)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد ندانند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (مادهٔ ۱۳۵).

(و). د ځواکونو تفکیک - کنټرول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو ځواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو ځواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دریو برخو، د هغوی دندو او مسئولیتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بیا تکرارېږي: د یوه ولسمشر اساسي ماهیت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیتهای گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپیر لري مګر د دولت مختلفې برخې د کنټرول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شویدي.

پاسخ تفاوت میکند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول وتوازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنټرول او توازن (Checks and Balances) په یوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د یوه شخص یا یوه ارګان لخوا د غیر متجانس قدرت د تجمع د مخنیوي لپاره، څکه چې د استبداد څخه مخنیوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص ویا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه یو ځل بیا غور

بیایید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، پداسې حال کې چې ځينې يې اساسي دي او نور يې سياسي.

نمائيم. درحاليکه بعضی انها اساسی هستند و بعض ديگر انها سياسی.

پـر پارلمـان د ځـواک د کـارولو پـه برخـه کـې د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئيس جمهور بالای پارلمان در بکاربردن قوه، چه است؟

- د قوانينـو لپـاره د وړانـديزونو ويټـو کـول، د ممکنه الغاء په بنسټ
- د جديت پرته کم تر کمه د قانون له حکمونو سره د پروګرامونو تطبيق
- د بيړني حالت اعلان

- ويتـــو کـردن پيشـنهادات بـرای قـوانين، بـر اساس الغاء ممکنه
- تطبيق حد اقـل احکـام قـانون و پروگـرام هـا بدون جديت
- اعلام حالت اضطراری

د ولسمشـر د واکونـو د کـارولو پـه برخـه کـې د پارلمان کنټرول څه دی؟

کنترول پارلمان در مورد بکاربرد صـلاحيت هـای رئيس جهمور چه ميباشد؟

- د قـانون دهغـه وړانـديزونو د تصـويب څخـه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې کيږي.
- د بوديجې ديوې برخـې يـا ټـولې او يـا هـم د ملي پرمختيايي پروګرام د تصويب څخه امتناع
- د اړتيا په وخت کې د وزيرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څېړنې د کميسيونونو جوړول
- وزيرانو ته د نه باور د رايې ورکول
- استيضاح

- امتنـاع از تصـويب پيشـنهادات قـانون کـه از سوی دولت ارائه ميگردد.
- امتناع از تصويب تمام يا يک قسمت بوديجۀ ويا برنامۀ انکشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضـر شـدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسيس کمسيون های تحقيقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استيضاح

د سـترې محکمـې د واکونـو پـر عملـي کېـدو د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئيس جمهور بالای اعمال صلاحيت های ستره محکمه ، چه است؟

- د سترې محکمې د کلنی بـوديجې د غوښـتنې نه منظوري

- امتنـاع از منظـوری تقاضـای بوديجـۀ سـالانه ستره محکمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د سترې محکمې لخوا وړانديز شوی وي
- په هغه کرسي کې چې نه وي اشغال شوې، د سترې محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- د سترې محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړی جز)

د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

- د ځانګړو قضيو د اقدام يا هم د هغه څخه د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- د تقنيني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غير قابل الاجراء، په ځانګړو مواردو کې.

د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنټرول څه دی؟

- د هغه بوديجې نه تصويبول چې د سترې محکمې لخوا وړانديز شوېده
- د ولسمشر لخوا د سترې محکمې د غړي نه تاييدول
- د سترې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول يا تصويب
- استيضاح

- امتناع از منظوری تقرر قاضی که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه درکرسی که اشغال نگردیده باشد
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- امتناع از اجرا تصامیم قضائی (مادهٔ ۷۵، جزء ۱)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟

- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.

کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟

- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجهٔ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمـان د واکونـو پـر عملـي کېـدو د سـترې محکمې کنټرول څه دی؟

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

- په ځينو ځانګړو مواردو کې ځينې قوانين يا نړيوال معاهدات، ميثاقونه او يا کنوانسيونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

- در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۲۲ – ۳۳]

III اساسي حقوق او وجايب

III حقوق و وجایب اساسی

د ښوونې موخې- ۷ او ۸ درسي ساعتونه

- هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شويدي، بيان کړئ
- د ځينو اساسي حقوقو پېچلتيا توضيح کړئ.
- هغه ابهامات چې په ځينو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.
- د دغه اساسي حقوقو په تامين کې د يوه خپلواک قضائي ځواک ارزښت ته پاملرنه وکړئ

اهداف آموزش – ساعات درسی ۷ و ۸

- حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.
- پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمأیید.
- ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.
- اهمیت یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را تأمین این حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). سريزه

(الف). مقدمه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنيز تړون او د هغه علت په اړه چې خلک څرنګه د دولتونو د جوړولو پريکړه کوي، بحث وشو.

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

يو ځل بيا هغه دلايل کوم دي؟

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

- د ګاونډيانو په وړاندې خونديتوب او ساتنه (اردو)

- نگهداری و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ټولنې د ننه امنیت او ثبات (پولیس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکیو تامین

مونږ خوندیتوب، امنیت او لازم خدمات مطرح کړل، راځئ اوس د افغانستان په تاریخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکیو په اړه بحث وکړو، زیاتره دغه حقوق او خپلواکۍ نړیوال دي چې د ډېرو هېوادونو په اساسي قوانینو او همدارنګه په نړیوالو میثاقونو او کنوانسیونونو کې تر لاسه کېداي شي.

په وروسته ګام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکیو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنګه د دغه حقوقو او خپلواکیو د ثبوت په اړه د یوه خپلواک قضائیه ځواک بې سیاله ارزښت تر بحث لاندې نیسو.

(ب). اساسي حقوق او وجایب (د اساسي قانون ۲۲-۵۹ مادې)

۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او امتیاز منع دي. د افغانستان اتباع نارینه او ښځینه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجایب لري.

- آیا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آیا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- ولې؟ ولې نه؟
- د اساسي قانون د دریمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په

- امنیت و ثبات داخلی جامعه (پولیس)
- مقررات ضروری برای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمین حقوق و ازادی های اساسی

ما حفاظت، امنیت و خدمات لازم را مطرح کردیم. بیائید حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در دیرینه افغانستان مباحثه نمائیم. بسیاری ازین حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانین اساسی اکثر کشورها وهمچنان در میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی، میتوان آنها را دریافت نمود.

در قدم بعدی راجع به حفظ این حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهیم زد، و همچنان اهمیت بی همتا یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را در رابطه به اثبات این حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهیم داد.

(ب). حقوق و وجایب اساسی (مواد ۲۲ – ۵۹ قانون اساسی)

ماده ۲۲ – هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می باشند.

- آیاماده ۲۲ واضح میباشد؟
- آیا دراین مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- چرا؟ چرا نه؟
- راجع به مادهٔ ۳ قانون اساسی که طور ذیل صراحت دارد، چه نظر دارید ″ در

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپېڅلي د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد"؟

- آیا دا پدې معني ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟

- آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟

- ولې؟ ولې نه؟

- چرا؟ چرا نه؟

- که ځواب مثبت وي، څوك پرېکړه کوي؟

- اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

- په پاي کې آیا منصفانه به نه وي چې ومنو چې په لویه جرگه کې د اساسي قانون تصویب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شریعت له احکامو سره سم دي؟

- در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:
ژوند د خدای ببښنه او د انسان طبیعي حق دي، هېڅوك له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېدای نشي.

مادۀ ۲۳ – حق زندگی:
زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:
خپلواکي د انسان طبیعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظیمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

مادۀ ۲۴ – حق آزادی و کرامت انسانی:
آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

۲۵ ماده: د ذمې برائت حق:
د ذمې برائت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحیته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم علیه ثابت نشي، بې گناه گڼل کېږي.

مادۀ ۲۵ – حق برائت الذمه:
بخاطریکه برائت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

- د ذمې د برائت د حالت مفهوم په حقیقي

- مفهوم حالت برائت الذمه در زندگی حقیقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کې څه دی؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لویې توانمندۍ په وړاندې درېدل)؟
- آیا منصفانه به وي چې د یوه قاضي مفکوره داسې وي چې کله چې یو شخص د څارنوال لخوا د جرم په ارتکاب تورن شي، ښایي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره یو ښه فرصت وي.
- که چېرې د ذمې د برائت رعایت شي او خپلواکي اصلي حالت وي، آیا کولای شو پدې صورت کې یو تورن چې دوسیه یې د محکمې تر غور لاندې وي، د خپلواکۍ د حق څخه بې برخې او په زندان کې وساتل شي؟
- دغه عمل څرنګه توجیه کولای شو؟
- آیا د خپلواکۍ اخیستل یوه استثناء ده او یا هم د قاعدې په توګه کېږي؟
- که چېرې د محاکمې په جریان کې تورن د ذمې د برائت څخه مستفید وي، آیا څارنوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- آیا تورن مکلف دی چې په هر صورت کې د څارنوال او محکمې سره د جرم په اثبات کې مرسته وکړي؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- که د محاکمې په جریان کې د یوه واقعیت په اړه یو معقول شک وجود ولري، د یاد شوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟

چیست؟

- هدف آن چی میباشد (ایستادگی در مقابل توانمندی بزرگ نظم دولت) ؟
- آیا منصفانه خواهد بود که مفکوره یک قاضی طوری باشد که وقتی یک شخص توسط څارنوال به ارتکاب جرم متهم شده، ممکن این یک فرصت خوب برای محکوم نمودن وی میباشد.
- در صورتیکه برائت الذمه رعایت گردد و ازادی حالت اصلی باشد، آیا میتوان در این صورت یک متهم را که دوسیه او تحت رسیدگی محکمه قرارداشته باشد، از حق آزادی محروم و در زندان نگه داشت؟
- چه گونه میتوان همچو عملی را توجیه نمود؟
- آیا سلب آزادی یک استثنا خواهد بود یا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- در صورتی که در جریان محاکمه، متهم از حق برائت الذمه مستفید باشد، آیا څارنوال مکلف است جرم را ثابت نماید؟
- آیا متهم مکلف است که در هر صورت څارنوال و یا محکمه را در اثبات جرم اش همکاری نماید؟
- میزان اثبات چنین ادعا چه است؟
- اگر درجریان محاکمه یک شک معقول راجع به یک واقعیت وجود داشته باشد، رفع شک مذکور تا چه حد لازم است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ ماده- د خپلوۍ له کبله د جرم نه سرایت:
جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه باندې د جزاء تطبیقول بل هېچا ته سرایت نه کوي.

- د دغه مادې په بنسټ آیا یوه ښځه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملګري يې کړی دي، محکومېداي شي؟
- د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لرئ؟
- آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېداي شي؟
- آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېداي شي؟

مادۀ ۲۶ – عدم سرایت جرم به سبب قرابت:
جرم یک عمل شخصی است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او به شخص دیگر سرایت نمی کند.

- طبق این مادۀ ، آیا یک همسرنسبت به جرم که همسرش مرتکب شده، محکوم شده میتواند؟
- در رابطه به جرم کودکان صغیر، درمورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟
- آیا یک شرکت (کمپنی) به ارتکاب یک جرم محکوم شده میتواند؟
- آیا مسئول یک شرکت (کمپنی) نسبت به جرمی که یک شخص دیگر به نام شرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکینې قانون ته نه راګرځېدنه:
هېڅ عمل جرم نه ګڼل کېږي مګر د هغه قانون په حکم چې د هغــه د ارتکاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوک د قانون له حکمونو پرته تعقیبېداي ، نېول کېداي یا توقیفېداي نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېداي مګر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د اتهام وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي.

- د قانوني تشریفاتو د رعایت څخه موخه څه ده؟
- آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

مـادۀ ۲۷ – رعایت تشریفات قانونی و عدم برگشت قانون به ماقبل:
هیــچ عملــی جرم شمرده نمی شود مگر به حکم قــانونی که قبل از ارتکاب آن نافذ گردیده باشد.

هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمود مگر به حکم محکمۀ با صلاحیت و مطابق به احکام قانونی که قبل از ارتکاب فعل مورد اتهام نافذ گردیده باشد.

- مفهــوم از رعــایت تشریفات قانونی چیست؟
- آیا پولیس باید برای تعقیب ویا گرفتاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره موجه دليلونه ولري؟

- دغـه ډول دلايـل پـه کومـو ځـايونو کـې وړاندوينه شويدي؟
- آيـا کېـداي شـي يـو شـخص د نيولـو او محکمې ته د احضار په موده کې په زنـدان کې وساتل شي؟
- په کومو حالاتو کې؟
- دغـه ډول حالتونـه پـه کومـو ځـايونو کـې وړاندوينه شوي دي؟
- آيـا داسې معينـه مـوده شـته چې تـر څـارنې لاندې تـورن بايـد پـه هغـه کې محکمې تـه احضار شي؟
- آيا داسی معينه موده شته چه پـه هغـه کښې، تعقيب، نيول او احضار کول په محکمه کښی بايد ترسره شی.
- دغه ډول معينـه مـوده پـه کومـو ځـايونو کې موندل کېداي شي؟
- آيـا دا د قـانـون اړونـده بهيـر يـوه برخه ده؟
- د دولـت کومـه شـعبه د جرمونـو مجـازات تعيينوي؟
- آيـا د يـوه ځـانګړي جـرم پـه مجـازاتو کـې زياتوالی راتلای شي؟
- که د جرم مجازات د هغـه د ارتکـاب څخـه وروسته زيات شي، آيا پدې صورت کې پـر تورن نوي مجازات تطبيقيږي؟

يک شخص، دلايل مؤجه داشته باشد؟

- چنيـن دلايـل در کـجا پيـش بينـی شده اند؟
- آيـا ميتـوان يـک شـخص را در مـدت بـين گرفـتاری و احضـار بـه محکمـه، در زنـدان نگه داشت؟
- در کدام حالات؟
- چنيـن حـالات در کـجا پـيش بينـی گرديده اند؟
- آيا مـدت معينـی وجود دارد کـه مظنـونی تحـت نظـارت، در آن بايـد بـه محکمـه احضار گردد؟
- آيـا مـدت معينـی وجـود دارد، کـه در آن تعقيب، گرفتاری و احضـار بـه محکمـه بايـد صورت گيرد.
- همچو مدت معيين را درکجا ميتوان دريافت نمود؟
- آيا اين يـک قسـمت از رونـد مربـوط قـانون است؟
- کدام شعبۀ دولت مجازات جـرايم را تعيـين مينمايد؟
- آيـا در مجازات يـک جـرم خـاص افـزايش بعمل آمده ميتواند؟
- اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزايش يابد، آيا دراين صورت مجازات جديد بالای متهم تطبيق ميگردد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مګر د بالمثل معاملې په بنسټ:

د افغانستان هېڅ تبعه په جرم بانـدې د تـورن کېـدو له کبله بهرني دولـت تـه نـه سپارل کېږي مګـر د ورته معاملو او د هغه بین الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هېڅ افغان د تابعیـت پـه سلبېدو یا په افغانستان کې دننه یا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

۲۹ مـاده- د عـدم تعـذیب او تعقیـب او د انسـاني کرامت حق:

هېڅوک نشي کولای له بل شـخص څخـه حتـي د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تـر تعقیـب لانـدې وي او یـا پـه جـزاء محکـوم وي، د هغـه د تعـذیب لپـاره اقـدام وکـړي یـا یـې د تعـذیب امـر ورکړي.

- د ((تعــذیب)) او انســاني کرامــت تعریــف څوک کولای شي؟
- آیا کېدای شي په خطرناکو حالاتو کې د بې ګنـاه اشخاصـو د تلـف کېـدو د مخنیـوي پـه موخه د معلوماتو د لاسته راوړلو لپاره تعذیب توجیه کړل شي؟
- آیا کوم دلیل یا عقیده وجود لري چې په هغـه کې تعذیب د مؤثقو معلوماتو د لاسـته راوړلـو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.
- څرنګـه پوهېـدای شـو چـې کـوم مجـازات د انساني کرامت خلاف دي؟

۳۰ مــاده- پــر جــرم د اجبــاري اعتــراف څخـه خوندیتوب:

له تورن یا بل شخص څخه په زور تـر لاسـه شـوې

- چرا؟ چرا نی؟

مادۀ ۲۸ – حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس معامله بالمثل:

هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جـرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بـر اسـاس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیــوسته باشد. هیچ افغان بـه سـلب تابعیـت ویا تبعید در داخـل یـا خـارج افغانسـتان محکـوم نمی شود.

مادۀ ۲۹ – عدم تعذیب و تعقیب و حـق کرامـت انسانی:

هیچ شـخص نمـی توانـد حتـی بـه مقصـد کشـف حـــقایق از شـــــخص دیگـر، اگـر چـه تحـت تعقیب، گرفـــتاری یـــا تـــوقیـــف ویا محکوم بـــه جـــزا باشـــد، به تعذیب او اقـدام کنـد یـا امر بدهد.

- تعریـف "تعـذیب" و کرامـت انسـانی را کـی ارائه مینماید؟
- آیـــا میتــوان تعــذیب را جهــت کشــف معلـــــومات در حـــالات وخـــیم، بـــرای جلوگـــیری از اتـلاف اشـخاص بـی گنـاه توجیه نمود؟
- آیا کدام دلیل یـا عقیـدۀ وجـود دارد کـه در آن تعــذیب شــیوۀ مناســب بــرای کشــف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.
- چطـور میتـوان فهمیـد کـه کـدام مجـازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

مــادۀ ۳۰ – مصــئونیت از اعـــتراف اجباری بر جرم:

اظهار، اقـرار و شـهادتی کـه از مـتهم یـا شـخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونې، اقرار او شهادت اعتبار نلري. په جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وايي چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتيا په حالت کې يې د باصلاحيته محکمې په وړاندې کړی وي.

ديگری به وسيلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضايت کامل و در حالت صحت عقل ، در حضور محکمه با صلاحيت.

- کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحيت لري؟
- کدام محاکم در عرصهٔ پذيرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحيت ميباشد؟
- ((اجبار)) څه مفهوم لري؟
- ״اجبار״ چه مفهوم دارد؟
- د ۲۹ مادې په پام کې نيولو سره، آيا د پوليس او څارنوال لپاره د شکنجې يا داسې طريقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟
- با در نظـــرداشت ماده ۲۹، آيا برای پوليس و څارنـــوال کـدام چـاره ديگـر بـدون از توســـــل بـه شـکنجه يـا شـيوه کـه در حـد شــکنجه نباشـــد، وجـود دارد، تـا مـتهم داوطلبانه اعتراف نمايد؟
- آيا پوليس يا څارنوال کولای شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته درواغ ووايي.
- آيا پوليس يا څارنوال ميتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگويد.
- استنطاق څومره وخت اوږدېدای شي چې داسې ونه ګڼل شي چې استنطاق غير دواطلبانه او اعتبارنلري؟
- استنطاق چه مدت ميتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غير داوطلبانه و يا خارج از اعتبار است؟
- که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آيا په محاکمه کې د ياد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه ګټه اخيستلای شو؟
- اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج اين ماده صورت گيرد، آيا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، ميتوان استفاده نمود؟
- آيا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانينو په نظر نيولو کشی ځواب ورکړو؟
- آيا اين سوالات را با در نظر داشت قوانين موضوعه پاسخ داده ميتوانيم؟
- که ځواب منفی وی، نو څوک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووايی او د اساسی قانون دغه ماده تطبيق کړی؟

در صورتيکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس ميتواند اين سوالات را پاسخ دهد و اين مادهٔ قانون اساسی را تطبيق نمايد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ ماده- د تور څخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوك کولاي شي چې له نیول کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منصوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

مادهٔ ۳۱ – حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری ویا برای اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادی که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمیت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

- آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په عر صه ،د مدا فع وکیل د لرولو حق لري ؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آ یا مظنون شخص د نیول کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟
- راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

- آیا مظنون شخص د نیول کېدو څخه وروسته، مګر د تور د واردېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟
- آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصهٔ استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آیا قاضي کولاي شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې ښایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.
- آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سوال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

- که چېرې قاضي داسې عمل وکړي ، مدافع
- اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل باید پدې اړه څه وکړي؟

- که مظنون مدافع وکیل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آیا پدې صورت کې مدافع وکیل کولای شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- کــه مؤکل خپل مدافع وکیل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پدې صورت کې مدافع وکیل باید څه وکړي؟
- د مدافع وکیل واکونه او دندې د کوم قانون له مخې تنظیمیږي؟

مدافع باید در مورد چه اقدام نماید؟

- اگر مظنون یا متهم جرم خویش را به وکیل مدافع اش اعتراف نماید، آیا در این صورت وکیل مدافع میتواند اسرار مؤکل خویش را بکسی افشا کند؟
- اگر مؤکل به وکیل مدافع خویش اعتراف نماید کــه نــزدیــک به ارتکاب جرم میباشد، درین صورت وکیل مدافع باید چه اقدام نماید؟
- کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

۳۲ ماده –د زندان څخه د مدیون خوندیوالي :

پور د پوروړي د آزادي د سلبیدو یا محدودیدو سبب کیدای نشي .د پور د بیرته اخستلو لا رې چارې او وسایل د قانون له لارې تنظیمیږي.

مادۀ ۳۲ – مصئونیت مدیون از زندان:

مدیون بودن شخص موجب سلب یا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسایل تحصیل دین توسط قانون تنظیم میگردد.

۳۳ مــاده – د انتخــاب (ټاکــل کیــدو) او انتصاب(غوره کېدو) حق :

لکه څرنګه چې تنظیم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

مــادۀ ۳۳ – حــق انتــخاب و انتصاب:

طوری که تنظیم گردیده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا میباشند.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۳٤-۵۹ مادې]

[وظیفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۳٤ – ۵۹]

۳٤ ماده- د وینا خپلواکي:

د وینا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وینا، لیکنې، انځور او یا نورو وسیله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعایت، څرګند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې یې دولتي چارواکو ته وښيي ، چاپ او خپاره کړي. د مطبعو، راډیو او

مادۀ ۳٤ – آزادی بیان:

آزادی بــیان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یــا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابــق بــه احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبــلی آن به مقامات دولتــی، بــپردازد. احــکام مربوط به مطابع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلويزيون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټوليزو اړيکو په نورو وسايلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لياري تنظيميږي.

- آيا پدې ماده کې د محدوديت څخه پرته د وينا خپلواکي تضمين شوېده؟

  - ځينې ممکنه محدوديتونه کوم دي؟
  - د تاوتريخوالي خواته تحريک
  - د اسلام د سپيڅلي دين سپکاوی
  - رئيس جمهور او د دولت نورو مامورينو ته سپکاوی.
  - عامه امنيت ته ګواښ پيښول

- آيا دولت کولای شي د خلکو نظرونه او افکار سانسور کړي؟
- آيا دولت کولای شي هغه څه چې د خلکو وينا ده، سانسور کړي؟
- آيا دولت کولای شي هغه څه چې خلک په ټلويزيون کې ګوري، سانسور کړي؟
- که داسې وي، نو پر کوم اساس او کومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:
د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو مادي او يا معنوي غوښتنو د تامين لپاره، د قانون له حکمونو سره سم، ټولنې جوړې کړي. د افغانستان اتباع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سياسي ګوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱. د ګوند مرامنامه او اساسنامه د اسلام د

راديو و تلويزيون، نشر مطبوعات و ساير وسايل ارتباط جمعی توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا در اين ماده ازادی بيان بدون محدوديت تضمين ميگردد؟

  - بعضی از محدوديتها ممکنه کدام است؟
  - تحريک بسوی خشونت
  - نکوهش دين مقدس اسلام
  - نکوهش رئيس جمهور ويا ديگر مامور دولت
  - در مخاطره قراردادن امنيت عامه

- آيا دولت ميتواند نظريات و افکار مردم را سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتواند آنچه را که گفتار مردم است، سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتواند آنچه را که مردم در تلويزون تماشا ميکنند، سانسور نمايد؟
- اگر چنين است، پس به کدام اساس و برای نيل به کدام اهداف؟

مادۀ ۳۵ – آزادی انتساب به انجمن ها:
اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمين مقاصد مادی و يا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعيتها تأسيس نمايند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکام قانون، احزاب سياسی تشکيل دهند، مشروط بر اينکه:

۱- مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپېڅلي دین د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

۲. د ګوند جوړښت او مالي سرچینې څرګندې وي؛

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

٤. له بهرنیو ګوندونو یا نورو بهرنیو سرچینو سره تړلي نه وي

احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی نباشد;

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد;

۳- اهداف وتشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد;

٤- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

د ګوند تاسیس او فعالیت د قومیت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او ګوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکیلیږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحیته محکمې حکم نه منحل کیږي.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمۀ با صلاحیت منحل نمی شود.

- له هغه ځایه چې د ټولنې جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آیا قانون کولاي شي د کارګرانو د ټولنې څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟
- آیا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپېڅلي دین په مذهب د یوه سیاسي ګوند جوړول، ممنوع کړي دي؟
- آیا وکیلان کولاي شي د مدافع وکیلانو ټولنه جوړه کړي؟
- آیا ښځینه وکیلانې کولاي شي، د مدافع وکیلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟
- آیا ستره محکمه کولاي شي، د قضاتو د ټولنې د جوړېدو مخنیوی وکړي، او یا ښځینه

- از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیۀ کارگران بکلی ممانعت نماید؟
- آیا مادۀ ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟
- آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- ایا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟
- آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، ویا قضات

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضات د ښځینه قضاتو د ټولنې د جوړولو څخه منع کړي؟

- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- آیا دغه ډول ټولنې د قانون په وسیله ممنوع یا محدودېداي شي؟

۳۶ ماده- د سوله ییز غونډې او د دولت په وړاندې د اعتراض حق:

د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سوله ییزو غوښتنو د تامین لپاره دقانون سره سم بې وسلې غونډې او مظاهرې وکړي.

- آیا یو قانون سوله ییزې مظاهرې منع کولاي شي؟
- قانون د سوله ییزو غونډو د حق په اړه څه ډول محدودیتونه وضع کولاي شي؟
- په قانون کې د ذکر شویو مشروعو محدودیتونو برسېره آیا پولیس کولاي شي د سوله ییزو مظاهرو مخنیوي وکړي یا یې محدودې کړي؟
- د کومو دلایلو پر بنسټ؟
- آیا د قانون له لحاظه، د سوله ییزو مظاهرو د کولو لپاره د پولیسو اجازه لازمه ده.
- څه فکر کوئ که په شخصي توګه د چا په کور کې وشي؟
- پدې اړه چې په قانون کې مندرج محدودیتونه، د سولې ایزو مظاهرو د مخنیوي یا محدودولو لپاره د پولیسو اقدامات یا د اساسي قانون د حکمونو سره سم د اجازې د

اناث را از تشکیل انجمن قضات اناث، جلوگیری نماید؟

- اگر چنین است، پس بر اساس کدام نظر؟
- آیا چنین جمعیت ها توسط قانون، ممنوع و یا محدود شده میتوانند؟

مادهٔ ۳٦ – حق تجمع مسالمت آمیز و اعتراض علیه دولت:

اتباع افغانستان حق دارند برای تأمین مقاصد جایز و صلح آمیز، بدون حمل سلاح، طبق قانون اجتماع و تظاهرات نمایند.

- آیا یک قانون تظاهرات صلح آمیز را، ممنوع ساخته میتواند؟
- قانون چه نوع محدودیت ها را راجع به حق تجمعات صلح آمیز، وضع نموده میتواند؟
- برعلاوهٔ محدودیت های مشروع که در قانون ذکر شده، آیا پولیس میتوانند تظاهرات مسالمت آمیز را محدود و یا جلوگیری نماید؟
- براساس کدام دلایل؟
- ایا از لحاظ قانون، اجازهٔ پولیس برای انعقاد تظاهرات صلح آمیز، لازم است.
- چه فکر می کنید اگر بطور شخصی در خانهٔ کسی منعقد گردد؟
- در مورد اینکه محدودیت های مندرج در قانون، اقدامات پولیس در راستای جلوگیری و یا محدود نمودن مظاهرات صلح آمیز یا تقاضای اجازهٔ در مطابقت با احکام قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

۳۸ ماده- کورونو ته د غير قانوني ننوتو څخه خونديتوب:

د شخص استوګنځئ له تېري څخه خوندي دي. هېڅوك د دولت په ګډون نشي كولاي د استوګن له اجازې يا د واكمنې اجازې له قرار پرته او بې له هغه حالاتو او لارو چې په قانون كې ښوول شوي، د چا كور ته ورننوزي يا يې وپلټي.

د ښرګند جرم په مورد كې مسئول مامور كولاي شي د محكمې له مخكينۍ اجازې پرته د شخص كور ته ورننوځي يا هغه وپلټي، نوموړى مامور مكلف دى كورته له ننوتو يا پلټنې وروسته په هغه موده كې چې قانون يې ټاكي د محكمې قرار تر لاسه كړي.

- په دغه ماده كې د مشهود جرم په اړه استثناء راغلې ده، نور كوم حالات او استثناآت په قانون كې تعيين شويدي؟
- ((مشهود جرم)) څه دی؟
- آيا پوليس مامور بايد د ارتكاب په حال كې جرم او كور ته د ننوتو په حال كې شخص مشاهده كړي؟
- كه پوليس مامور دغه ماده رعايت نه كړي، يعني د يوه شخص كورته ننوزي او د جرم په اړه مدارك او شواهد تر لاسه كړي، آيا دغه مدارك كولاي شي د تورن د محكوميت په جريان كې دهغه د محكوميت اساس شي؟
- آيا دغه شواهد او مدارك چې په غير قانوني

اساسی قرار دارند، كدام مرجع عهده دار تصميم گيری ميباشد؟

مادۀ ۳۸ – مصئونيت از دخول در منازل بطورغير قانونی:

مسكن شخص از تعرض مصئون است، هيچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بدون اجازه ساكن يا قرار محكمه با صلاحيت و به غير از حالات و طرزی كه در قانون تصريح شده است، به مسكن شخص داخل شود يا آن را تفتيش نمايد.

در مورد جرم مشهود، مامور مسئول بدون اجازۀ قبلی محكمه، به مسكن شخص داخل شود يا آن را تفتيش كند. مامور مذكور مكلف است بعد از داخل شدن يا اجرای تفتيش، در خلال مدتی كه قانون تعيين می كند قرار محكمه را حاصل نمايد.

- اين ماده شامل استثنا راجع به جرم مشهود است، ديگر كدام حالات و يا استثناأت، در قانون تعيين گرديده است؟
- "جرم مشهود" چه است؟
- آيا مامور پوليس بايد جرم در حال ارتكاب و شخص در حالت داخل شدن به منزل را مشاهده نمايد؟
- اگر مامور پوليس اين ماده رعايت نه نمايد، يعنی در منزل شخص داخل شود و شواهد و مدارك ارتكاب جرم را بدست آرد، آيا اين مدارك ميتوانند، در جريان محاكمۀ متهم اساسی محكوميت او را تشكيل دهد؟
- آيا اين شواهد و مداركی كه بطور غير

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه لاسته راغلي،کولای شي په فیصله کې د متهم محکومیت توجیه کړي؟

- که داسې وي، نو دا خوندیتوب تر کومې کچې ګټور دی، او د تورن لپاره د حل لاره څه ده؟
- د پوښتنو په اړه څوک پرېکړه کوي؟

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصله راجع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

- اگر چنین است، پس این مصئونیت تا چه حد مفید است، و برای متهم راه حل چه خواهد بود؟
- راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

٤٠ ماده- د ملکیت حق:

هېڅوک د مکلیت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کېږي، مګر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هېچا ملکیت د قانون دحکم او د باصلاحیته محکمې له پرېکړې پرته نه مصادره کېږي. د شخص د ملکیت استملاک یوازې د عامه ګټو د تامین په موخه، د مخکینی او عادلانه بدل په ورکولو د قانون له مخې مجاز دي. د شخص د شتمنی پلټنه او اعلان یوازې د قانون په حکم کېدای شي.

- آیا دغه ماده د افغان سوداګریزو سازمانونو او افغانانو پر ملکیتونو د پلي کېدو وړ ده؟
- دولت کولای شي د عامه ګټو لپاره غیر منقول شخصي مالونه استملاک کړي. د دغه عامه ګټو ځینې یې کوم دي؟
- که د دغه غیر منقولو اموالو مالک له دولت سره د عامه ګټو په اړه موافق نه وي، پدې صورت کې څه کېږي؟
- مالک څه کولای شي؟
- څوک تشخیص کولای شي چې استملاک د عامه ګټو په موخه دي؟

مادۀ ٤٠ – حق ملکیت:

هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمۀ با صلاحیت مصادره نمی شود. استملاک ملکیت شخص، تنها به مقصد تأمین منافع عامه، در بدل تعویض قبلی و عادلانه، به موجب قانون مجاز می باشد. تفتیش و اعلان دارایی شخص، تنها به حکم قانون صورت می گیرد.

- آیا این مادۀ بالای ملکیت های سازمان های تجارتی افغانی و شهروندان افغان قابل تطبیق است؟
- دولت می تواند اموال شخصی غیر منقول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی ازاین مصالح عامه چه خواهند بود؟
- اگر مالک این اموال غیر منقول با دولت در مورد مصالح عامه موافق نباشد، دراین صورت چه خواهد شد؟
- مالک چه اقدام نموده میتواند؟
- چه کس تشخیص خواهد کرد که این استملاک غرض مصالح عامه میباشد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که د شتمنۍ مالک د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته وړاندې کېږي، موافق نه وي، څه پېښه کېداي شي؟
- مالک څه کولاي شي؟
- څوک تشخیصولاي شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنۍ مالک ته وړاندې کېږي، منصفانه او د ملکیت د ارزښت سره سمه ده؟

- اگر مالک جایداد با معاوضهٔ که از سوی دولت برایش ارائه میگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت ؟
- مالک چه اقدام نموده میتواند؟
- چه کس تشخیص خواهد کرد که معاوضهٔ که از سوی دولت برای مالک جایداد ارائه میگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملکیت میباشد؟

٤٢ ماده:

هر افغان مکلف دي د قانون له حکمونو سره سم دولت ته مالیه او محصول ورکړي، هېڅ راز مالیه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي. د مالیې او محصول اندازه او د ورکړې ډول یې د ټولنیز عدالت په رعایت، د قانون په وسیله تعیینیږي. دا حکم د بهرنیو کسانو او موسسو په برخه کې هم تطبیقېږي. هر ډول ورکړه شوې مالیه، محصول او عایدات دولتي واحد ته تحویلیږي.

مادهٔ ٤٢:

هر افغان مکلف است مطابق به احکام قانون به دولت مالیه و محصول تأدیه کند، هیچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود. اندازه مالیه و محصول و طرز تادیه آن ، با رعایت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعیین میگردد. این حکم در مورد اشخاص و مؤسسات خارجی نیز تطبیق میشود. هر نوع مالیه، محصول و عواید تأدیه شده، به حساب واحد دولتی تحویل داده میشود.

- که یو شخص په قصدي توګه مالیات ورنکړي، آیا دغه ډول عمل جرم یا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور ګڼل کېږي؟
- د ((هېڅ ډول مالیه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي)) عبارت څه مفهوم لري؟

- اگر یک شخص بطور عمدی مالیات را تأدیه نکند، آیا همچو عمل جرم ویا براساس مادهٔ ۳۲ قرض پنداشته میشود؟
- عبارت ″ هیچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود ″ چه مفهوم دارد؟

٤٣ ماده– د زده کړې حق:

زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د لیسانس تر درجې پورې وړیا د دولت لخوا تامینیږي. دولت مکلف دي چې په ټول افغانستان کې د انډولې پوهې د عامولو او د منځنیو اجباري زده کړو د تامین لپاره اغېزناک پروګرام

مادهٔ ۴۳ – حق تعلیم:

تعلیم حق تمام اتباع افغانستان است که تا درجه لیسانس در مؤسسات تعلیمی دولتی به صورت رایگان از طرف دولت تأمین می گردد. دولت مکلف است به منظور تعمیم متوازن معارف در تمام افغانستان، تأمین تعلیمات متوسطه اجباری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

٤٤ ماده- د ښځو او کوچيانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختيا او انډول د رامنځته کولو، د کوچيانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستيتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناك پروګرامونه طرحه او پلي کړي.

- آيا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عين هماغه فرصتونو څخه ګټه اخيستلای شي چې د نارينه وو لپاره شته دي؟
- که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

٤٥ ماده- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دين د حکمونو او د ملي فرهنګ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

٤٦ ماده- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسوو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولای شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولای شي د بهرنيو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شاملېدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظيمېږي.

پروگرام مؤثر طرح و تطبيق نمايد و زمينه تدريس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

مادۀ ٤٤ – حق تعليم متوازن برای زنان و کوچيان:

دولت مکلف است به منظور ايجاد توازن و انکشاف تعليم برای زنان، بهبود تعليم کوچيان و امحای بی سوادی در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبيق نمايد.

- آيا مفهوم از "تعليم متوازن" اين است که زنان از حين فرصتهای تعليمی که برای ذکور فراهم گرديده است، مستفيد گردند؟
- اگر اينطور نيست، پس چه مفهوم دارد؟

مادۀ ٤٥ – نصاب تعليمی واحد:

دولت نصاب واحد تعليمی را، بر مبنای احکام دين مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبيق می کند و نصاب مضامين دينی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوين می نمايد.

مادۀ ٤٦ – حق تحصيلات عالی:

تأسيس و ادارۀ مؤسسات تعليمات عالی، عمومی و اختصاصی وظيفۀ دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسيس مؤسسات تعليمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمايند. دولت می تواند تأسيس مؤسسات تعليمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نيز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرايط شمول در مؤسسات تعليمات عالی دولتی و ساير امور مربوط به آن، توسط قانون تنظيم ميگردد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۷ ماده- د معنوي شتمنی د خوندیتوب حق:
دولت د علم، فرهنګ، ادب او هنر د پرمختګ لپاره اغېزناک پروګرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمینوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ یې کوي او د هغوي له پایلو څخه ګټوره ګټه اخیستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

مادۀ ۴۷ - حق حفظ دارائی معنوی:
دولت برای پیشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروگرامهای مؤثر طرح می نماید. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمین می نماید و تحقیقات علمی را در تمام عرصه ها تشویق و حمایت می کند و استفاده مؤثر از نتایج آن را، مطابق به احکام قانون، تعمیم می بخشد.

۴۸ – د کار حق:
کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارګر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظېمېږي. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

مادۀ ۴۸ – حق کار:
کار حق هر افغان است، تعیین ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارگر و سایر امور مربوط به آن توسط قانون تنظیم میگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

۴۹ ماده- جبري کار ممنوع دي:
د جبري کار تحمیل منع دي، د جګړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساینه تهدید کړي، فعاله برخه اخیستنه د هر افغان ملي وجیبه ده. پر ماشومانو د کار تحمیل جواز نلري.

مادۀ ۴۹ – کار اجباری ممنوع است:
تحمیل کار اجباری ممنوع است، سهم گیری فعال در حالت جنگ، آفات و سایر حالاتی که حیات و آسایش عامه را تهدید کند، از وجایب ملی هر افغان می باشد. تحمیل کار بر اطفال جواز ندارد.

- آیا والدین کولای شي د دوي ماشومان د کرنې یا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟
- آیا والدین کولای شي ماشومان پر نورو د کار تحمیل ته اړ کړي؟

- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به کار های زراعتی و یا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟
- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به تحمیل کار برای دیگران وادار سازند؟

۵۰ ماده- د رښتیني او سالم دولت د درلودلو حق:
دولت مکلف دی چې د یوې سالمې اداري او د هېواد په اداري سیستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبیرونه ونیسي. اداره خپل اجراآت په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

مادۀ ۵۰ – حق داشتن دولت راستکار و سالم:
دولت مکلف است به منظور ایجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سیستم اداری کشور تدابیر لازم اتخاذ نماید. اداره اجراأت خود را با بیطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق لري د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنیت ته له زیان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهلیت له مخې او د هر ډول تویپیر څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کیږي.

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

- آیا وزارتونه کولای شي د لږکیو او ښځو لپاره د برابرۍ د رامنځته کولو لپاره د شرایطو نه لرونکي کسان وګماري.

- آیا وزارت ها میتوانند برمبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟

- د بېلګې په توګه، آیا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د یوه نارینه کاندید په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وګماري؟

- طور مثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسبت به یک کاندید مرد، تحصیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟

- آیا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې دجنسیتي توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرایطو لرونکې دي، وګماري؟

- آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟

- آیا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

- آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

۵۱ ماده- د هغه زیانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوښتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجبه زیانمن شي د تاوان اخیستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحیته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

مادۀ ۵۱ – حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد ومی تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمۀ با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

- آیا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواګانو کې چې پر دولت د اوښتي زیان د جبران په اړه کیږي، له خپل خوندیتوب څخه

- آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خسارۀ وارده صورت میگیرد، از مصئونیت اش

(c) ketabton.com: The Digital Library

منصرف کيږي؟

- عملاً يو شخص څه ډول استيناف غوښتلاي شي؟
- د دغــــه ډول قضــاياوو يــو شــمېر بېلگــې وړاندې کــــړئ؟
- وروستنۍ جمله څه مفهوم لري؟

۵۲ ماده- په وړيا توگـه د روغتيـايي آسـانتياوو د ترلاسه کولو حق:

دولت د افغانستان د ټولو اتبـاعو لپـاره د نـاروغيو د مخنيـوي او د وړيـا درملنـې وسـيلې او روغتيـايي آسانتياوې د قانون له حکمونـو سـره سـم تـامينوي. دولت لـه قـانون سـره سـم د خصوصـي روغتيـايي خدمتونو او روغتيايي مرکزونـه جـوړول او پراختيـا هڅوي او ملاتړ يې کـوي، دولـت د سـالمې بـدني روزنې د پياوړتيا او د ملي او سيمه ييزو ورزښـتونو د پراختيا لپاره لازم تدبيرونه نيسي.

۵۳ مـاده د اشـــخاصــــو د خاصـو طبقــاتو د مساعدت حق :

دولـت د شـهيدانو او مفقودينـو لـه پـاتې کسـانو د معلولينو او معيوبينو د بياځواکمنی او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخيستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتيـايي خـدمتونو د تنظيـم لپـاره د قـانون لـه حکمونو سره سـم لازم تدبيرونـه نيسـي. دولـت د متقاعدينو حقوق تضمينوي، او له زړو کسـانو، بې سرپرسته ښځو، معيوبينو او معلولينو او بېوزله يتيمانو ســـره د قــــانون لـه حکمونـو سـره سـم لازمـې مرستې کوي.

- آيا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مـادو کـې بيـان شـول، مطلـق دي يـا پـه دولـت کـې لـه شـته سرچينو سره تړلي دي؟

منصرف گرديده است؟

- عملاً يک شخص چه گونـه ميتوانـد اسـتيناف طلب گردد؟
- بعضــــی از مـثالـهای چنـين قضـايا را ارائـه کنيد؟
- جملهٔ اخر چه مفهوم دارد؟

مـــــادهٔ ۵۲ حــــق تســـــهيلات صـــــحی رايگان:

دولت وسايل وقايـه و عـلاج امـراض و تسـهيلات صحی رايگان را برای همه اتباع مطابق بـه احکـام قانون تأمين مـی نمايـد. دولـت تأسـيس و توسـعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصـی را مطـابق به احکام قانون تشويق و حمايت می کند. دولـت بـه منظــــور تــــقويت تربيـت بــــدنی سـالم و انکشـاف ورزشـهای ملـی و محــــلی تـدابير لازم اتخاذ می نمايد.

مـادهٔ ۵۳ حــــق مســـــاعدت طبقـات خـاص اشخاص:

دولت به منظور تنظيم خـدمات طبـی و مسـاعدت مالی بـرای بازمانـدگان شـهدأ و مفقـودين وبـرای بازتوانی معلـولين و معيـوبين و سـهم گيـری فعـال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابير لازم اتخـاذ مـی نمايـد. دولـت حقـوق متقاعـدين را تضـمين نمـوده، بـرای کهـن سـالان، زنـان بـی سرپرســـت، معـــــيوبين و معلـولين و ايتـام بـی بضاعت مطـابق بـه احکـام قـانون کمـک لازم بـه عمل می آورد.

- آيا حقوقی که در ماده ۵۱ – ۵۳ بيـان گرديـد است، مطلق ميباشند و يا منوط به منابع موجود دولت اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که یو بېوزله کس روغتیایي ساتنې ته اړتیا ولري، مګر کلینیک یا ډاکتر موجود نه وي، پدې صورت کې یاد شوي کس څه کولای شي؟
- آیا یاد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوې کولای شي؟
- آیا نورې لارې شته چې د یادو شویو حقوقو او لازمه خدماتو د تامین په برخه کې د دولت ناتوانی جبران کړي؟

٥٤ ماده- د کورنۍ د ملاتړ حق:
کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړي توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلي دین له احکامو سره د مغایرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپېڅلي دین خلاف وي، څو بېلګې ووایئ؟

٥٥ ماده- له هېواد څخه د دفاع وجیبه:
له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجیبه ده. د عسکري مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

٥٦ ماده- د قانون د حکمونو د پیروۍ وجیبه:
د اساسي قانون د حکمونو پیروي د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت رعایت د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه ګنل کېږي.

٥٧ ماده- د بهرنیو اتباعو حقوق او وجایب:
دولت په افغانستان کې د بهرنیو اتباعو حقوق او

- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا داکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟
- آیا شخص مذکورمیتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟
- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستائ تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

مادهٔ ٥٤ – حق حمایت خانواده:
خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

مادهٔ ٥٥ – وجیبهٔ دفاع از کشور:
دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

مادهٔ ٥٦ – وجیبهٔ پیروی از احکام قانون:
پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

مادهٔ ٥٧ – حقوق و وجایب اتباع خارجی:
دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکۍ له قانون سره سم تضمينوي. دا کسان د نړيوالو حقوقو د قواعدو په حدودو کې د افغانستان د دولت د قوانينو په رعايت مکلف دي.

۵۸ ماده- د بشر د حقوقو د خپلواک کميسيون جوړول:

دولت په افغانستان کې د بشر د حقوقو د رعايت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون جوړوي. هر څوک کولاي شي د خپلو بشري حقوقود نقض کېدو په صورت کې دې کميسيون ته شکايت وکړي. کميسيون کولاي شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني ځانګو ته راجع کړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع کې مرسته وکړي. ددې کميسيون جوړښت او د کار ډول يې د قانون له لیارې تنظيمېږي.

- آيا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شکايتونه بايد په لومړي قدم کې دغه کميسيون ته وړاندې شي؟
- آيا يو کس پرېکړه کولاي شي چې کميسيون ته د شکايت کولو په ځاي، په محکمه کې دعوي اقامه کړي؟
- او يا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون کې بيان شوېده؟

۵۹ ماده- د وفادارۍ وجيبه:

هېڅوک نشي کولاي پدې اساسي قانون کې له راغلو خپلواکيو او حقوقو څخه په ناوړه ګټې اخيستنې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنی بشپړتيا، ملي واکمنۍ او ملي يووالي پر ضد عمل وکړي.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملګرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړيواله

افغانستان، طبق قانون تضمين می کند. اين اشخاص در حدود قواعد حقوق بين المللی به رعايت قوانين دولت افغانستان مکلف می باشند.

مادۀ ۵۸ – تأسيس کميسيون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بررعايت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمايت از آن، کميسيون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسيس می نمايد. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به اين کميسيون شکايت نمايد. کميسيون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نمايد. تشکيل و طرز فعاليت اين کميسيون توسط قانون تنظيم ميگردد.

- آيا هدف ازاين مادۀ اينست که شکايات حقوق بشر بايد در قدم اول به اين کميسيون تقديم گردد؟
- آيا يک شخص ميتواند تصميم بگيرد تا بعوض شکايت به کميسيون، دعوی را در محکمه اقامه کند؟
- و يا اينکه اين موضوع در قانون موضوعه بيان شده است؟

مادۀ ۵۹ – وجيبۀ وفاداری:

هيچ شخص نمی تواند با سوء استفاده از حقوق و آزاديهای مندرج اين قانون اساسی، بر ضد استقلال، تماميت ارضی، حاکميت و وحدت ملی عمل کند.

[وظيفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – منشور ملل متحد، اعلاميۀ جهانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انساني یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

ښوونیزې موخې- ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

اهداف آموزشی – ساعت درسی ۹ و ۱۰

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت

لکه څرنګه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانوی چې دولت باید د ملګرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر دحقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی

همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

به نظر شما این به چه معنی است؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو څواك او اغېزه لري، او دهغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شویدي، الزامي دي؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت واثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

<u>**سریزه:**</u>

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړي دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

- د ملګرو ملتونو منشور
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق
- د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق

د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوي له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توګه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

<u>**مقدمه:**</u>

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- منشور ملل متحد
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز
- کنوانسیون حقوق طفل
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (٦١-٧٢ مادې) څخه اقتصادي او ټولنيزه شوراي جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه يوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعايت د کچې لوړوالی او د اساسي خپلواکيو پراختيا ده. (٦٢ ماده، ٢ پرګراف)

دغه شوراي کولای شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسيونونو مسوده چمتو کړي(٦٢ ماده، ٣ پره ګراف) او ډېر ژر به ځينې دغه کنوانسيونونه تر څېړنې لاندې ونيسو.

د بشر د حقوقو اعلاميه:

د بشر د حقوقو اعلاميه د ١٩٤٨ د ډيسمبر په مياشت کې د ملګرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصويب شوه.

پدې اعلاميه کې زياتره حقوق او آزادۍ د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزاديو په لست کې منعکس شويدي، او دلته نه تکرارېږي.

ځينې اضافي حقوق او آزادۍ شته چې د يادولو اړتيا يې نشته:

٨ ماده بيانوي چې هر څوک حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمين شويو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د يوې ملي باصلاحيته محکمې په وسيله د زيان جبران تر لاسه کړي.

- په بله وينا، هغه حق چې د نقض له کبله يې هيڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.
- آيا ٨ ماده په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

منشور ملل متحد:

فصل ٤ (مواد ٦١-٧٢) از این منشور شورای اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می کند.

یکی از اهداف این شوری ارائه پیشنهادات جهت ارتقای احترام و رعایت حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه است (ماده ٦٢، پاراگراف ٢).

این شوری می تواند مسوده کنوانسیونها را برای ارائه به مجمع عمومی تهیه کند (ماده ٦٢، پاراگراف ٣)، و به زودی تعدادی از این کنوانسیونها را مورد بازبینی قرار خواهیم داد.

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ١٠ دسمبر ١٩٤٨ توسط مجمع عمومی ملل متحد تصویب گردید.

بسیاری از حقوق و آزادی های مندرج در این اعلامیه، به طور ماهوی در لست حقوق و آزادی های اساسی در قانون اساسی افغانستان منعکس گردیده اند، و در اینجا تکرار نخواهند شد.

برخی حقوق و آزادی های اضافی وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ٨ بیان می دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسی تضمین گردیده خویش در قانون اساسی، توسط یک محکمه ملی باصلاحیت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

- به عبارت دیگر، حقی که از هیچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نیست، حقی بی مفهوم است.
- آیا ماده ٨ در افغانستان قابل اجرا است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟

- په اساسي قانون کې د مطرح شویو حقوقو او آزادیو اجراء څه معني لري؟

۹ ماده بیانوي چې هېڅوک په خپل سر د نیول کېدو، توقیف یا تبعید سره نه مخ کېږي.

- په خپل سر نیول د موجه دلیلونو پر بنسټ د نیولو سره توپیر لري.

- په افغانستان کې د نیولو او توقیف کېدو لپاره حقوقي معیارونه په کوم ځای کې تر لاسه کېداي شي؟

- آیا په هېڅ ډول شرایطو کې په افغانستان کې د تبعید اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده) ؟

۱۰ ماده بیانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجایبو د تعیین، او یا هم د جنایي اتهام په صورت کې په یوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنګه ۱۱ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې جزائي محاکمې باید په ښکاره ترسره شي.

- یوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)

- آیا تاسو کولاي شئ هغه شرایط چې په هغه کې د یوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي ، تصور کړئ؟

- آیا دغه ډول شرایط کېداي شي د دغه موادو

- چرا؟

- اجرای حقوق و آزادی های اساسی مطرح شده در قانون اساسی به چه معنی است؟

ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.

- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری برمبنای دلایل موجه میباشد.

- در افغانستان، استندارد‌های حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟

- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟

ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، ازحق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین **ماده ۱۱** در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.

- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).

- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟

- آیا چنین شرایطی می توانند برطبق این مواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم توجیه کړل شي؟

۱٦ ماده: په خپله یوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړلو لپاره مساوي حق، او همدارنګه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارینه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمین کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

- آیا داسې دلیل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟
- که داسې وي، آیا هغه دلیل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟
- لکه څرنګه چې دغه اعلامیه په ځانګړې توګه داساسي قانون په ۷ ماده کې تایید شوېده، آیا مناسبه ده چې و انګېرو چې لویه جرګه د اساسي قانون د تصویب په وخت کې ، په دغه اعلامیه کې د ځای په ځای کړل شویو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر څوک د هر ډول تبعیض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خوندیتوب لپاره اتحادیې جوړې کړي او یا هم له هغوی سره یوځای شي.

<u>**د شکنجې، بې رحمې، غیرانساني یا سپکوونکي سلوک د منعې کنوانسیون:**</u>

د شکنجې په وړاندې کنوانسیون د ۱۹۷۸ د جون په ۲٦ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو ولیدل ، شکنجه او د انساني کرامت مغایر مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شویدي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجیه گردند؟

مـاده ١٦، در بخشی از خود، حق مساوی برای ازدواج و تشکیل خانواده، و همچنین حقوق مساوی در دوران ازدواج و فسخ آن را برای مردان و زنانی که به سن بلوغ رسیده اند تضمین کرده، و ازدواج اجباری را منع می کند.

- آیا دلیلی وجود دارد که براساس آن در قانون اساسی به ازدواج اجباری اجازه داده شده باشد؟
- اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق این ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟
- از آنجایی که این اعلامیه بطور خاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تایید قرار گرفته است، آیا مناسب است بپنداریم که لویه جرگه از حقوق گنجانیده شده در این اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی باخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر شخص، بدون هیچ گونه تبعیض، حق دریافت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشته، و حق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

<u>**کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر آمیز:**</u>

کنوانسیون علیه شکنجه بتاریخ ۲٦ جون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کردیم، شکنجه و مجازات مغایر با کرامت انسانی توسط ماده ۲۹ قانون اساسی منع گردیده است، اما این ماده "شکنجه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا ((انساني کرامت)) ندي تعريف کړي.

یا "کرامت انسانی" را تعریف نکرده است.

مونږ کولاي شو پدې اړه دغه کنوانسيون ته يوه کتنه ولرو.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

۱ ماده: په خپله يوه برخه کې پر يوه چا که روحي وي او که فزيکي شکنجه د شديد درد او رنج د تحميل په توگه تعريف کړېده.

مـاده ۱، در بخشـی از خـود، شـکنجه را بعنـوان تحمیل عمدی درد و رنج شـدید، چـه جسـمی یـا روحی، بالای یک شخص تعریف می کند.

۲ ماده، په خپله يوه برخه کې بيانوي چې په قطعي ډول هيڅ ډول استثنايي شرايط يا د لوړپوړي افسر يا دولتي مقام امر نشي کولاي د شکنجې لپاره د توجيه په توگه استناد کړاي شي.

ماده ۲، در بخشی از خود، بیان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی توانـد بعنـوان توجیه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

۱٤ ماده، په خپله يوه برخه کې بيانوي چې هر تصويبوونکی هېواد بايد په خپل قضايي سيستم کې تضمين کړي چې د شکنجې قرباني کولاي شي د زيان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

ماده ١٤، در بخشی از خود، بیان می دارد که هـر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خـود تضمین نماید که یک قربـانی شـکنجه مـی توانـد جبـران خسـاره حاصـل کنـد و و مسـتحق جبـران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

- يـوه مـناسبه مرجع چې پـه هغـه کې يـو زيـانمن شـخص د تـاوان غوښـتنه وکـړي، کومه ده؟

- یک مرجع مناسب کـه در آن یـک متضـرر خواهان جبـران خسـاره و تـاوان مـی گـردد، کدام است؟

۱۵ ماده په خپله يـوه برخـه کې بيـانوي چې ټـول تصويبوونکي هېوادونه تضمينوي چې هر هغه اقـرار چې د شکنجې له لارې تر لاسه شـوی وي نشـي کېداي چې د زيانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توگه وکارول شي.

ماده ۱۵ در بخشی از خود بیان می دارد کـه همـه کشورهای تصویب کننده، تضـمین مینماینـد، کـه هر اقراریکه از طریق شـکنجه حاصـل شـده باشـد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مـورد استفاده قرار گیرد.

- پـه هغـه صـورت کې چې يـو تصـويبوونکی هېواد يادشوی تضمين تامين نه کړي، څه پېښه کېداي شي؟

- در صـورتیکه یـک کشـور تصـویب کننـده تضمین مـذکور را تـأمین ننمایـد، چـه اتفـاق خواهد اُفتد؟

- سره لدې هم زيانمن کولاي شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې لـه لارې ترې اخيستل شـوی، د ده د محکوميـت لپـاره

- با وجو این آیـا متضـرر میتوانـد خواسـتار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شـده اسـت، در مـورد محکومیـت اش مـورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کارول شي؟

استفاده قرار نگیرد؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپتمبر په ۲ نافذ شو.

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

۳ ماده، ۱ پره ګراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشومانو لوړې ګټې باید لمړنی ملحوظ وي.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

۱۲ ماده، ۲ پره ګراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوې کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعیین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

د اساسي قانون ٤۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

ماده ٤۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د ګمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

٤۰ ماده

پر جرمونو د تورنو ماشومانو لپاره زیاتره شکلي حقوق او ساتنې، شهادت یا پر ګناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په ګډون، حکم کوي.

ماده ٤۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون؛ د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون؛ د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق؛ او د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق]

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون د ۱۹۹۷ د ډیسمبر په ۱۸ نافذ شو.

د اساسي قانون ۲۲ ماده د ښځو او نارینو لپاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمینوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو کې کارول کیږي.

دغه کنوانسیون د تر ټولو زیاتو جزئیاتو په بیانولو سره تصویبوونکي هیوادونه د پوهنې، استخدام، اقتصادي او ټولنیز ژوند او د ښځو په وړاندې د مساوي سلوک او د آسانتیاوو او حقوقو څخه د سړیو سره د مساوي برخمن کولو په اړه هدایت کوي.

۱۵ ماده په ځانګړي ډول ددې غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هیوادونه د محکمو او دیوانونو په ټولو مرحلو کې د مساوات په ګډون له نارینه وو سره د ښځو برابري تضمین کړي.

- آیا د اساسي قانون ۲۲ ماده او همدارنګه د کنوانسیون ۱۵ ماده، د ښځو په وړاندې پر تبعیض ولاړو کړنلارو او سرچینو د کارولو په اړه د دولت ممانعت کوي؟
- د غیر رسمي عدلي سیستم په اړه څه فکر کوئ؟
- آیا د حقوقو ریاست کولای شي په قانوني

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آتی – کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان؛ کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی]

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان:

کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان در ۱۸ دسمبر ۱۹۹۷ نافذ گردید

ماده ۲۲ قانون اساسی حقوق و فرصتهای مساوی را برای زنان و مردان تضمین مینماید، و این ماده در تمام جوانب زندگی افغانی کاربرد دارد.

این کنوانسیون با بیان بیشترین جزئیات، کشور های تصویب کننده را جهت اتخاذ تدابیر لازمه در مورد معارف استخدام، زندگی اقتصادی و اجتماعی و تضمین برخورد مساویانه در مورد زنان و مستفید گردیدن آنها از امکانات و حقوق مساوی با مردان، هدایت مینماید.

ماده ۱۵، با لاخص، خواستار این است که کشورهای تصویب کننده به زنان تساوی آنها را با مردان، به شمول مساوات در تمام مراحل طرزالعملهای محاکم و دیوان ها، تضمین نمایند.

- آیا ماده ۲۲ قانون اساسی، و همچنین ماده ۱۵ کنوانسیون، دولت را از استفاده از منابع و طرزالعمل های تبعیض آمیز در مورد زنان ممانعت مینماید؟
- در مورد سیستم عدلی غیر رسمی چه فکر میکنید؟
- آیا ریاست حقوق می تواند بطور قانونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرګې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

قضـیه ای را کـه یـک زن در آن شـامل اسـت بـه شـریعت یـا جرگـه ای محـول نماید که آن صرف پدر یـا شـوهر زن اجـازه داشـته باشـند کـه ازجانـب زن اقامـه دعـوی نماید؟

١٦ ماده، ١ پره ګراف،

د واده پر مسئله غور کوي او ددې غوښتنه کوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونه د نارینه وو اوښځو د مساوات پر بنسټ په آزاده توګه د ژوند د ملګري د ټاکلو حق؛ د اولادونو اړونده مسائلو کې د والدینو په توګه مساوي حقوق او دندې؛ او د مالکیت، اکتساب، برخمنتوب او د شتمنۍ د واک په هکله یو شان حقوق تضمین کړي.

ماده ١٦، پاراگراف ١،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار این است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخاب آزادانه یک همسر؛ حقوق و وظایف یکسان بعنوان والدین در مسائل مرتبط با فرزندانشان؛ و حقوق یکسان در ارتباط با مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیار دارایی را تضمین نمایند.

١٦ ماده، ٢ پره ګراف،

بیانوي چې د یوه ماشوم کوژده او واده هیڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سن د تعیین او د ټولو ودونو د رسمي ثبتولو د ملزوم والي په هکله ټول لازم اقدامات وکړي.

ماده ١٦، پاراگراف ٢،

بیان می دارد که نامزدی و ازدواج یک طفل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقدامات لازم باید جهت تعیین حداقل سن ازدواج در قوانین و ملزوم ساختن ثبت رسمی تمام ازدواجها انجام گیرند.

<u>د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:</u>

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون د ١٩٦٩ د جنوري په ٤ نېټه نافذ شو.

<u>کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی:</u>

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی در ٤ جنوری ١٩٦٩ قابل اجرا گردید.

د اساسي قانو ن ٢٢ ماده د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او تمایز ممنوع کړی دي. ٤ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونو څخه جوړ شویدی، او د اساسي قانون زیاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قانون کې ندی ذکر شوی.

ماده ٢٢ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بین شهروندان افغانستان را ممنوع می سازد. ماده ٤ بیان می دارد که ملت افغانستان متشکل از اقوام مختلف است، و بسیاری از احکام قانون اساسی بیان می دارند که پیروان هر دو مذهب دین مقدس اسلام شهروندان افغانستان هستند. تبعیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسی ذکر نگردیده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((نژادي تبعیض)) د دغه کنوانسیون د لمړۍ مادې په لمړي پـره ګـراف کـې پـه پراخـه ډول تعریـف شویدي تر څو د ((نـژاد، رنـګ، نسـب، ملیـت یـا قومي سرچینې ...)) په بنسټ تبعیض احتوا کړي.

- ((قومي سرچینه)) څه معني لري؟
- آیا تاسو فکـر کـوئ چې د دغـه کنوانسـیون احکام د قبیلوي سرچینې پر بنسټ تبعـیض پـه پام کې نیولی دي؟
- آیا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟
- آیا په تېرو کې د قبیلـوي سـرچینې پـه بنسـټ تبعیض شویدي؟

دغـه کنوانسـیون پـه **۵** مـاده کـې بیـانوي چـې تصویبوونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعـیض لـه منځـه یوسـي او د قـانون پـه وړانـدې مساوي حقونه او په بشري او مـدني حقوقـو کـې د شمولیت کـې د بشـپړ پوښـښ د برخمنتیـا تضـمین وکړي.

۶ ماده بیانوي چې:

غړي (تصـویبوونکي) هـېوادونـه ډاډ ورکـوي چـې د خپلـې واکمنـۍ پـه حـوزه کـې د هـر چـا خـونديتـوب او د باصـلاحیته ملـي محکمـو او نـورو دولتـي ارګانـونو لـه لارې د هـر هغـه نـژادي تبعـیض مناسـب جبـران چـې د ده بشـري حقـوق او اسـاسـي خپلـواکۍ د دغـه کنوانسیون سـره په مـغایرت کې نقـض کړي، او همدارنګه د هـر ډول هـغه تـاوان چې د دغـه ډول تبعیض پـه پایلـه کـې اوښتی دی د کـافي او عادلانه جبران یا د حق د اسـترداد د غوښـتلو حـق، تضمین کړي.

"تبعـیض نـژادی" در **مـاده ۱، پـاراگراف ۱**، ایـن کنوانسیون بطور گسترده تعریف گردیده است تـا تبعیض "برمبنای نژاد، رنگ، نسب، ملیت یـا منشـا قومی و غیره را احتوا نماید".

- "منشاء قومی" به چه معنی است؟
- آیـا شـما فکـر مـی کنیـد کـه احکـام ایـن کنوانسیون، تبعیض برمبنای منشـاء قبیلـوی را در نظر گرفته است؟
- آیا این سوال در افغانستان مهم می باشد؟
- آیا در گذشته تبعیض بر مبنای منشاء قبیلـوی صورت گرفته است؟

ایـن کنوانسـیون در **مـاده ۵** بیـان مـی دارد کـه کشورهای تصـویب کننـده تـلاش خواهنـد کـرد، تبعیض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمایند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قـانون و برخورداری از پوشش کامل شمولیت از حقوق بشری و مدنی، تضمین نمایند.

ماده ۶ بیان می دارد که:

کشـورهای عضـو (کشـورهای تصـویب کننـده) اطمینـان خواهنـد داد کـه در حـوزه حاکمیـت خویش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طریق محاکم باصلاحیت ملـی و دیگـر نهادهای دولتی، دربرابر هـر اقـدام تبعـیض نـژادی که حقـوق بشـری و آزادیهـای اساسـی وی را در مغـایرت بـا ایـن کنوانسـیون نقـض مـی نمایـد، و همچنین حق درخواسـت جبـران خسـاره کـافی و عادلانه و یا اسـترداد حـق را بـه خـاطر هـر گونـه خسارتی که در نتیجه چنین تبعیضی متحمـل شـده است، تضمین خواهند کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- آیا پـه افغانسـتان کـې ملـي محکمـې او نـور دولتــي ارګانونــه شــته چــې (د شــخص خونديتوب او هغه ته د تاوان مناسب جبـران) تر سره کړي؟

- دوي کوم دي؟

- آيا د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون کولاي شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيــوال ميثاق:

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيــوال ميثاق د ۱۹۷٦ د جنوري په ۳ نافذ شو.

۳ مـاده بيـانوي چـې د کنوانسـيون تصـويبوونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارينه وو او ښـځو لپـاره مســاوي حقــوق؛ د ټولــو اقتصــادي، ټــولنيزو او کلتـوري حقوقـو څخـه بـرخمن کېـدل چـې پـه کنوانسيون کې بيان شويدي د نورو حقوقو، د کـار او د مساوي کار د درلودلو په حـال کـې د مسـاوي معاش درلودلو حق، د سوداګريزو اتحاديو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټـولنيز خونـديتوب او بيمـه، د کـورنۍ سـاتنه او ملاتـړ د ژونـد د مناسـبو معياري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسـب استوګنځي په ګډون؛ د روحـي او جسـمي روغتيـا حق د تر ټولو لوړ سټنډرډ سره سم، د پـوهنې حـق او په کلتوري ژوند کې د ګـډون حـق او د علمـي پرمختګونو څخه ګټه اخيستنه تضمينوي.

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثاق:

د مدني او سياسي حقوقو نړيــوال ميثـاق د ۱۹۷٦ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حـال کـې چـې پـه دغـه ميثاق کـې ډېـر زيات شمېر مدني او سياسي حقـوق چـې پـه نـورو

- آیـا محــاکم ملــی و نهادهــای دولتــی در افـــغانســـتان وجــود دارند کـه (محافظت و جـــبران خـــساره مـؤثر بـه شـخص) را انجام دهند؟

- آنها کدام اند؟

- آيا کميسيون مستقل حقـوق بشـر مـی توانـد يک جبران خساره موثر را فراهم نمايد؟

ميثاق بـين المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی

ميثـاق بـين المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی در ۳ جنوری ۱۹۷٦ نافذ گرديد.

ماده ۳ بيان ميدارد که کشورهای تصـويب کننـده کنوانسيون متعهد ميشوند که بـرای مـردان و زنـان حقوق مساوی مسـتفيد گرديـدن از تمـام حقـوق اقتصادی، اجتماعی و کلتوری کـه در کنوانسـيون بيان گرديـده بشـمول ديگـر حقـوق، حـق کـار و داشتن مزد مساوی در حالت کـار مسـاوی، ايجـاد اتحاديـه تجـارتی و رهبـری اعتصـابات قـانونی، مصـؤنيت اجتمـاعی و بيمـه، محافظـت و معاونـت خـانواده در مطابقـت بـا حقـوق اسـتاندرد مناسـب زندگی بشمول غـذا، لبـاس و خانـه مناسـب؛ حـق صحت روحی و جسمی در مطابقـت بـا بلنـدترين اسـتاندرد، حـق تعلـيم و حـق سـهيم گرديـدن در زندگی کلتوری و استفاده از پيشرفت های علمـی را تضمين نمايند.

ميثاق بين المللی حقوق مدنی و سياسی

ميثاق بـين المللـی حقـوق مـدنی و سياسـی در ۲۳ مارچ ۱۹۷٦ نافذ گرديد.

درحالی که ايـن ميثـاق شـامل بسـياری از حقـوق مــدنی و سياســی کـــه در ديگـــر ميثاقهـــا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم څېړل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنګه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مګر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

٦ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء څېړي او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

- د اعدام حکم کېداي شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنۍ پرېکړې څخه وروسته پلې شي.
- په اعدام محکموم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.
- د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ١٨ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې ښځې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

- هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.
- هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدوده کې محاکمه یا خوشې

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یاداوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

ماده ٦:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

- حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.
- هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.
- حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ١٨ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

- هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستیگری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.
- هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدوده زمانی موجه محاکمه شده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل شي.

- تېولیزه قاعده باید دا نه وي چې محاکمې ته منتظر دي د پولیسو په توقیف کې وي.

- هر څوك چې د نیول کېدو یا توقیف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي باید وکولای شي د محکمې په وړاندې د قضایي غور څخه برخمن کړل شي ترڅو محکمه وکولای شي د ځنډ پرته د توقیف د قانونیت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صورت کې چې توقیف غیر قانوني وي، توقیف شوی شخص باید خوشی کړل شي.

- هر څوك چې د غیر قانوني نیول کېدو یا توقیف قرباني شي باید د تاوان د جبران لپاره د رعایت وړ حق ولري.

۱۰ ماده،

په خپله یوه برخه کې بیانوي چې توقیف شوي تورن اشخاص باید د محکومو کسانو څخه جلا کړل شي، او توقیف شوي نوي ځوانان باید د بالغو اشخاصو څخه جلا وساتل شي او ژر تر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

۱٤ ماده،

د جنایت په ارتکاب د تورنو اشخاصو پر حقوقو غور کوي، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې تورن شخص باید د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

- د منصفانه او علني دعوي استماع (د هغه موارد و پرته چې غیر علني محاکمه د قانون او تر ځانګړو شرایطو لاندې مجاز وي) د یوې ځانګړې، باصلاحیته، خپلواکې او بې پرې محکمې لخوا چې د قانون له مخې جوړه

رها گردد.

- قاعده کلی نباید این باشد که اشخاصی که منتظر محاکمه هستند در توقیف پولیس قرار گیرند.

- هر شخصی که بواسطه دستگیری یا بازداشت از آزادی محروم شده باشد باید بتواند در برابر یک محکمه از رسیدگی قضایی مستفید گردد تا محکمه بدون تأخیر در مورد قانونیت بازداشت تصمیم بگیرد، و در صورتی که بازداشت غیرقانونی باشد، وی را رها سازد.

- هر شخصی که قربانی دستگیری یا بازداشت غیرقانونی بوده است باید حق قابل رعایت برای جبران خساره داشته باشد.

ماده ۱۰ ،

در بخشی از خود بیان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده باید از اشخاص محکوم علیحده گردند، و نوجوانان بازداشت شده باید از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چه زودتر جهت محاکمه حاضر گردد.

ماده ١٤،

به حقوق اشخاص متهم به ارتکاب جنایت می پردازد، در بخشی از خود، بیان می دارد که شخص متهم باید از حقوق ذیل مستفید باشد.

- استماع دعوی منصفانه و علنی (به استثنائی مواردی که محاکمه غیرعلنی توسط قانون و تحت شرایط خاص اجازه داده میشود) توسط یک محکمه اختصاصی باصلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وي.

شده باشد.

- بېگناه گڼل کېدل تر هغه وخته چې د قانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.
- بیگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.

- د وارده اتهام د ماهيت او علت څخه ژر تر ژره د متهم خبرول په جزئياتو او په هغه ژبه چې نوموړی پرې وپوهيږي.
- آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهیت و علت اتهام وارده با جزئیات و به زبانی که وی آن را بفهمد.

- د دفاعيې د چمتو کولو او د هغه مدافع وکيل سره چې د تورن په ټاکنه وي، د اړيکو لپاره د کافي وخت او امکاناتو درلودل .
- داشتن زمان و امکانات کافی برای آماده سازی دفاعیه و ارتباط با وکیل مدافع که به انتخاب شخص متهم باشد.

- د غير موجه وقفې پرته محاکمه کېدل.
- محاکمه شدن بدون وقفه غیر موجه.

- حاضرېدل او خپله د متهم لخوا دفاع يا د منتخب مدافع وکيل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتيا تر لاسه کول او د بېوزلۍ په صورت کې په وړيا توگه د لگښت پرته د مدافع وکيل موندل.
- حاضر شدن و دفاع از سوی خود متهم یا از طریق وکیل مدافع منتخب، آگاهی یافتن در مورد این حقوق، و در صورت تنگدستی دریافت وکیل بدون هزینه.

- د مقابل لوري د شهودو استنطاق، د شهود احضار، او محکمې ته د مغايرو شهودو راغوښتل.
- استنطاق شهود طرف مقابل، احضار شهود، و فراخواندن شهود مغایر در محکمه

- د اړتيا په وخت کې د يوه ژباړونکي د وړيا مرستې څخه برخمنتيا
- در صورت نیاز، برخورداری رایگان از معاونت یک ترجمان

- پر ځان د شهادت يا پر گناه اقرار ته نه اړ ايستل کېدل.
- مجبور نشدن به شهادت علیه خود یا اقرار به گناه.

- د يوې لوړې محکمې لخوا د قانون سره سم د محکوميت بيا کتنه.
- بازبینی محکومیت توسط یک محکمه فوقانی بر طبق قانون.

- د هغه محکوميت له کبله د اوښتي تاوان جبران ، چې د قضايي تېروتنو له کبله وي.
- جبران خساره به خاطر محکومیتی که ناشی از اشتباهات قضایی باشد.

- د عين جرم لپاره د نوې محاکمې منع
- منع محاکمه مجدد برای عین جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

V. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونيزې موخې- ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولت د اجرائيه او مقننه څواک لخوا د قدرت څخه د ناوړه ګټې اخيستنې د کنټرول د وسيلې په توګه د قضائيه څواک د خپلواکۍ د ارزښت بيان
- د اجرائيوي شعبې د اقداماتو څخه قضايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د موضوعه قوانينو د قضايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د قضايي بياکتنې د اصولو شرح

(الف). سريزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معيين شويو اساسي بشري حقوقو، او څو هغه ميثاقونو او نړيوالوکنوانسيونو څېړلو ته ځانګړي کړي چې د افغانستان لخوا تيويب شويدي.

مونږ همدارنګه په افغان دولت کې د جمهوري سيستم په اړه چې د دريو جلا مګر مساوي برخو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱۶ مادې څخه پوهيږو چې قضائيه څواک د دولت يو خپلواک ارګان دی چې مشري يې د سترې محکمې لخوا کيږي. مګر د قضايي خپلواکۍ معني څه ده، او د هغه اساسي حقوقو په دفاع کې چې د افغانستان د خلکو لپاره تضمين شويدي، د هغه رول څه دی؟

V. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بيان اهميت استقلال قوه قضائيه بعنوان وسيله کنترول عليه سوء استفاده از قدرت توسط قوا اجرائيه و مقننه دولت
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی از اقدامات شعبه اجرائيوی
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی قوانين موضوعه
- شرح اصول بازبينی قضائی

(الف). مقدمه

ما اکنون چندين ساعات درسی را به بررسی حقوق اساسی بشری معيين شده در قانون اساسی افغانستان و چندين ميثاقها و کنوانسيونهای بين المللی که از سوی افغانستان مورد تصويب قرار گرفته اند پرداخته ايم.

ما همچنين در مورد سيستم جمهوری در دولت افغانستان، که متشکل از سه شعبه مجزا ولی مساوی می باشد، به بحث گسترده پرداختيم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار داديم.

ما از ماده ۱۱٦ می فهميم که قوه قضائيه يک ارگان مستقل از دولت است که توسط ستره محکمه رهبری می گردد. اما معنای استقلال قضائی چيست، و نقش آن در دفاع از حقوق اساسی بشری که برای مردم افغانستان ضمانت شده است چيست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زمونږ پاملرنه ځانته جلبوي.

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب) . قضايي خپلواکي

مونږ وکتل چې د ۱۱٦ مادې سره سم قضائیه ځواک په افغانستان کې د دولت یو خپلواک ارګان دي، چې د دولت د نورو رکنونو څخه ګوښه مګر د اجـــرائیه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

(ب). استقلال قضائی

مـــا مشـــاهـــده کـــردیم که برطبق ماده ۱۱٦، قـــوه قضائـــیه در افغـــانســـتان یک ارگـان مستـــقل از دولـــت اسـت، کـــه مجـزا ولی مساوی با شـعبات اجـــرائـــیوی و مقننه دولت می باشد.

ستره محکمه یو وزارت، یـــو ریاست، یا یو دفتر ندی.

ستره محکمه یک وزارتخانه، یک ریاست، یا یک دفتر نیست.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضایي سکتور)) نومیږي، یوه برخه نده.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" نامیده میشود، نمی باشد.

داسې یو لید د خپلواکه قضائیه ځواک ماهیت له ګواښ سره مخ کوي.

چنین دید، ماهیت یک قوه قضائیه مستقل را مورد تهدید قرار می دهد.

مـــونږ داسې ولیدل چې د قضائیه ځواک د خپلـــواکی ارزښت پـــه نړیـــواله کچه پېژندل شوی دی.

ما همچنین مشاهده کردیم که اهمیت استقلال قوه قضائیه در سطح بین المللی مورد شناسایی قرار گرفته است.

دا ارزښـــت پـدې اصـل ولاړ دی چې قضـائیه ځـــواک بایـــد د دولت د مقننه او اجرائیه ځـــواک پـر اقداماتو خپلواک او آزاد کنترول ولري.

این اهمیت بـر مبنای این اصل اساسی که قوه قضائیه بایـد کنترول مستقل و آزاد را بـالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائیه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). قضايي مرور

د یوه خپلواک قضائیه ځواک اصل د یوه نوي او مخ پر ودې جمهوریت لپاره چې د لسیزو جنګ ځګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

(ج). مرور قضائی

اصل یک قوه قضائیه مستقل خصوصاً بـرای یک جمهـوری جوان و درحال انکشاف که پس از دهه ها آشفتگی ایجاد شده است، مهم می باشد.

د یـوه جمـــهوریت پـه بڼه د افغانستان بقاء په اساسي قـــانـــون کې د اساسي حقوقو د دفاع لپـــاره د دولت د درې ګونو ځواکونو له وړتیا سره تړلې ده.

بقای افغانستان بعنوان یک جمهوری به توانایی هر سه شعبه دولت جهت دفاع از حقوق اساسی مطـرح شـده در قـانون اساسی بستگی خواهد داشت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارلمان قوانین تصویبوي. ولسمشر د کورنیو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوي څارنوالی له لارې قوانین تطبیقوي.

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

د دغه اساسي حقوقو په اړه د قضائیه ځواک ونډه څه ده؟

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

په بله وینا د دغه حقوقو د خوندیتوب د تضمین وروستنی مسئولیت د چا په غاړه دی؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

د بحث لپاره فرضی سناریو

راځئ چې دوه فرضی قضیې تر بررسی لاندې ونیسو.

سناریوهای فرضی برای بحث

بیایید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

<u>**لمړۍ سناریو:**</u>

- راځئ فرض کړو چې پارلمان یو قانون تصویبوي او ولسمشر هغه توشیح کوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان یا د ولسمشرۍ د مانۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زیاتو کسانو راغونډېدل د دولت د یوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غیر قانوني اعتراض ګڼل کېږي او جرم ګڼل کېږي.
  - o آیا ددې قانون په باره کې کومه ستونزه شته؟ (۳٦ ماده)
  - o آیا یو علاقمند ښاري کولای شي له دغه قانون سره په یوه اعتراض کې د ګډون نه مخکې چلینج وکړي؟
  - o که ستره محکمه دغه قضیه وڅېړي او پرېکړه وکړي چې دغه قانون د اساسي قانون سره په ټکر کې دی ځکه د سوله ایزو غونډو او اعتراضونو حق چې د ۳٦

<u>**سناریوی اول:**</u>

- بیایید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شدهٔ دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.
  - o آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳٦)
  - o آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟
  - o اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـادې پـه بنســـټ یـو اساسـي حـق دی، نقض کیږي.

۳۶ است یک حق اساسی اسـت ، نقـض میگردد.

- o سـتره محکمـه پـدې اړه کـوم صـلاحیت لري؟
- o سـتره محکمـه در ایـن مـورد از چـه صلاحیت برخوردار است؟
- o آیا ستره محکمه کولاي شي دغـه قـانون باطل یـا غیـر قابـل الاجـراء اعـلان کـړي (کنټرول او توازن) که یوازې مسئله د ۵۱ مـادې سـره سـم ښـاري تـه د تـاوان پـه ورکړې حل او فصل کوي؟
- o آیا ستره محکمه می تواند ایـن قـانون را باطل و غیرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعـادل) یـا صـرف مسـئله را بـا دادن جبران خساره بـه یـک شـهروند برطبـق ماده ۵۱ حل و فصل نماید؟

- آیـا پارلمـان یـا ولسمشـر د سـترې محکمـې پرېکړه مني؟
- آیا پارلمـان و رئـیس جمهـور تصـمیم سـتره محکمه را خواهند پذیرفت؟
- پـــارلــــمان او ولســــمشر تـه کـومې لارې شته؟
- پارلمان و رئیس جمهـور چـه انتخـاب هـایی خواهند داشت؟
- آیـــــا اوضـــاع بــه متفاوتــه نــه وي چــې د ولسمـــــشرۍ د مــــانۍ څخـه بهـر د ۵۰ تنـو څخــه د زیـــاتو خلکـــو د یــوې مظـــاهرې جوړوونکي ونیول شي، او د تیت کېدو د امـر د نه منلو له کبله د پولیسو لخوا په جـرم مـتهم کړل شي؟
- آیا اوضـاع متفـاوت نخواهـد بـود اگـر یـک سـازمان دهنـده مظـاهره درخـارج از قصـر ریاسـت جمهـوری دسـتگیر شـود و در یـک گردهمایی بیش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی ازامـر **پراگنـده شـدن** ازسـوی پـولیس مـتهم بجرم گردد؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قـانون پـه صراحت سره ندي بیان کړي چې آیا ستره محکمه صلاحیت لري چې هغه قانون چې پـه سـمه توګـه تصویب شویدي، پدې بنسټ چې د اساسـي قـانون سره په ټکر کې دیي، باطل کړي.

لکه څرنګه چې پوهیږو تر ټولـو نـږدې حکـم ۱۲۱ ماده ده چې بیانوي ((د قوانینو، تقنیني فرمانونو، بین الدول معاهداتو او نړیوالو میثاقونو د سمون څېړنه د اساسـي قـانون سـره او د حکومـت یـا محکمـو پـه غوښتنه د هغوي تفسیر د احکام د قوانینو سـره سـم

مباحثه:

این سـوالات مشـکل انـد، زیـرا قـانون اساسـی بـه صراحت بیان نکرده است کـه آیـا سـتره محکمـه صلاحیت دارد تا قـانونی را کـه بـه طـور درسـت تصـویب شـده اسـت، برمبنـای ایـن کـه مغـایر بـا احکام قانون اساسی است باطل کند.

طوریکه می دانیم نزدیک ترین حکـم، مـاده ۱۲۱ است، که ، بیان می کند ״ بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الـدول و میثـاق هـای بین المللی با قانون اساسی و تفسـیر آنهـا براسـاس تقاضای حکومت و یا محـاکم، مطـابق بـه احکـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستري محکمې صلاحيت دی)).

قانون از صلاحيت ستره محکمه ميباشد ".

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معني لري؟

عبارت "به تقاضای محاکم" به چه معنی است؟

آيا په هغه فرضي سناريو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصويب شوي قانون مغايرت کېداي شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا ستري محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

آيا در سناريو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغايرت قانون تصويب شده با قانون اساسی، ميتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گيرد؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناريو کې د نظر وړ قانون، په ځرګنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولاي د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبيق مخه ونيسي، آيا ستره محکمه کولاي شي د اساسي قانون سره د مغايرو قوانينو د مخنيوي په اړه پر مقننه څواک اغېزناک کنټرول ولري؟

اگر همه ما موافقت داشته باشيم که قانون مورد نظر در سناريوفرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، دراين حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خويش مانع تطبيق اين قانون گردد، آيا ستره محکمه می تواند ازداشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانين مغاير باقانون اساسی مستفيد باشد؟

په بله وينا، آيا محکمه کولاي شي مخکينو عطف وړ دوه ډوله زيانونو د کموالي حکم وکړي- (د مخکينيو زيانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحيت) ؟

به عبارت ديگر، آيا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضررقابل عطف به ماسبق حکم نمايد – (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آينده (صلاحيت اعمال حق در آينده)؟

پدې سناريو کې آيا هغه شخص چې يوه مظاهره يې جوړه کړېده کولاي شي محکمې ته لاړ شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، يا داچې مظاهره کوونکي خلک ونيول شي او د بحث وړ قانون د جنايي قضاياوو د يوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

در اين سناريو، آيا شخصی که سازماندهنده يک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آينده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجوديت قانون بحث شده، انجام گيرد، يا اينکه مردم مظاهره کننده، دستگير شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضايای جنايی خود به چالش کشند؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

بياييد اين سوال را به چند بخش تقسيم کنيم:

- آيا يو څوک کولاي شي د دولت په وړاندې

- آيا يک شخص می تواند يک دعوی را عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوي پيل کړي؟

- ۱۲۰ ماده په خپله يوه برخه کې بيانوي چې ستره محکمه بايد د هغه دعواګانو په اړه چې دولت پکې مدعي عليه دی، غور وکړي.
- آيا ۱۲۰ ماده د يوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟
- پدې سناريو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟
- که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغاير او غير قابل الاجراء اعلان کړي، آيا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.
- ۷۵ ماده ۱ پره ګراف بيانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانينو حکمونه او د محکمو وروستنۍ پرېکړې پلې کړي.
- آيا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟

آيا نتيجه به توپير ولري که چېرې د يوه موضوعه قانون په ځاي د مظاهرې ممانعت ، د کورنيو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې يوې مقررې څخه سرچينه اخيستې وي؟

- د ۷٦ مادې په بنسټ دولت کولاي شي د کړنلارې د اساسي کرښو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصويب کړي چې د هېڅ يوه تصويب شوي قانون له متن يا روحيې سره مغاير نه وي.
- آيا دا پدې معني نده چې همدارنګه دغه شان

دولت آغاز نماید؟

- ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بیان می دارد که ستره محکمه باید به دعاوی که دولت در آنها مدعی علیه است، رسیدگی نماید.
- آیا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی علیه حکومت به یک شخص کافی است؟
- در این سناریو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟
- اگر ستره محکمه آن قانون را مغایر با قانون اساسی و غیرقابل تطبیق اعلان نماید، آیا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟
- ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بیان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، دیگر قوانین، و تصمیم نهایی محاکم را تعمیل نماید.
- آیا این ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟

آیا نتیجه متفاوت خواهد بود اگر به جای یک قانون موضوعه، ممانعت علیه مظاهره از یک مقرره ایجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد ؟

- برطبق ماده ۷٦، دولت می تواند مقرره هایی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصویب نماید که مغایر با متن یا روحیه هیچ یک از قوانین تصویب شده نباشد.
- آیا این بدان معنی نیست که همچنان چنین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررې نشي کېداي چې د اساسي قانون مغايرې وي؟

مقـرره هـا نميتواننـد مغـاير بـا قـانون اساسـی باشند؟

- د مظاهرې جوړوونکی د چا په وړاندې دعوي کوي؟

- سازماندهنده مظاهره برعليـه چـه کسـی اقامـه دعوی خواهد کرد؟

- آيا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحيت لري چې اعلان کړي چې دغه مقرره د اساسي قانون سره مغايره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررو ته اشاره نده کړې.

- آيا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صـلاحيت دارد اعلان نمايد که اين مقرره مغاير با قانون اساسی است علی رغـم اينکـه مـاده ۱۲۱ بـه مقرره ها اشاره نکرده است؟

مختلف کنوانسيونونه او ميثاقونه چې مو لنډه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاييدوي چې يو حق د هغه د نقض له کبله د زيان د جبران څخه پرته غير واقعي حق دی يا داسې يو حق دی چې کم ارزښت لري.

کنوانسيونها و ميثاقهـايی متعـددی کـه مـا بـه آنهـا نظرانداختيم، اين اصل اساسی را تأييد ميدارند که يک حق بدون جبران خساره به خـاطر نقـض آن، حق غيرواقعی بوده و يا حقيست کـه دارای ارزش کم ميباشد.

آيا يو څوک تصور کولای شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت کېداي شي د زيان د يوه مناسب جبران باعث شي؟

آيـا کسـی ميتوانـد تصـور کنـد کـه شـکايت بـه کميسيون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث يک جبران خساره مناسب گردد؟

دوهمه سناريو:

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچينو د کمښت له کبله د بېوزله متهمينو لپاره دولت نشي کولای چې په محکمه کې د هغوی د استازيتوب لپاره مدافع وکيل چمتو کړي، او دوی د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته لېږل کېږي.

سناريوی دوم:

بياييد تصور کنيم به خـاطر کمبـود منـابع دولتـی، برای متهمين بی بضـاعت، دولـت نميتوانـد وکيـل مدافع جهت نمايندگی از ايشان در محکمه فراهم نمايد، و آنها توسط محکمه محکوم گرديده و به محبس فرستاده می شوند.

- ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟
- محکوم شخص څه کولای شي (د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت؛ د استيناف غوښتنه)؟
- راځئ فـرض کـړو چې يـاده شـوې قضـيه بلآخره د سترې محکمې په فيصـله پـاي تـه رسيږي او ستره محکمه پرېکړه کـوي چې

- مشکل در اينجا چيست (ماده ۳۱)؟
- شخص محکوم چه ميتواند بکند (شـکايت بــه کميســيون مســتقل حقــوق بشــر؛ درخواست استيناف)؟
- بيايیـد تصـور کنـيم کـه قضـيه مـذکور ســرانــجام بــه فيصـله ستره محکمـه خاتمه مـی يابـد و سـتره محکمـه تصـميم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم باید لغو شي، ځکه متهم د مدافع وکیل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شویدی.

میگیرد که حکـم باید لغو گردد، زیرا متهم از حق اساسی خود جهت برخورداری از وکیل، محروم گردیده است.

- آیا د ستري محکمې پریکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کیږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبیقیږي چې تمیز طلب وي؟

- آیا تصمیم ستره محکمه در مورد دیگر اشخاص داخل محبس نیز تطبیق میگردد یا صرف در مورد متهمی تطبیق میگردد که تمیز طلب گردیده است؟

- آیا دلته د قضایي سلوك تیوري شته؟

- آیا در اینجا تیوری رویه قضایی وجود دارد؟

- آیا دغه محکمه کولای شي عدلیه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمینو لپاره مدافع وکیل پیدا کړي.

- آیا این محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که در آینده برای متهمین وکیل مدافع فراهم نماید؟

- ولې؟ ولې نه؟

- چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه کولای شي اجرائیه څواك ته امر وکړي چې یو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکومیت غیر قانوني دی؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه می تواند به قوه اجرائیه دستور دهد که یک محبوس را آزاد کند، زیرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکومیت لغو کړي او قضیه د یوې نوې محاکمې لپاره ابتدائیه محکمې ته وراندې کړي؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می تواند محکومیت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یک محاکمه جدید محول نماید؟

او پدې حالت کې آیا ابتدائیه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقیف د پوښتنې په اړه څیړنه وکړي؟

و در این حالت، آیا محکمه ابتدائیه می تواند سوال توقیف قبل از محاکمه را مورد بررسی قرار دهد؟

او په بل مورد کې هغه محبوسین چې د یوه محکوم شخص په موقف کې استیناف غوښتونکي شویدي، حالت به یې څرنګه وي؟

در مورد دیگر محبوسینی که دقیقاً در موقف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارند، حالت چه گونه خواهد بود؟

آیا ستره محکمه کولای شي داسې پریکړه وکړي

آیا ستره محکمه می تواند تصمیمی را اتخاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ټولو هغه محبوسینو په اړه د تطبیق وړ وي چې په ورته شرایطو کې دي، یا داچې هر محبوس شخص باید په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارنـد، گـردد یـا اینکـه هـر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کومه لاره منطقي ده؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

د دغه نوې سناریو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شویدي، چې په لومړۍ سناریو کې ندي وړاندې شوي؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سـناریو مطـرح شده اند، کـه در سـناریوی اول ارائـه نـه گردیـده بودند؟

آیا ستره محکمه کولای شي عدلیې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکیلانو لپاره پیسې ورکړي؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پیروۍ او د بېوزلو متهمینو لپاره د مدافع وکیلانو د موندلو لپاره دولت او عدلیې وزارت د اړ ایستلو په برخه کې کوم کار کولای شي؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می توانـد جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت بـرای پیـروی از قـانون اساسـی و فـراهم آوری وکـلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

د دغـه سـناریو موخـه ددې ټکـي القـا ده چې پـه اساسي قانون کې د مطرح شویو اساسـي حقوقـو د احقاق وروستنی مسئولیت د قضائیه څواک په غاړه دی.

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفـه و مسـئولیت نهـایی بـرای تضـمین احقـاق حقـوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بـر دوش قـوه قضائیه می باشد.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library